

**TURİZM SEKTÖRÜNÜN DİRENÇLİLİĞİNİN
ARTIRILMASINA YÖNELİK OLARAK KÜLTÜR
VARLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:
ERZURUM ÖRNEĞİ**

Ayşegül KAYA AYNALI

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Ana Bilim Dalı

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

**TURİZM SEKTÖRÜNÜN DİRENÇLİLİĞİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK
OLARAK KÜLTÜR VARLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:
ERZURUM ÖRNEĞİ**

(Evaluation of Cultural Assets to Increase the Resilience of the Tourism Sector:
the Case of Erzurum)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül KAYA AYNALI

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Erzurum
Nisan, 2023

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Natural and
Applied Sciences

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

**TURİZM SEKTÖRÜNÜN DİRENÇLİLİĞİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK
OLARAK KÜLTÜR VARLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZURUM
ÖRNEĞİ**

Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY danışmanlığında, Ayşegül KAYA AYNALI tarafından hazırlanan bu çalışma, 24/04/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği / **oy çokluğu (3/3)** ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Süleyman TOY
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ezgi ORHAN
Çankaya Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Enstitü Yönetim
Kurulunun .../.../.... tarih
ve sayılı kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof.Dr. Saltuk Buğrahan CEYHUN

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

Bu çalışma Tübitak 1001, projeleri kapsamında desteklenmiştir.
Proje No: 118K191

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Esimleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

“T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak *Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY* danışmanlığında sunulan “Turizm Sektörünün Dirençliliğinin Artırılmasına Yönelik Olarak Kültür Varlıklarının Değerlendirilmesi: Erzurum Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	5	30
Kuramsal Temeller	12	30
Materyal ve Metot	10	35
Araştırma Bulguları	0	20
Tartışma ve Sonuç	1	20
Tezin Genel	8	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Sunulan bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ettiğimizi beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Ayşegül KAYA AYNALI	Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY
8.5.2023	8.5.2023
İmza:	İmza:
Aslı Islak İmzalıdır	Aslı Islak İmzalıdır

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayımlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sürecinde kıymetli zamanını, desteğini, bilgi ve katkılarını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY 'a ve jüride yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Süleyman TOY ve Doç. Dr. Ezgi ORHAN 'a teşekkürlerimi sunarım.

Bursiyer olarak çalıştığım proje konusu ile ilgili olan yüksek lisans tezim için bilimsel birikim ve bilimsel etkinlik düzenleme becerilerimin gelişmesine katkıda bulunmasından ötürü danışmanın tarafından yürütülen ve Atatürk Üniversitesi'nde gerçekleştirilen “Erzurum'da Kış Turizminin İklim Değişikliğine Uyumlanma Stratejilerinin Katılımlı Bir Yaklaşımla Belirlenmesi” başlıklı, 118K191 nolu projesine sağlamış olduğu destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Tez çalışması sürecimde desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Halil İbrahim ÜN, Ayşe DOĞAN, Aybike MACİT ve Fatma ŞAHİN YAYLA 'ya teşekkür ederim.

Yüksek lisans ve tez çalışması sürecimde bana her aşamada maddi ve manevi desteği ile bana olan güvenini esirgemeyen değerli aileme ve her anlamda yanımda olup sabır gösteren kıymetli eşim Fatih Serkan AYNALI' ya teşekkür ederim.

Ayşegül KAYA AYNALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ TURİZM SEKTÖRÜNÜN DİRENÇLİLİĞİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK OLARAK KÜLTÜR VARLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:

ERZURUM ÖRNEĞİ

Ayşegül KAYA AYNALI

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Amaç: Erzurum'un kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığından hareketle, turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasında kültür varlıklarının alternatif bir turizm ürünü olarak değerlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesidir.

Yöntem: Araştırma açıklamaya ve keşfetmeye dayalı örnek alan çalışması olarak tasarlanmıştır. Araştırma sürecinde literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerden yararlanılarak, saha çalışması kurgulanmış ve anket hazırlanmıştır. Hazırlanan anket nitel ve nicel verinin toplanmasına yönelik olarak açık uçlu ve 5'li likert tipi sorulardan oluşmuştur. Araştırmanın örnekleme olarak belirlenen kültür turizmi aracılığı ile kültür varlıklarının değerlendirilmesine ilişkin bilgi ve/veya deneyim sahibi olan ve Erzurum'da yaşayan kurum/kuruluş temsilcilerine kartopu tekniğiyle ulaşılmıştır. Bu yolla ulaşılan 70 anket katılımcısının cevaplarıyla toplanan verilerden nicel veriler frekans, betimleyici, korelasyon ve ayırma analizi teknikleriyle istatistiki olarak analiz edilmiştir. Nitel verinin analizinde ise içerik analizi ve GZFT analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda strateji üretmek için ise GZFT tablosunu temel alarak TFZG matrisi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamında toplanan nicel verinin istatistiki analiz teknikleriyle analiz edilmesiyle çeşitli bulgular elde edilmiştir. Ayrıca nitel verinin içerik ve GZFT analizi teknikleriyle analiz edilmesiyle kültür turizmi bağlamında Erzurum'un güçlü-zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri ortaya konulmuştur. Bunlardan yola çıkılarak üretilen TFZG matrisiyle birebir eşleştirmeye stratejiler üretilmiş, bu stratejilerin indirgenmesiyle eylem, idame, değişim savuma stratejileri ortaya konulmuştur.

Sonuç: Çalışmanın sonucunda istatistiki analiz teknikleriyle elde edilen bulgular yorumlanmış ve kültür varlıklarının koruma kullanma dengesi içerisinde kültür turizminde kullanılmasıyla Erzurum'da turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasına yönelik TFZG matrisiyle üretilen stratejiler "Koruma Odaklı Stratejiler", "Turizm Odaklı Stratejiler", "Kültür Turizminin Sürdürülebilirliği Odaklı Stratejiler" ve "Kent Ekonomisine Katkı Odaklı Stratejiler" başlıkları altında sınıflandırılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür varlıkları, kültür turizmi, kış turizmi, sürdürülebilir kültür turizmi, iklim değişikliği.

Nisan 2023, 174 sayfa

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

EVALUATION OF CULTURAL ASSETS TO INCREASE THE RESILIENCE OF THE TOURISM SECTOR: THE CASE OF ERZURUM

Ayşegül KAYA AYNALI

Supervisor: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Purpose: Based on the vulnerability of Erzurum's winter tourism to climate change, it is the development of strategies for the evaluation of cultural assets as an alternative tourism product to increase the resilience of the tourism sector.

Method: The research was designed as a case study based on explanation and exploration. During the research process, a field study was designed and a questionnaire was prepared by using the information obtained as a result of the literature review. The prepared questionnaire consisted of open-ended and 5-point Likert-type questions for the collection of qualitative and quantitative data. The representatives of institutions/organizations living in Erzurum who have knowledge and/or experience in the evaluation of cultural assets through cultural tourism, which was determined as the sample of the research, were reached by snowball technique. Quantitative data from data collected from the answers of 70 survey participants reached in this way were statistically analyzed using frequency, descriptive, correlation, and separation analysis techniques. Content analysis and SWOT analysis techniques were used in the analysis of qualitative data. To produce a strategy in line with the purpose of the research, the TFZG matrix was used based on the SWOT table.

Findings: Various findings were obtained by analyzing the quantitative data collected within the scope of the research with statistical analysis techniques. In addition, by analyzing the qualitative data with content and SWOT analysis techniques, the strengths and weaknesses, opportunities, and threats of Erzurum in the context of cultural tourism were revealed. Strategies were produced by one-to-one matching with the TFZG matrix produced based on these, and action, maintenance, and change defense strategies were put forward by reducing these strategies.

Results: As a result of the study, the findings obtained with statistical analysis techniques were interpreted and the strategies produced with the TFZG matrix to increase the resilience of the tourism sector in Erzurum by using cultural assets in cultural tourism in a balance of protection and use were "Protection Oriented Strategies", "Tourism Oriented Strategies", " Strategies Focused on the Sustainability of Cultural Tourism" "Strategies Focused on Contribution to the Urban Economy"" and " Strategies Focused on Contribution to the Urban Economy". presented under the headings.

Keywords: Cultural assets, cultural tourism, winter tourism, sustainable cultural tourism, climate change.

April 2023, 174 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	xi
GİRİŞ.....	1
KURAMSAL TEMELLER.....	5
Kavramsal Temeller	5
İklim değışikliğı ile ilgili temel kavramlar.....	5
İklim değışikliğı ve turizm sektörü ilişkisi	9
Kış turizmi.....	12
Kültür turizmi.....	12
Kültürel miras ve kültürel varlıklar.....	18
Sürdürülebilir kültür turizmi	21
İklim değışikliğı ile kış turizmi ve kültür turizmi etkileşimi	23
Literatür Özeti	25
Dünya'nın farklı bölgelerine odaklanan literatürden örnekler.....	25
Türkiye'nin farklı bölgelerine odaklanan literatürden örnekler.....	27
Erzurum'a odaklanan literatürden örnekler	31
MATERYAL VE METOD	34
Materyal	34
Erzurum kenti ile ilgili genel bilgiler	34
Erzurum'da kültür ve turizm ile ilgili çalışmalar & projeler	42
Erzurum'un kültür varlıkları	43
Yöntem.....	44
ARAŞTIRMA BULGULARI	53
İstatistiki Analizlerden Elde Edilen Bulgular	53
Frekans analizi bulguları	53
Betimsel analiz bulguları.....	57

Ayrırma analizi bulguları	63
Korelasyon analizi bulguları	66
GZFT Analizi	72
Erzurum'un kültür turizmi bağlamında güçlü yönleri	73
Erzurum'un kültür turizmi bağlamında zayıf yönleri	74
Erzurum'un kültür turizmi bağlamında fırsatları	75
Erzurum'un kültür turizmi bağlamında tehditleri	76
GZFT Analizi Bulguları	77
TFZG Matrisi ve Üretilen Stratejiler	81
Bölüm Sonu	93
SONUÇ VE TARTIŞMA	97
KAYNAKÇA	116
EKLER	121
EK 1. Anket Formu	121
EK 2. TZFG Matrisi ile Üretilen Stratejiler Tabloları	125
EK 3. Korelasyon Analizi Sonuçları	152
ÖZGEÇMİŞ	161

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. İklim Değişikliği ile Mücadele Konusunda Yürütülen Çalışmalar	8
Tablo 2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı İstatistik Veriler.....	11
Tablo 3. Kültür Turizminin Sınıflandırılması.....	15
Tablo 4. UNESCO Dünya Miras Listesinde Türkiye	16
Tablo 5. Kültür Varlıklarının Sınıflandırılması	19
Tablo 6. Meteoroloji Genel Müdürlüğü Erzurum İklim Verileri.....	39
Tablo 7. Erzurum'daki Turizm Çeşitler.....	41
Tablo 8. Erzurumu'un Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı 2022 Yıl Sonu İstatistiği	44
Tablo 9. Erzurum'da Bulunan Tescilli Kültür Varlıklarının Sınıflandırılması.....	44
Tablo 10. Anket Formunda Yer Alan Açık Uçlu ve Likert Tipi Sorular ve Soru Kategorizasyonu.	46
Tablo 11. Anket Katılımcıları ve Kurumlara Göre Dağılımları.	48
Tablo 12. TFZG Matrisi.....	50
Tablo 13. Pearson Korelasyon Katsayısı Değerleri	51
Tablo 14. Araştırmanın Kurgusu	52
Tablo 15. Frekans Analizi Bulguları: Yaş Gruplarına Göre	53
Tablo 16. Frekans Analizi Bulguları: Cinsiyetlerine Göre	54
Tablo 17. Frekans Analizi Bulguları: Meslek Gruplarına Göre	54
Tablo 18. Frekans Analizi Bulguları: Öğrenim Durumlarına Göre.....	55
Tablo 19. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum'da İkamet Etme Süresi.	55
Tablo 20. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum'da En Etkin 1. Turizm Türü.....	56
Tablo 21. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum'da En Etkin 2. Turizm Türü Frekans Analizi Bulguları	56
Tablo 22. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum'da En Etkin 3. Turizm Türü Frekans Analizi Bulguları	56
Tablo 23. Tematik Gruplar, Tematik Kodlar, 5'li Likert Tip Sorular ve Cevaplara İlişkin İstatistikler	58
Tablo 24. Betimsel Analiz Bulguları	62
Tablo 25. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Yaş Gruplarına Göre.....	64
Tablo 26. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Yaş Grupları.	64
Tablo 27. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Cinsiyete Göre	64

Tablo 28. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Cinsiyet	64
Tablo 29. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Meslek Gruplarına Göre	65
Tablo 30. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Meslek Grubu	65
Tablo 31. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: İkamet Süresine Göre	65
Tablo 32. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: İkamet Süresi	65
Tablo 33. Erzurum'un Kültür Turizmi Bağlamında Güçlü Yönleri İle İfade Edilme Sıklıkları	74
Tablo 34. Erzurum'un Kültür Turizmi Bağlamında Zayıf Yönleri İle İfade Edilme Sıklıkları	75
Tablo 35. Erzurum'un Kültür Turizmi Bağlamında Fırsatları İle İfade Edilme Sıklıkları	76
Tablo 36. Erzurum'un Kültür Turizmi Bağlamında Tehditleri İle İfade Edilme Sıklıkları.....	77
Tablo 37. GZFT Analizi Tablosu.	80
Tablo 38. Eylem Stratejileri	81
Tablo 39. İdame Stratejileri.	82
Tablo 40. Değişim Stratejileri.....	82
Tablo 41. Savunma Stratejileri	82
Tablo 42. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: Eylem Stratejileri	84
Tablo 43. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: İdame Stratejileri	87
Tablo 44. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: Değişim Stratejileri	89
Tablo 45. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: Savunma Stratejileri.....	92
Tablo 46. Araştırma Kapsamında Üretilen Stratejilerin Grupları.....	103
Tablo 47. Erzurum'un Kültür Varlıklarının Alternatif Bir Turizm Ürünü Olarak Değerlendirilmesine Yönelik Stratejiler.	106

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Dirençlilik bileşenleri.....	6
Şekil 2. Kültürel turizm kaynakları	14
Şekil 3. Türkiye’deki kış turizmi merkezleri.....	23
Şekil 4. Yerli ve yabancı turistlerin geliş amaçlarına göre dağılımı	24
Şekil 5. Erzurum’un fiziki konumu.....	35
Şekil 6. Erzurum’un görünüşü ve pazar-F.R Chesney- 1836.....	35
Şekil 7. Kent morfolojisi	36
Şekil 8. Bizans döneminde Erzurum kent dokusu (Teodosiopolis)	36
Şekil 9. 12. yy’da Erzurum kent dokusu	37
Şekil 10. Osmanlı dönemi 16. yüzyıl – 19 yüzyıl arası kent dokusu	37
Şekil 11. Cumhuriyet döneminde Erzurum kent dokusu	38
Şekil 12. Erzurum İli yıllık kar yağışlı ve karla örtülü gün sayısı grafiği.....	40
Şekil 13. Erzurum kültür ve turizm haritası	42

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

IPCC	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
EBB	: Erzurum Büyükşehir Belediyesi
KAİP	: Koruma Amaçlı İmar Planı
KUDAKA	: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
SOKUM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetleme Bürosu
BM	: Birleşmiş Milletler
WMO	: Dünya Meteoroloji Örgütü
DMK	: Dünya Mirası Komitesi
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
CMDP	: Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı
UNFCCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
COP	: Taraflar Konferansı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
BMİDÇS	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
İDEP	: Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Yy.	: Yüzyıl
%	: Yüzde

GİRİŞ

İnsanlar tarafından atmosfere salınan gazların sera etkisi yaratması sonucunda dünya yüzeyinde sıcaklığın artması olarak tanımlanan küresel ısınma (Hekimoğlu ve Altındeğer 2008; Karaduran vd. 2007), Sanayi Devrimi ile birlikte hız kazanmıştır (Gülbahar 2008; Özvar 2022). İnsan aktiviteleri, nüfus artışı ve gelişen teknolojiler sonucu artan fosil yakıt tüketiminin küresel ısınmaya neden olduğu bilinmektedir. Küresel ısınmanın sonuçlarından biri olan iklim değişikliği; kuraklık, hava sıcaklığında artış, düzensiz yağışlar, deniz seviyesinde yükselme ve buzulların erimesi gibi problemleri de beraberinde getirmektedir (IPCC 2007a; Gülbahar 2008; Özvar 2022). 20. yy.'ın sonlarında dünyanın gündemine oturmaya başlayan iklim değişikliğinin etkilerinin ortaya çıkmasıyla bilim insanları bu konuda kongreler ve konferanslar (Dünya İklim Konferansı) düzenleyerek bu konuya dikkat çekmeye çalışmışlardır. Konunun hassasiyetinin farkına varılmasıyla iklim değişikliğinin hızını yavaşlatmak için düzenli çalışmaların yürütülmesi ve değerlendirmeler yapılmasına yönelik Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) önemli bir gelişme sağlamıştır. Bununla birlikte iklim değişikliğinin günümüzdeki etkileri ve gelecekte oluşabilecek riskleri hakkında bilimsel, teknik, ekonomik bilgileri sunması ve raporlar hazırlaması çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır.

İklim değişikliğinin etkileri her ülkede ve hatta bölgede farklı şekillerde görülmektedir. Akdeniz havzasında yer alan Türkiye, iklim değişikliğinden önemli ölçüde etkilenmekte olan hassas bölgelerden birisinde yer almaktadır. Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı uzman kuruluşlar olan Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından yapılan araştırmalar ve Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)'nde sunulan raporlarda da görüldüğü üzere ülkemizde iklim değişikliği etkisini sıcaklık artışı paralelinde en çok kuraklığın artması ile hissettirmektedir. İklimle bağlı olarak faaliyet gösteren sektörler arasında bulunan ve ülkemizin önemli kalkınma eksenlerinden birini oluşturan turizm sektörü de iklim değişikliğinden olumsuz etkilenmektedir (Özdemir-Daşcıoğlu, 2021; Aydemir ve Şenerol, 2014). Diğer taraftan, bulunduğu coğrafya ve farklı bölgelerinde görülen farklı iklim özellikleri nedeniyle birçok turizm türünün ve çeşitli turizm faaliyetlerinin yapılabildiği Türkiye'de, iklim değişikliği bazı bölgelerde bazı turizm türlerine olumsuz etki yaparken, başka bazı bölgelerde olumlu etki yapabileceği kabul edilmektedir (Aydemir ve Şenerol, 2014).

İklim değışikliğı sonucu hava sıcaklığında meydana gelen değışimin kış turizmine önemli derecede etki edeceği düşünölmektedir. Bu yüzden Türkiye'nin bu durumdan en az derecede etkilenmesi için uyum stratejileri ya da alternatif turizm faaliyetleri ilgililer ve yetkililer tarafından araştırılmaktadır. Türkiye'nin sayılı kış turizm merkezleri içinde yer alan ve kış turizmde önemli paya sahip illerden biri de Erzurum'dur. Palandöken Kayak Merkezi, şehre önemli ölçüde ekonomik fayda sağlamasının yanında Erzurum'da turizm sektörü içinde en önemli paya sahip olan kış turizmi faaliyetlerinin sürdüröldüğü en önemli turizm merkezi olarak kabul edilmektedir (Korgavuş, 2017).

Erzurum'un kış turizmi potansiyeli değeriendirildiğinde Palandöken Kayak Merkezi'nin sahip olduğı elverişli özellikleri ve 2011 Kış Olimpiyatlarının etkisiyle tanınırlığının artmış olmasıyla öne çıkan bir turizm merkezi olduğı görölmektedir. Ancak, kış turizminin iklim değışikliğı sebebiyle kırılganlığının yüksektir ve bu nedenle Erzurum'da turizm sektörünün etkilenmesi beklenmektedir. Hatta Kulözü-Uzunboy vd. (2021)'nin ortaya koyduğı gibi Erzurum'da gündelik yaşamda dahi hissedilen bu etkiden hareketle kentte iklim değışikliğinin etkilerine karşı uyum çalışmalarına yönelik planlamalara yönelim başlamıştır. Bu doğrultuda da kış turizminin alternatif turizm çeşitleri ile desteklenmesi veya alternatif turizm çeşitlerini geliştirerek ön plana çıkarmaya yönelik çalışmalara yönelim görölmektedir. Bu bağlamda kentin sahip olduğı potansiyel doğrultusunda sürdürölen/sürdürölebilecek önemli turizm türleri olarak tarih-költür, inanç, doğa, spor, sağlık vb. görölmektedir.

Bu kapsamda bu tez çalışmasının amacı, Erzurum'un kış turizminin iklim değışikliğı karşısında kırılganlığından hareketle, turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasında költür varlıklarının alternatif bir turizm ürünü olarak değeriendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesidir. Költür varlıklarının yeni işlevlerle koruma-kullanma dengesi içerisinde alternatif turizm ürünü olarak sunulması yoluyla költür turizminin, kış turizmine alternatif ve/veya tamamlayıcı olması; böylece költür varlıklarının koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürölebilirliklerinin de sağlanmasına katkı sağlanması da amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için araştırmanın hedefleri; (1) Erzurum'un költür turizmini oluşturan değerielerinin ortaya konulması, (2) Költür turizminin Erzurum'da turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kullanılmasında ilgili aktörlerin değeriendirilmelerinin ortaya konulması ve bu değeriendirmeler arasındaki ilişki ve ayrışmaların ortaya konulması ile (3) Erzurum'da költür turizminin költür varlıklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanarak geliştirilmesi için stratejilerin üretilmesidir.

Bu doğrultuda, çalışmanın ana araştırma sorusu "Erzurum'da turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasında költür varlıklarının alternatif bir turizm ürünü olarak

değerlendirilmesine yönelik stratejiler nelerdir?” şeklindedir. Araştırma sorusuna dair araştırma ve değerlendirilmeler yapılacaktır. Ayrıca araştırma hedefleri doğrultusunda oluşturulan araştırmanın alt soruları ise aşağıdaki gibidir:

- Erzurum’un kültür turizmi potansiyelini oluşturan değerleri nelerdir?
- Kültür turizminin Erzurum’da turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kullanılmasına ilişkin ilgili aktörlerin değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeler arasındaki ilişkiler ve ayrışmalar nasıldır?
- Erzurum’da kültür turizminin kültür varlıklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanarak geliştirilmesi için stratejiler neler olabilir?

Ana ve alt araştırma sorularının cevaplandırılabilmesi için bu araştırma açıklamaya ve keşfetmeye dayalı örnek alan çalışması olarak kurgulanmıştır. Saha çalışması kapsamında araştırmanın örneklemini oluşturan ve kartopu tekniğiyle ulaşılan 70 görüşmeciye açık uçlu ve 5’li likert tipi sorulardan oluşan anket uygulanmıştır. Elde edilen nitel ve nicel veri çeşitli istatistiki analiz teknikleri ile içerik analizi ve GZFT analizi teknikleriyle analiz edilmiştir. Son olarak araştırmanın amacı doğrultusunda Erzurum’da turizm sektörünün kırılganlığını azaltmak için kültür varlıklarının koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliklerini sağlayacak şekilde bir araç olarak kullanılmalarına yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

Tüm dünyanın gündeminde olan iklim değişikliği probleminin Erzurum’un önemli kalkınma eksenlerinden biri olan kış turizmine etkisinden hareketle tasarlanan bu çalışma özgün değere sahip, bilimsel bulgularla uygulamaya yön verme potansiyeli olan bir araştırma olma özelliğine sahiptir. Araştırmanın özgün değeri; Erzurum’un en önemli sektörlerinden kış turizminin iklim değişikliği nedeniyle sürdürülebilirliğinin tehdit altında olması, Erzurum’da kırılganlığı artan turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasına yönelik öneri sunuyor olması, alternatif turizm biçimi olan kültür turizminin kaynağını oluşturan kültür varlıklarının turistik bir değer olarak algılanmasının ve kullanılmasının kültür varlıklarının toplumda önemini artırma ve koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliklerinin sağlanmasına katkı yapma potansiyeli oluşturmaları, önemli kültür varlıklarına ev sahipliği yapan Erzurum’da kültür varlıklarının turistik bir değer olarak kullanılmasının, Erzurum’un kalkınmasına katkı yapma potansiyelinin olması ile kültür turizmi bağlamında kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasıyla Erzurum’da turizm sektörünün dirençliliğini artıracak stratejilerin ilgili aktörlerin değerlendirmeleri doğrultusunda geliştirilmiş olmasından gelmektedir.

Bu tez çalışması giriş bölümü ile birlikte toplam 5 bölümden oluşmaktadır. Girişin ardından izleyen ilk bölüm Kuramsal Temeller kısmıdır. Bu bölümde tezin konusunu oluşturan temel kavramları olarak iklim değişikliği, kış turizmi, sürdürülebilir kültür turizmi ve kültür

varlıklarının turizm ürünü olarak kullanılması konuları açıklanacak ve bu konularda yapılmış çalışmalar literatür özeti olarak sunulacaktır. Tezin üçüncü bölümü olan Materyal ve Metot kısmında öncelikle çalışmanın örnek alanı Erzurum'a ve Erzurum'un örnek alan olarak seçilmesini açıklayan bilgiler verilecek, bu alanın özellikleri ortaya konulacak, ardından çalışmanın yöntemi sunulacaktır. Çalışmanın 4. bölümünü oluşturan Araştırma Bulguları başlığı altında ise saha çalışması sonucunda elde edilen nicel ve nitel verilerin analizler bulguları ortaya konulacaktır. Sonuç ve Tartışma bölümü çalışmanın son bölümü olup, analizler sonucu elde edilen bulgular değerlendirilerek, Erzurum'da turizm sektörünün kırılganlığını azaltmaya yönelik kültür varlıklarının kültür turizmi için araç olarak kullanılmasına yönelik üretilen stratejileri sunulacaktır.

KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde tezin konusunu oluşturan temel kavramlar incelenerek konuya ışık tutacak araştırmalar ortaya konulacaktır. Öncelikle iklim değişikliğinin turizme etkileri ve kültür varlıklarının turizm ürünü olarak kullanılması alanında yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenecektir. Kavramsal çerçeve başlığı altında sunulan bu bölümde ana kavramları oluşturan iklim değişikliği, kış turizmi, kültür turizmi, sürdürülebilir kültür turizmi, kültür varlıkları, kültür varlıklarının turizm ürünü olarak kullanılması, iklim değişikliği ile kış turizmi ve kültür turizmi etkileşimi gibi konulara yönelik kuramsal temeller oluşturulacaktır. Ardından bu çalışmanın özgün değerinin ve literatürde doldurduğu boşluğun ortaya konulması ile bu çalışmaya kadar Erzurum'dan, Türkiye'den ve Dünya'nın farklı bölgelerinden örneklere odaklanarak çalışmaların anlaşılması amaçlanmaktadır.

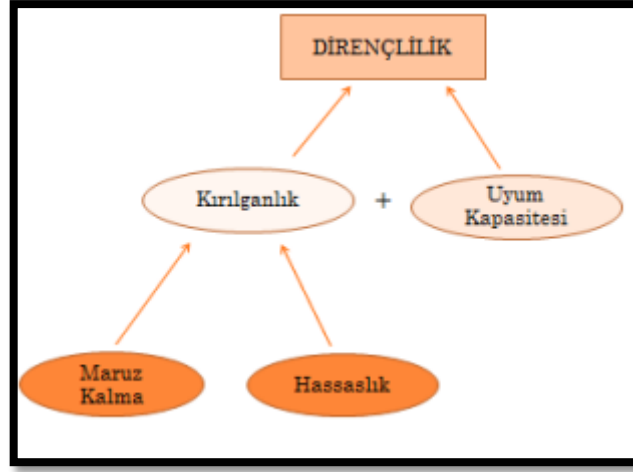
Kavramsal Temeller

Bu bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda iklim değişikliği, kış turizmi, kültür turizmi, kültürel miras ve kültür varlıkları, kültür varlıklarının turizm ürünü olarak kullanılması, sürdürülebilir kültür turizmi ve iklim değişikliği ile kış turizmi ve kültür turizmi etkileşimi konusunda temel bilgilere yer verilecektir.

İklim değişikliği ile ilgili temel kavramlar

İklim değişikliği küresel ısınma veya küresel soğuma sonucu ortaya çıkan ve dünyaya olumsuz etkilerinden dolayı son yıllarda en çok araştırılan, çözüm aranan ya da uyumlama için çalışmaların yürütüldüğü sorunlardan biridir. 9 Ağustos 2021 tarihinde yayımlanan IPCC 6. Değerlendirme Raporuna göre, sıcaklık sera gazları etkisiyle tahmin edilenden daha hızlı bir şekilde artmaktadır. Raporda 1,5 ° C, 2 ° C, 3 ° C ve 4 ° C sıcaklık artışına göre 4 senaryonun değerlendirmesi yapılmıştır. Bu senaryolar kıyı kesimlerde deniz yükselmesi, iç kısımlarda kuraklık, toprakların nem kaybetmesi ile gıda üretimini olumsuz etkilenmesi gibi sonuçlara ulaşılmaktadır. Bunların yanında iklim değişikliği son zamanlarda çevre problemi olmasının dışında bir kalkınma sorunu haline gelmiştir. Bu sebeple ülkeler iklim değişikliği ile mücadeleleyi kalkınma hedefleri arasında göstermektedir (Kulözü-Uzunboy, 2021).

İklim değişikliğine dirençlilik konusunda yapılan çalışmalarda dirençliliği oluşturan veya etkileyen bazı kavramlar mevcuttur. Bunlar kırılganlık / zarar görülebilirlik, uyum kapasitesi, maruz kalma ve hassaslık'tır (Yenice ve Yalçiner-Ercoşkun, 2019).

Şekil 1. Dirençlilik bileşenleri (Yenice ve Yalçın-ercoşkun, 2019)

Yukarıdaki tabloda verildiği üzere aralarındaki ilişkinin görüldüğü iklim değişikliği ve dirençlilik bileşenleri;

Zarar Görebilirlik/Kırılğanlık: İklim değişikliğinden toplam etkilenme derecesi (IPCC 4. Raporu),

Maruz Kalma: Uyumun ve hassasiyetin bir fonksiyonu (IPCC, 2007a),

Dirençlilik: Kırılğanlık ile uyum kapasitesinin bir fonksiyonu

olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca iklim değişikliğine maruz kalma derecesi ve hassasiyet arttıkça kırılğanlık artacağından dirençlilik ters orantılı olarak azalacaktır” (Yenice ve Yalçın-ercoşkun, 2019).

IPCC 4. Raporu (2007)’na göre ise **kırılğanlık**; “iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı duyarlı olunan ve bunların üstesinden gelinemeyen derece olarak tanımlanmakla beraber bir sistemin maruz kaldığı iklim değişikliği ve varyasyon karakterinin, oranının, büyüklüğünün, uyum sağlama kapasitesinin ve hassasiyetinin bir fonksiyonudur.” **Uyumluluk**, “anlaşma tarafından davranışları hedeflenen aktörlerin, yerel yönetim birimlerinin, şirketlerin, kuruluşların veya bireylerin uygulama yükümlülüklerine uyma derecesi” olarak tanımlanırken, **uyum kapasitesi**; “bir ülkenin veya bölgenin etkili uyum önlemlerini uygulamak için sahip olduğu kaynaklar, yetenekler ve kurumların tümü” olarak ifade edilmiştir (IPCC, AR4, 2007, 2007).

İklim değişikliğine karşı dirençlilik kavramlarından **Adaptasyon ise**; “iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak, bunlarla baş etmek veya bunlardan fayda sağlamak için insanların bireysel veya toplu olarak üstlendiği eylem veya faaliyetler” olarak tanımlanabilir. (Brouder and Lundmark, 2011). Kentlerin ya da bölgelerin iklim değişikliği tehdidi altında sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanabileceği veya nasıl direnç kazandırılabilirliği

konuları, iklim değışikliği ile mücadelenin temel politikalarından biri olan adaptasyon politikalarıyla yakından ilişkilidir. İklim değışikliğinin insanlar ve ekosistemler üzerindeki tahmini etkilerini en aza indirmek için alınacak önlemleri ve eylemleri, coğrafya ile sınırlı olan adaptasyon politikaları ve planları tarif eder. Adaptasyon politikalarının ana bileşenleri; uyum kapasitesi ve kırılganlıktır. İklim değışikliği tehditleri kentler ve kırsal alanlar üzerinde belirli etkilere sahiptir ve bu etkiler yerleşimin kırılganlığıyla ilişkilidir. Netice olarak kırılganlık; insanlar, ekosistemler ve çevrenin maruz kaldığı iklim değışikliği tehditlerinden zarar görme eğilimini yansıtırken; uyum kapasitesi ise iklim değışikliğine uyum sağlama ve bunu şekillendirme kapasitesi olarak tanımlanabilir (Gökçe vd., 2018).

Bir bölgenin iklim değışikliklerine maruz kalma ve hassasiyet derecesini azaltmak için küçük bir bölge ölçeğinde çalışmanın daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunun sebebi, iklim değışikliklerine maruz kalmanın derecesi, hassasiyetler ve baş etme kapasitelerinin genellikle bir yerden bir yere değışiyor olmasıdır (Brouder and Lundmark, 2011).

Bir bölgenin iklim değışikliği karşısında kırılganlığının üstesinden gelinebilmesi; turizmin beşerî ve fiziki coğrafyasını birlikte ele alınması ile mümkün olabilir (Brouder and Lundmark, 2011). Kentlerin iklim değışikliği karşısında kırılganlığı arasında iki yönlü ilişki bulunmaktadır. Kentlerde süregelen sanayi, tarım, ulaşım, yapı sektörü gibi faaliyetler sera gazı emisyonlarının oluşumuna sebep olarak iklim değışikliğine yol açarken, iklim değışikliğinden dolayı oluşan aşırı sıcaklar ve yağışlar, seller, fırtınalar gibi afetler de kentleri etkilemektedir. Ayrıca kentlerin iklim değışikliğinden etkilenme derecesi, coğrafi konumuna, kırılganlık ve kalkınma seviyesine, uyum ve azaltım stratejilerinin uygulanma düzeylerine göre değışkenlik göstermektedir (Peker ve Orhan, 2020).

Roman vd. (2010) iklim değışikliğiyle mücadelede uzun süreçteki senaryolara odaklanmak yerine şimdiki zamanın etkileri üzerinden uyum stratejilerine odaklanarak esnekliğin artırılmasının önem taşıdığını belirtmiştir. İklim değışikliğinde daha geniş sürdürülebilirlik hedefleri için birden çok kesişen zorlukları ve çeşitli kaynakları göz önüne alarak yerinde yaşanan koşullara uyum sağlama kapasitesine sahip daha etkili ve bütüncü yaklaşımlar elde edilebilir.

İklim değışikliği ile mücadele konusunda yürütölen çalışmalar

İnsanoğlu Sanayi devrimi ile birlikte üretim ve teknolojiye farklı bir boyuta geçmiş ve 1850’li yıllarda fosil yakıtları kullanmayı keşfetmiştir. Bu şekilde fosil yakıt kullanımını artması ile atmosferde sera gazları birikmeye başlamış ve 1990’larda çevre sorunu haline gelmeye başlamıştır. Böylece ortaya çıkan küresel iklim değışikliği problemi ile mücadele

etmek için devletler harekete geçmiş ve çözüm arayışları için müzakerelere başlamışlardır (Karakaya ve Sofuoğlu, 2015).

Tablo 1. İklim Değişikliği ile Mücadele Konusunda Yürütülen Çalışmalar

Yıl	Çalışma	Açıklama
1972	İnsan ve Çevre Konferansı	BM tarafından desteklenen iklim değişikliği konusunda ilk çalışmadır.
1988	IPCC (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli)	İnsan faaliyetlerinin neden olduğu iklim değişikliğinin risklerini değerlendirmek üzere kurulmuştur.
1990	IPCC 1. Değerlendirme Raporu	Rapora göre insan kaynaklı sera gazı arttığı belirtilmiştir.
1992	Rio Zirvesi (Çevre ve Kalkınma Konferansı)	İlk defa bütün ülkeler bir araya gelmiş ve sürdürülebilir kalkınmanın esasları belirlenmiştir.
1994	BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşme (UNFCCC)	Küresel ısınmaya yönelik hükümetlerarası ilk çevre sözleşmesidir.
1997	Kyoto Protokolü (COP3)	Atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklimi negatif yönde etkilemeyecek seviyelerde dengede tutulmasını amaçlamaktadır.
2007	IPCC 4. Değerlendirme Raporu (COP13)	İklim değişikliğinin % 90 ihtimalle insan faaliyetleri kaynaklı olduğunu belirtmiştir.
2009	Kopenhag Zirvesi (COP15)	Küresel sıcaklık artışının 2°C'nin altında tutulması hedeflenmektedir.
2013	IPCC 5. Değerlendirme Raporu (COP13)	İklim değişikliğinin kesin olarak insan etkinliklerinden kaynaklı olduğunu belirtmiştir.
2015	Paris İklim Antlaşması (COP21)	İnsan kaynaklı sera gazı salımlarından kaynaklanan küresel sıcaklık artışının uzun vadede, 2°C'nin altıyla sınırlamak hedeflenmektedir. Küresel ölçekte tüm ülkeler 2020 sonrası için ilk defa sera gazı emisyon azaltımını taahhüt etmişlerdir.
2021	İklim Şeffaflığı Raporu	Sera gazı emisyonlarının, COVID-19 salgınıyla kısa bir düşüşün ardından G20 genelinde tekrar yükselişe geçtiğini ve mevcut iklim eylemleriyle küresel ısınmanın 1,5°C ile sınırlandırma hedefinin gerçekleşmesinin güç olduğunu belirtmiştir.
2021	IPCC 6. Değerlendirme Raporu (COP26)	Sıcaklık artışının farklı senaryoları olan sıcaklığın 1,5 °C, 2 °C, 3 °C, 4 °C artması durumunda muhtemel durumlar değerlendirilmiştir.
2022	BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 27. Taraflar Konferansı (COP 27)	Küresel sıcaklık artışının 1,5-2 °C'nin üzerinde sınırlanması yükümlülüğü yeniden teyit edildi.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda uluslararası düzeyde ilk çalışma BM tarafından desteklenen 1972'de Stockholm'de düzenlenen İnsan ve Çevre Konferansı olmuştur. Bu konferansın katkısıyla 1988 yılında IPCC (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) kurulmuştur ve ilk raporu olan IPCC 1. Değerlendirme Raporu'nu yayınlamıştır. Rapora göre insan kaynaklı sera gazı arttığı belirtilmiştir. Bu raporun ardından tüm ülkelerin katılımıyla iklim değişikliğinin önlenbilmesine dair eylem planlarının yapılacağı Rio Konferansı 1992 yılında düzenlenmiştir. Bu konferansta küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerini

azaltmaya ve belli bir seviyede tutmayı amaçlayan ilk çevre sözleşmesi olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) hazırlanmış ve ülkelerin onaylanması ile 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin yürürlük tarihinden itibaren her yıl Taraflar Konferansı (Conferences of the Parties, COP) düzenlenmeye başlamıştır. Çalışmaların devamı kapsamında 1995'te IPCC 1. Değerlendirme Raporu'nu yayınlamıştır. 1997 yılında ise COP3 kapsamında Kyoto Protokolü kabul edilmiş ancak 2005'te yürürlüğe girebilmiştir. 2015 yılına gelindiğinde ise Paris'te düzenlenen COP21 Konferansı ile iklim değişikliği sorunundaki yükümlülük sürecinin artık kaçınılmaz olduğu belirtilmiş ve Paris İklim Antlaşması imzalanmıştır (Kaya, 2021; Karakaya ve Sofuoğlu, 2015). 2022 yılında düzenlenen COP27 kapsamında küresel sıcaklık artışının 1,5-2 °C'nin üzerinde sınırlanması yükümlülüğü yeniden teyit edilmiştir.

Türkiye, iklim değişikliği müzakerelerine 1972 yılında İnsan ve Çevre Konferansına katılarak başlamıştır ve ilk adım olarak Çevre Bakanlığı kurulmuştur. 1992 yılında ise Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ye üye olduğu için BMİDÇS tarafından gelişmiş ülke olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple BMİDÇS (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)'nin Ek1 ve Ek2 listesinde yer almıştır. 1999 yılında Devlet Planlama Teşkilatı 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı dâhilinde "İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu" oluşturulmuştur. 2004 yılında Türkiye 189. Taraf olarak resmen BMİDÇS sözleşmesine katılmıştır (Kaya, 2021; Karakaya ve Sofuoğlu, 2015).

Türkiye BMİDÇS'ye 2004 yılında taraf olmuş ancak Kyoto Protokolü'ne 2009 yılında imza atarak katılmıştır. İklim değişikliği ile ilgili çalışmalarına devam eden Türkiye, 2010-2020 yıllarını kapsayan Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi Belgesini kabul etmiş ve bu belge doğrultusunda BM Kalkınma Programı Türkiye Ofisi tarafından oluşturulan İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011 yılında tamamlanmıştır (Canatan, 2019). Kabul edilen bu strateji belgeleri ve eylem planları yıllar içinde geliştirilmeye devam edilerek 2010-2023 Türkiye İklim Değişikliği Strateji Planı ve 2011-2023 Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı olarak günümüzde iklim değişikliği ile mücadeleyi devam ettirmektedir.

İklim değişikliği ve turizm sektörü ilişkisi

İklim değişikliğinin turizm sektörüne etkileri üzerine ilişkin çalışmalar 1960'lara kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde araştırmacılar turizmin yerel iklim faktörlerine bağımlılığının üzerinde durmuşlardır. İklim değişikliğinin etkilerine yönelik çalışmalar 1980'lerde araştırılmaya başlanmış ancak 21. yüzyıla kadar turizmde iklim değişikliğine yönelik araştırmalar yaygın hale gelmemiştir. (Lepy et al., 2014)

IPCC raporlarına göre iklim değişikliğinin geniş perspektifte senaryolarının yanında daha özel ölçekte olumsuz ya da olumlu etkileyeceği alanlarından biri de turizm sektörüdür. Kulözü-Uzunboy (2021), turizm sektörünün iklim değişikliği karşısında olumsuz etkilerinin giderek artması üzerine uluslararası konferanslar düzenlemeye başlandığını; 2003 yılında düzenlenen Birinci Uluslararası İklim Değişikliği ve Turizm Konferansı'nı 2007'de İkinci Uluslararası İklim Değişikliği ve Turizm Konferansı izlediğini belirtmiştir.

Uluslararası ölçekteki çalışmaların farkındalığı ile ülkemizde de iklim değişikliği üzerine çalışmalar yürütölmektedir. Türkiye 2004 yılında UNFCCC'ye, 2009 yılında Kyoto Protokolü'ne katılmıştır. 2010 yılında, Yüksek Planlama Kurulu tarafından Türkiye'nin Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi onaylanmıştır. Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı (İDEP) 2009–2011 yılları arasında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi ile beraber geliştirmiştir. Bu kongreler ve eylem planlarına göre iklim değişikliğinin sürdürülebilir turizm açısından ele alındığı görölmektedir (Kulözü - Uzunboy, 2021).

Birleşmiş Milletler (BM) iklim değişikliğinin kriz düzeyine geldiğini vurgulamakta ve ekonomik açıdan pozitif yönde önemli bir seviyeye ulaşan turizm sektörünü etkileyeceği düşünölen önemli sonuçlar doğuracağını öngörmektedir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change-IPCC) tarafından 2022 yılında yayımlanan 6. Değerlendirme Raporu'nun Çalışma Grubu II Raporu'nda da bu durum vurgulanarak, iklim değişikliğinin daha yoğun görölmesinin beklenen etkilerinin ve iklim değişikliğine bağlı aşırı hava olayları ve afetlerin turizm sektörü de dâhil olmak üzere tüm ekonomik sektörler üzerinde önemli etkisinin olduğu ve olmaya devam edeceğinin altı çizilmiştir (Demiralp, 2022).

Türkiye, sahip olduğu zengin tarihi, kültürel, doğal, dini değerleri ve bu değerlerin yanında aynı anda pek çok farklı turizm çeşidinin gerçekleştirilmesine olanak sağlayan iklim şartları sebebiyle önemli bir turizm destinasyonuna ev sahipliği yapmaktadır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 2) yıllar itibariyle turizm sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içindeki payına ve turizm gelirlerinin artışına ait sayısal veriler gösterilmiş olup bu verilerden de anlaşılaçağı üzere ülkemiz için turizm sektörünün ekonomik anlamda çok büyük bir katkısı olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Tablo 2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı İstatistik Verileri (Anonim, 2023)

Yıllar	Gelen Ziyaretçi Sayısı	�ıkan Ziyaretçi Sayısı	Turizm Geliri (1000 \$)	Ortalama Harcama (\$)	Turizm Gideri (1000\$)
2004	20 753 734	20 262 640	17 076 607	843	2 954 459
2005	25 045 142	24 124 501	20 322 111	842	3 394 601
2006	23 924 023	23 148 669	18 593 951	803	3 270 948
2007	27 239 630	27 214 988	20 942 500	770	4 043 283
2008	31 137 774	30 979 979	25 415 067	820	4 266 197
2009	31 759 816	32 006 149	25 064 482	783	5 090 440
2010	32 997 308	33 027 943	24 930 997	755	5 874 520
2011	36 769 039	36 151 328	28 115 692	778	5 531 486
2012	37 715 225	36 463 921	29 689 249	814	4 593 389
2013	39 860 771	39 226 226	33 073 502	843	5 253 565
2014	41 627 246	41 415 070	35 137 949	848	5 470 481
2015	41 114 069	41 617 530	32 492 212	781	5 698 423
2016	30 906 680	31 365 330	22 839 468	728	5 049 793
2017	37 969 824	38 620 346	27 044 542	700	5 137 244
2018	46 112 592	45 628 673	30 545 924	669	4 896 310
2019	51 747 199	51 860 042	38 930 474	751	4 403 670
2020	15 971 201	15 826 266	14 817 273	936	1 104 545
2021	30 038 961	29 357 463	30 173 587	1 028	1 851 922
2022	51 387 513	51 369 026	46 284 907	901	4 276 533

İklim değişikliği ve turizm faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda turizmin ön planda olduğu kalkınma modellerinin yetkili kişiler, uzmanlar ve kurumlar tarafından detaylıca değerlendirilerek gerekli iyileştirmelerin yapılması, sürdürülebilir kaynaklarla ve özellikle doğayla uyumlu kalkınma uygulamalarının hayata geçirilmesi doğru olacaktır. Çünkü sürdürülebilir kalkınma iklim değişikliği kavramı da dâhil olmak üzere birçok risk ve tehdidin planlı yönetimle minimize edilmesini sağlayacaktır.

Turizmde sürdürülebilirlik için, araştırılan bölgenin güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesi sayesinde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı daha dirençli karşılık verilebilir. Bununla birlikte iklim değişikliğinin etkilerine karşı; dayanıklılığın artırılması, sürdürülebilir geçim kaynaklarının oluşturulması ve iklimle uyumlu kalkınma uygulamalarının benimsenmesi yararlı olacaktır (Brouder and Lundmark, 2011).

İklim değişikliğinde oluşacak hızlı değişimler, belediyeler tarafından yönetilmeli ve organize edilmelidir. Aynı zamanda belediyelerce iklim değişikliğinin neden olduğu etkilere karşı değişen tüketiciler talepleri dikkate alınmalı ve k rdan bağımsız yeni faaliyet alanları oluşturularak alternatif turizm türleri  ne çıkarılmalıdır (Wyss et al., 2015).

Kış turizmi

Turizm, mevsimsel karaktere sahip olmakla beraber genellikle deniz-kum-güneş üçlüsüne dayanan kitle turizmi şeklinde yaz aylarında kendini göstermektedir (Korgavuş, 2017). Yaz mevsimiyle özdeşleşen turizmi tüm yıla yayabilmek, yıl boyunca canlı tutabilmek amacıyla yılın karla kaplı sezon ve bölgelerini değerlendirme ihtiyacı doğmuştur (Özbay, 2018). Bu nedenle turizmde gelişmiş ülkeler bu doğrultuda geliştirdikleri ürünler ve imkânlarla kış turizminin doğmasına ve ekonomik katkı sağlanmasına zemin hazırlamışlardır.

Bu kapsamda kayak faaliyetinin temel alınmasıyla uygun yükseklik, eğim ve kar kalitesi, kar kalınlığı gibi yeterli parametrelere sahip noktalarda kış turizmi kendini göstermeye başlamıştır (Korgavuş, 2017). Bu parametre ve niteliklere sahip bölgelerde mevcut teknik imkânların kullanılmasıyla geliştirilen pist uzunlukları ve lift sayıları, bu bölgelerin kış turizmi noktasında gelişimine neden olmuştur. Ayrıca kayak merkezlerinin teknik özelliklerinin yanında kayak merkezlerinde bulunan konaklama tesislerinde sağlanan çeşitli aktiviteler ve sosyal imkânlar bölgeleri turistler için çekici hale getirmektedir (KUDAKA, 2014).

Türkiye’de kış turizminin önemli noktaları Bursa Uludağ, Erzurum Palandöken, Bolu Kartalkaya, Kars Sarıkamış ve Kayseri Erciyes kayak merkezleridir. 1933’te ilk oteli ve muntazam şose yolu yapılan Uludağ’ın ardından, bu önemli merkezlerden sırasıyla 1989’da Erciyes, 1991’de Sarıkamış, 1993’te Palandöken ve 1997’de Kartalkaya kayak merkezi ilan edilmiştir (KUDAKA, 2014; Demiroğlu, 2016).

Kış turizmi noktasında atılan resmi adımlara bakıldığında; kış turizmine yönelik kaynakların iç ve dış turizm adına değerlendirilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından, Turizm Teşvik Kanunu’na dayanarak kış sporları yapılabilecek 12 adet bölgenin “Kış Sporları Turizm Merkezi” olarak ilan edildiği görülmektedir (KUDAKA, 2014).

Kültür turizmi

Kültür turizmi son dönemlerde hem ulusal hem uluslararası ölçekte bir turizm çeşidi olarak sıklıkla karşımıza çıkmakta olup kültür turizmini anlamak için öncelikle kültür kavramının anlamını sorgulamak gerekir. İlk olarak 19. yüzyılda ortaya çıkan ve geniş bir anlama sahip olan kültür olgusunun farklı disiplinlerden birçok kişi tarafından tanımlanmıştır (Yıldırım Saçılık ve Topbaş, 2017). İngilizli antropolog E.B. Taylor’un tanımına göre “kültür” *kişinin, toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bütünü* anlamına gelmektedir. Bir toplumun tüm gelenek göreneklerini değerlerini yeteneklerini yansıtır ve o insan topluluğunun yaşama şeklini oluşturur.

Dünyada yaşanan coğrafyanın etkisi ile farklı kültürler ortaya çıkmıştır. İnsanların doğası gereği farklı kültürleri merak etmesi ve tanıma isteği, gezme eğlenme görme isteği turizmi doğurmuştur. Kültür ve turizm arasındaki ilişki birbirini tamamlayıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Detaylı açıklamak gerekirse farklı kültürleri tanıma isteği insanları turizme yöneltirken, turizmin kültüre olumlu etkisi ile kültürel değerler önemli hale gelmektedir (Emekli, 2006).

Kültür turizmi çalışmalarında kültürel turizm, tarihi turizm ve miras turizmi kavramları birbirinin yerini karşılayan anlamlar içerdiğinden birlikte incelemesi gerekir. (Doğaner, 2003). Kültürel mirası oluşturan maddi ve manevi öğelerin korunması üzerine yapılan çalışmalar günümüzde hız kazanmıştır. Kültürel mirası; kültür ve tabiat varlıkları, anıtlar, ören yerleri, doğal kentsel arkeolojik ve tarihi sitler, külliye, cami vb. kültür kalıntılarının oluşturduğu ifade edilmektedir (Emekli, 2006).

Kültürel turizmin geçmişi çok eskiye dayansa da önemli hale gelmesi yakın geçmişte gerçekleşmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle ulaşımın ve konaklama imkânlarının artması kültür turizmine de olumlu etki ederek geliştirmiştir. Kültür turizminin en önemli özellikleri, ülke turizmine dinamizm kazandırması ve turizmi tüm yıla yayabilmesidir. Ayrıca kültürel turizm ile kültür varlıklarının tanıtımı korunması ve geleceğe aktarılması kolaylaşmaktadır. (Emekli, 2006)

Son yıllarda dünya genelinde turizm anlayışının değişmesiyle kültürel çekicilikler ön plana çıkmaya başlamıştır. Kültürel temaslar, farklı inanç sistemleri, farklı gelenekler, el sanatları, yaşam tarzları, tarihin ve kültürün izlerini yerinde görme isteği kültürel ziyaretleri artırarak kültür turizmini geliştirmektedir. Kültür turizmine yönelimin artmasında; kendine özgü kültürel kimliği ve ortak miraslarının bulunması, maddi ve manevi kültürel öğelerin ekonomik kazanç sağlaması, mevsimselliğe bağlı olmaması, turistik ürün çeşitlendirmesine yatkın olması, arz talep dengesini karşılayabilir güce sahip olması, kültür varlıklarını koruma-kullanma dengesinde tutabilmesi, kültürel değerlerin tek olması yani benzerinin olmaması gibi etkenler rol oynamaktadır (Emekli, 2006). Ayrıca bu etkenlerden dolayı turizmde cazibe merkezi oluşturmasının da kültür turizmine yönelimi artıran bir diğer önemli neden olduğu ifade edilmelidir.

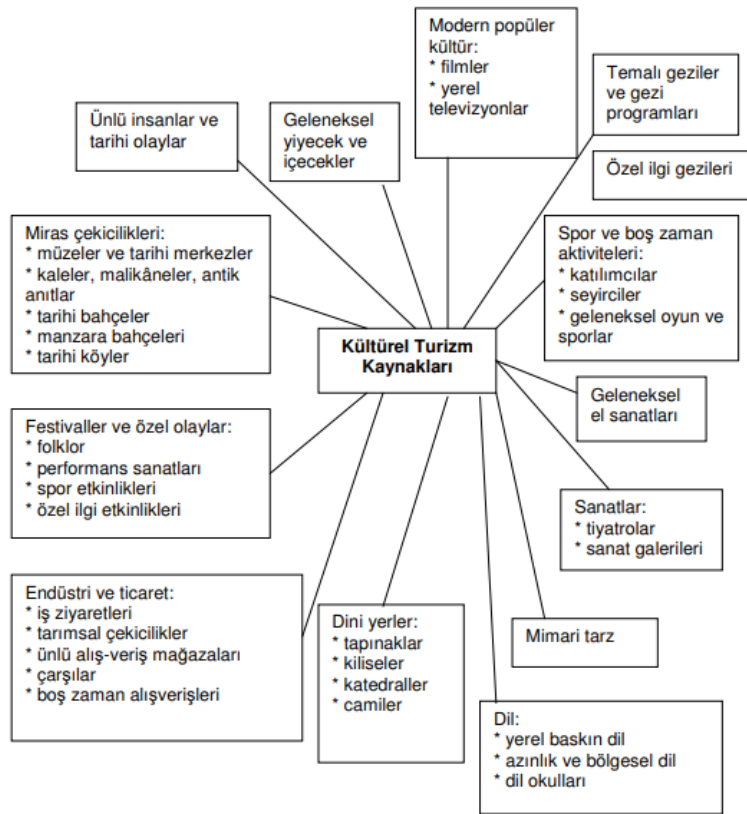
Kültür turizmindeki ürünleri somut ve somut olmayan kültür varlıkları oluştururken, kültürel miras dediğimiz ürünü ise somut kültür varlıkları oluşturmaktadır. Kültürel varlıkların, bu özelliği ile birçok turizm çeşidinde yer alması turizm ile kültürün bağlarını güçlü hale getirmektedir. Kültür turizmi kapsamında, amacı kültürel ürünler olan “amaçlı kültür turisti” ve asıl amacı kültürel ürünler olmayan “tesadüfi kültür turisti” yer almaktadır (Gülcan, 2002).

Kültür turizminin kazanımları değerlendirildiğinde, toplumların kaynaştırarak sosyal gelişmeye katkı sağladığı ve kültürel mirasın turizme kazandırılmasıyla ülke ekonomisine gelir sağladığı görülecektir. Ayrıca neden olduğu ekonomik canlılık ile birçok sektörde istihdamın sağlanmasına ve turizmin tüm yıla yayılmasına neden olmaktadır (Yıldırım-Saçılık ve Toptaş, 2017).

Küreselleşen dünyamızda kültür turizmi, kültürel çekicilik yönünden yeniden değer ve önem kazanmıştır. Schweitzer (1999), kültürel turizmin işlevini; estetik ve sanatsal özellikler (estetik temsil), tarih ve kültürel miras (sembolik alan), bir yerin özel karakteri (deneyim) olmak üzere üç başlıkta ele almış olup ayrıca bu işlevlerin önemini;

- Değer artırıcı yön: Kültürel turizm toplumdaki farklı kültürel yapı özelliklerini genel kültürel yapı özelliklerine ekleyerek onun değerini artırır.
- Farklılık oluşturunca yön: Kültürel turizmin uygulandığı alanlar benzerlerinden farklıdır, özel karakter taşır.
- Rekabeti yok edici yön: Kültürel yapıların farklılığı değişik turizm alanlarının oluşmasını sağlar. Bu farklılıklar kültürel turizmin uygulandığı alanlar arasında rekabeti önler. Diğer bir ifadeyle kültürel unsurların kıyaslaması yapılamaz.

şeklinde açıklamıştır.

Şekil 2. Kültürel turizm kaynakları (Swarbrooke, 1999 ‘dan aktaran Uygur vd, 2007)

Swarbrooke (1999), yukarıdaki şekilde görüleceği üzere kültür turizminin kaynaklarını 14 adet kategoriye ayırmıştır. Tüm bu kategorilerde belirtilen etkenler kültür turizminin arz-talebini oluşturan öğelerdir. Bu etkenler kültür turizmini gelişimine zemin hazırlamıştır.

Geniş bir kapsamı bulunan kültür turizminde amaç farklı deneyimler kazanmak ve farklı yerleri kültürleri görme isteğidir. Daha açık ifadeyle mimari yerleri, müzeleri, ören yerlerini görmek ve çeşitli festivallere (dans, müzik, dini) katılmak sayılabilir.

Kültür turizminin içeriğinin geniş olmasından dolayı birtakım sınıflandırmalar yapmak mümkündür. Aşağıdaki tabloda Fagence (2003), kültür turizminin içeriği ve gerçekleşme biçimine göre bir sınıflandırma yapmıştır.

Tablo 3. Kültür Turizminin Sınıflandırılması (Fagence, 2003:57).

Kategori	Örnek
Yüksek kurumsallaştırılmış kültür	Müzeler, sergiler, görsel sanatlar, tarihi yerler, tiyatro, edebiyat, bilim ve teknoloji merkezleri
Kalk, popüler kültür,	Film, eğlence, spor, kitle iletişim araçları, alışveriş, etkinlikler, yemek, ürün, el sanatları, gelenekler, görenekler
Etnik semboller	Dil, eğitim, ulaşım, din, giyim, süsleme, lehçe

Kültür turizmi ile ilgili kurum ve kuruluşlar

Kültür, yaşamımızın bir parçası olan toplumun; yaşantısını ve değerlerini yansıtan geçmişimizden miras gelip geleceğe aktarılması gereken bir olgudur. Bu sebeple kültürel değerleri korumak, tanıtmak, yaşatmak ve geleceğe aktarabilmek için dünya genelinde ulusal ve uluslararası ölçekte bazı kurumlar kurulmuş; uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler yapılmış, hukuksal çerçevede ise kanunlar çıkarılmıştır.

Kültürel miras ve kültürel varlıkların korunmasını amaçlayan bu kuruluşların en önemlilerinden biri UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) 'dur. UNESCO, 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansı'nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini kabul etmiştir. UNESCO somut kültür varlıklarına Dünya Miras Listesinde yer verirken; somut olmayan kültürel değerler için SOKUM ile korumayı gerçekleştirmektedir.

Diğer önemli bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ise turizm ve seyahat alanında faaliyet göstermektedir. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), anıtlar ve sitlerin korunmasını amaçlayan bir kuruluştur. Uluslararası ölçekte Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır.

Ülkemizde kültür varlıklarını korumak için 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı turizm ve kültürün birlikte ilerlemesini amaç edinen önemli kurumlardır. Vakıflar Genel Müdürlükleri tescilli varlıklarla ilgilenirken, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu adına çalışan KUDEB (Koruma Uygulama ve Denetleme Bürosu), Belediye ve İl Özel İdarelerinde kültürel miras alanlarından sorumludur.

Kültür varlıklarını ve değerlerini korumak ulusal ve uluslararası ölçekte oldukça önem arz etmektedir. Bu sebeple 16.11.1972 tarihinde yürürlüğe giren Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi imzalanmış ve bu sözleşme gereği belirlenen bazı ölçütlere göre somut, doğal ve kültürel varlıklar tescillenerek Dünya Miras Listesine alınmaktadır (Akpınar, 2007'den aktaran Gülcan, 2010). Dünya Miras Listesine girerek koruma altına alınan somut kültürel varlıkların uluslararası ölçekte tanıtımı yapılmakta aynı zamanda turizmde çekicilikleri artmaktadır.

Tablo 4. UNESCO Dünya Miras Listesinde Türkiye (Anonim 2022-2022a)

No	Kültürel Miras	Şehir	Yıl
1	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	Sivas	1985
2	İstanbul'un Tarihi Alanları	İstanbul	1985
3	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Karma Miras Alanı)	Nevşehir	1985
4	Hattuşa: Hitit Başkenti	Çorum	1986
5	Nemrut Dağı	Adıyaman	1987
6	Hieropolis-Pamukkale (Karma Miras Alanı)	Denizli	1988
7	Xanthos-Letoon	Antalya-Muğla	1988
8	Safranbolu Şehri	Karabük	1994
9	Truva Arkeolojik Alanı	Çanakkale	1998
10	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi	Edirne	2011
11	Çatalhöyük Neolitik Alanı	Konya	2012
12	Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	Bursa	2014
13	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı	İzmir	2014
14	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı	Diyarbakır	2015
15	Efes	İzmir	2015
16	Ani Arkeolojik Alanı	Kars	2016
17	Aphrodisias	Aydın	2017
18	Göbekli Tepe	Şanlıurfa	2018
19	Arsilantepe Höyüğü	Malatya	2021

1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne göre oluşturulan ve Dünya Mirası Komitesi (DMK) tarafından belirlenen Dünya Mirası Listesi'nde, Dünya Miras Alanı olarak ilan edilen 1154 miras yer almaktadır. Bunlardan 897'si kültürel, 218'i doğal ve 39'u karma (doğal ve kültürel) miraslardır. Yukarıdaki Tablo 4'te de gösterildiği üzere

Türkiye'nin bu listede 17'si kültürel, 2'si karma (doğal ve kültürel) olmak üzere 19 miras alanı bulunmaktadır (Anonim, 2022-2022a).

Türkiye'de kültür turizmi

Türkiye'nin turizm talepleri incelendiğinde daha çok kitle turizmi ve kıyı turizmi ön plana çıkmaktadır. Ancak bu turizm çeşitleri ülkeye bölgesel katkı sağlayacaktır. Ülke geneli düşünülürse zengin tarihi geçmiş ve değerler karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple kültür turizminin değerlendirilerek geliştirilmesi önem arz etmektedir. (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008) Yapılan araştırmalara göre insanları turizme yönlendiren 18 seyahat güdüsünden 6 tanesinin doğrudan kültür turizmiyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. (Emekli, 2006)

Kültür turizmi politikalarına 1980 yıllarından sonra başlanmış ve 2000'li yıllardan sonra kitle turizmine alternatif bir turizm olarak gelişimini sürdürmüştür. Ancak "her şey dahil paketlerin" tercih edilmesi bölgenin kültürel öğelerinin ve ürünlerinin tanıtılmasının önüne geçmektedir. (Tarsuslugil, 2013)

Türkiye'nin kültürel varlıklar ve kültür mirası açısından zengin bir ülke olduğu bilinmekte ancak bu zengin kültürel mirasına rağmen kültür turizminde olması gereken düzeyde değildir. Bu doğrultuda turizm açısından kültürel değerlerini yeterli kullanamadığından turizm stratejisi planları yapılmaktadır. 2023 yılına ait turizm stratejisine göre sahip olduğu tarihi, coğrafi, kültürel ve doğal değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirerek turizmde gelişim sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca kültürel turizmini ön plana çıkararak eski kent dokusunu ortaya çıkaracak şekilde tarihi eserlerde gerekli restorasyonu yaparak turizme katacak çalışmalar planlanmıştır (Uygur vd., 2007). Benzer şekilde her ülkenin ya da toplumun kendine özgü tarihi geçmişi ve kültürel kimliği vardır. Bu potansiyel, ülkeleri kültür turizm politikası üretmeye teşvik etmektedir. (Emekli, 2006)

Ülkemizin kültürel zenginliği göz önüne alınırsa kültür turizminin yerel ekonomiye katkısı ve kültürel kimliği korumada önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Emekli, 2006). Zaman içerisinde ülkemizde kültür turizminin sağladığı katkının farkına varılmış, bu konuda çalışmalar ve stratejiler geliştirilmiştir. Yeni stratejilerin üretimi için çalışmalar devam etmektedir. Ancak kültür turizmine gereken değerin verilmesi için yerel kimliğin korunması, kültürel öğelerden doğru bir şekilde yararlanılması ve ekonomiyi canlandırmayı hedefleyen yeni yaklaşımların ele alınması gerekmektedir. (Emekli, 2006' den aktaran Üsküdar, 2012) Bununla birlikte Türkiye'deki kültür varlıklarına yaklaşım ve uygulamaların yeniden düzenlenmesi faydalı olacaktır. Dolayısıyla kültürel mirasımızın koruma kullanma dengesi

içinde yaşatılarak “turistik ürüne” dönüştürülmesi ve kültürel turizm aracılığıyla değerlendirilmesinin doğru bir yaklaşım olacağı kanaatine varılmıştır (Bandoğlu, 2015).

Kültürel miras ve kültürel varlıklar

Somut ve soyut nitelikte olabilen, esasen yetiştirme ve geliştirme kavramlarına dayanan kültür; yaşamını sürdüren insanoğlunun akli vasıtasıyla yaşamı boyunca ürettiği her şey olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle somut çerçevede düşünüldüğünde, insanoğlunun varoluşundan beri yaşamını sürdürdüğü mekânlarda ürettiği ve bıraktığı, tarımsal faaliyetlere konu olan araç/gereçler de dâhil olmak üzere tüm eserler kültürel birer varlık olmasının yanında akıp giden zamanla birlikte miras niteliğindedirler. Soyut çerçevede düşünüldüğünde de tüm gelenekler ve değerler de aynı zamanda mirastırlar.

Aslında bakıldığında insanoğlunun bıraktığı tüm somut eserlerde veya varlıklarda, soyut eserleri yani o toplumun değerlerini ve geleneklerini görmek mümkündür. Bu nedenle somut ve soyut kültür varlıklarını aslında birbirinden ayırmak doğru olmamakta, her biri o toplumun yaşayışını ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Bu noktada somut varlıklar; değerlerin görülebilmesi, fark edilebilmesi, anlaşılabilmesi ve nesiller boyunca aktarılabilmesi için öne çıkmaktadır.

Asırlardır toplumlar sahip oldukları değerleri bulundukları mekân içerisinde gerek gündelik yaşam ürünü olarak gerekse gelecek nesillere aktarmak ve sergilemek için ellerinde bulundurdıkları imkânlar ölçüsünde somutlaştırmaya çalışmışlar ve bu vasıtayla mimari eserler ortaya koymuşlardır.

Günümüze kadar ulaşabilen kültürel varlık niteliğindeki tüm bu eserler başta mimarlık ve toplumbilimi kapsamında yapılan çalışmalar olmak üzere birçok çalışmaya ve araştırmaya konu olmalarının yanında kültürel değer taşımaları sebebiyle yaşayan bireylerin de merakına yani zihinsel, entelektüel ihtiyaçlarına konu olmuş, işte bu noktada turizm kavramıyla birlikte anılmalarına ortam hazırlamıştır.

Özetle; kültürel mirasın somut türü, kültür varlığı olarak adlandırılır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda tanımlandığı haliyle, kültür varlıkları; “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.”. Taşınır ve taşınmaz olmak üzere iki başlıkta incelenecek olan kültür varlıkları aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 5. Kültür Varlıklarının Sınıflandırılması (Anonim, 2022b)

Taşınır Kültür Varlıkları	• Taş • Cam • Metal • Toprak
Taşınmaz Kültür Varlıkları	• Mezarlıklar • Sivil Mimari • Dini Mimari • Askeri Mimari • Endüstriyel Mimari

Taşınmaz kültür varlıkları anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak 3 gruba ayrılır.

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları (kllyeler): Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler (sit alanları): Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2022b)

Bu çalışma kapsamında taşınmaz kültür varlıkları ele alınacak ve kültür turizminde kullanılmasına dair değlendirmeler yapılacaktır.

Kültür varlıklarının turizm ürünü olarak değlendirilmesi

Bir yerleşim yerinin ekonomik yönden gelişmişliği ve tanınırlığı üzerinde o yerin coğrafi ve iklimsel şartları oldukça büyük rol oynar. Akdeniz bölgesi göz önüne alındığında bölgenin coğrafi özellikleri (ekvatora yakınlık, konum itibarıyla deniz kenarında olması vb.), bölgede yer alan şehirleri öncelikle kıyı ve deniz turizmine elverişli hale getirmiştir. Karadeniz bölgesi düşünüldüğünde iklim, bitki örtüsü ve sahip olduğu fiziki koşullar; bölgeyi yayla turizmi için elverişli kılmıştır.

Ülkemizin tüm bölgelerinde coğrafi açıdan doğa turizmine elverişli yerler mevcut olsa da iklim ve fiziki şartlar dolayısıyla deniz, kıyı, yayla, kış turizminin gerçekteştirilemediği, turizm çeşitliliğinin diğer bölgelere nazaran çok daha az görüldüğü alanlar/şehirler mevcuttur. Turizm için bu alanlar, diğer bölgelere kıyasla turizm çeşitliliğinin azlığı nedeniyle ulusal ve

uluslararası çapta değerlendirilememekte ve tercih edilmemekte olup bu durum o alanın ekonomisinin gelişimine de yeterli derecede katkı sağlamamaktadır.

Turizm denilince her ne kadar ilk etapta deniz, kış, yayla, kıyı turizmi akla gelse de aslında korunduğu, doğru bir şekilde tanıtıldığı ve geleceğe aktarılabilirdiği takdirde bir şehrin/yerin sahip olduğu kültürel varlıkların turizme kazandırılabilirdiği unutulmamalıdır.

İnsanoğlu gelecekte kendisini yaşatma arzusu içgüdüğü ile geride kendisinden ve özünden bir şeyler bırakmak istemiş, kendisinden sonra gelen insanlar günümüz modern çevreden/doğadan bıkarak merak duygusundan hareketle eskiye olan eğilimleri nedeniyle zihinsel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak istemişlerdir. Yani insanlar günümüzde beton yığını arasında kaldıklarını düşünmüşler ve doğaya/eskiye yönelmek istemişlerdir. Bu hususta belirtildiği üzere eskiye yönelme eğilimi ile kültür varlıkları ön plana çıkmıştır (Özgüven, 1994). İnsanlar, yaşadıkları bölgede yer alan kültür varlıklarının o bölgenin özgünlüğünü ve kültürel değerlerini yansıttığını düşünmüşlerdir.

Kültür varlıklarının turizme kazandırılması için gerekli çalışmalar yapılagelmekte olup bu noktada yapılan çalışma ve projelerde tarihi çevrenin nasıl korunacağı ve ne şekilde değerlendirileceği sorularına cevap aranmıştır. Tarihi yapıların değerlendirilmesi ve turizm ürünü olarak geleceğe aktarılması noktasında öncelikle zamanla belirtilen nedenlerle tarihi yapılarda ve çevrede varsa meydana gelen hasarın düzeltilmesi gerekmekte olup sonraki süreçte meydana gelebilecek harabiyetin önlenmesi gerektiği unutulmamalıdır (Özgüven,1994). Tabi bu çalışmalarda turizmin bir parçası olan turist/ziyaretçi kesiminin çeşidi ve talepleri ile hareketleri göz önünde bulundurulmalı ve buna uygun yatırımlar yapılmalıdır.

Tarihsel olaylar ve hareketler geçmişin izlerini taşıdığından belirtildiği üzere merak konusu olmuşlar ve gerçekleştiği bölgeler de ziyaret konusu haline gelmişlerdir. Tarih ve kültür birikimi zengin ülkeler turizm alanında kültür varlıklarını doğru değerlendirerek ön plana çıkarmışlardır. Turizm alanında işgücü oluşturmaları ve ekonomilerinin bu yolla gelişmesinin yanında dünya çapında geçmişleri ve kültürel değerlerini tanıtarak turizmde önde gelen ülkeler arasında yer bulmuşlardır.

Başlık kapsamında birçok eski uygarlık ve devlete ev sahipliği yapan ülkemiz değerlendirildiğinde sayısız kültür varlığına sahip olduğu kaçınılmaz ve gurur verici bir gerçektir. Dolayısıyla ülkemiz yalnızca kış, deniz vb. turizmi ile değil kültür turizmi ile de dünya çapında önemli bir konumdadır. Bu nedenle ülkemiz; kültür varlıklarını turizme kazandıran ve en önemlisi her bireyin sahip olduğu tarihi değerlerin farkındalığıyla geçmişle geleceği birleştiren, değerleri geleceğe aktaran çalışmaları yapmış ve yapmaya devam etmektedir.

Koruma-kullanma dengesi ilkesi ve tercihler göz önünde bulundurularak geçmişin izlerini ve kültürel değerleri koruyarak bulunduğu çevre ile yapının karakteri ve teknik özellikleri birlikte değerlendirilerek tarihi yapıların restorasyonu yapılmalıdır. Bu çerçevede yapılan restorasyon işlemi ile hem yapıların geçmişi günümüzde de yaşatılmış olacak hem de yapılan çalışma doğrultusunda tarihin izlerini taşıyan yeniden işlevlendirilmiş çağdaş mekanlar oluşturulacaktır. Dolayısıyla tarihi değerlerin pekiştirilerek geleceğe aktarımı sağlanacak, turizm desteklenecek, ekonomi ile işgücüne büyüme kazandırılacak ve ülkemizin imajı pekiştirilecektir.

Kültür varlıklarında yeniden işlevlendirme

Tarihi yapılara uygulanan restorasyon çalışması ile yukarıda ifade edildiği üzere tarihi kimlik zedelenmeden yapıya yeni işlevler kazandırılabilir. Burada sorulması ve birlikte cevap aranması gereken temel sorular; bu işlevin niçin kazandırılmak istendiği ve karşılanamayan ihtiyaçların neler olduğudur. Değerlendirmede bulunurken temelde bu sorular göz önünde alınmalı; daha sonra bu temel üzerine, kazandırılmak istenen işlev tüm boyutlarıyla sorgulanmalıdır. Kazandırılmak istenen işlev; tarihi yapıya uyum sağlamalı, yapıyı özünden koparmamalı, yapının taşıdığı geçmişi gölgelememeli ve zaman içerisinde yapının karakterini zedelememelidir (Özgüven, 1994). Tek cümleyle şöyle ifade edilebilir ki yapı, sahip olduğu kültürel birikimi her daim taşıyabilmeli, sergileyebilmeli ve geleceğe aktarabilmelidir. Teknik olarak ise yine aynı şekilde aynı sorular sorulmalı; yapının türü, malzemesi, yapım teknikleri göz önünde bulundurulmalı, yıpranma durumu analiz edilmeli, kendisini olumsuz etkileyebilecek uygulamalardan uzak durulmalı, yapı için en sağlıklı karar için teknolojik gelişmeler ve fırsatlar her daim imkânlar ölçüsünde değerlendirilmelidir. Kazandırılan işlev öncesinde ve sonrasında, yapının tarih barındırdığı unutulmadan yapının korunması gerektiği ve korumaya dikkat edilmesi gerektiği su götürmez bir gerçektir. Unutulmamalıdır ki, tarihi yapıya işlev kazandırılmak için her açıdan profesyonelce çıkılması gereken yolda istemeden de olsa geri döndürülemez şekilde tarih ve tarihi birikime zarar verilebilir. Tüm insanlığın geçmişini barındıran, miras olarak nitelendirilen tarihi yapıların bilincinde olmak aslında herkesin sahip olması gereken bir sorumluluktur.

Sürdürülebilir kültür turizmi

İnsanoğlunun, atalarına ve değerlerine yönelik duyduğu merak ile zihinsel ve toplumsal ihtiyaçları sebebiyle kültür varlıkları kavramı ile bütünleşmeye başlayan turizm kavramı sayesinde kültür varlıkları ön plana çıkmıştır. Ayrıca turizmin sayesinde özellikle yeni varlıkların arayışı ve keşfi hız kazanmıştır.

Bulunduğu iklim kuşağı ve coğrafi şartları nedeniyle çoğu ilimiz doğal güzellikleriyle turizm gözdesi olmuş iken yukarıda belirtilen sebeplerle kültür hazinesi olan çoğu ilimiz ise sahip oldukları kültür varlıkları sayesinde kültür turizminin doğuşuna ve gelişimine zemin hazırlamıştır.

Turizm ve ekonomiye sağladığı büyük destek göz önünde bulundurulduğunda iklim ve coğrafi şartlar nedeniyle deniz turizmi vb. turizm çeşitlerinin görülmediğı veya az görülen şehirlerimizde mevcut olan veya gün yüzüne çıkarılması için çalışılan kültür varlıkları sayesinde, şehir ve ülke ekonomisinin gelişimi ve dünya çapında ülkemizin tanınırlığının artırılması hedeflenmektedir.

Mevcut döngünün ve tüm bu ekonomik gelişim ile uluslararası tanınırlığa yönelik çalışmaların kesintiye uğramamasını sağlamak, gelişimine yönelik çalışmalar kadar önem arz etmektedir (Garda ve Temizel, 2016). Günlük turizmin bir parçası haline gelen kitlesel turizm faaliyetleri ile gelişen endüstriyel faaliyetlerin her biri her ne kadar ekonomik getiride büyük paya sahip olsalar da çevre üzerinde tahribata yol açmaktadırlar.

Bu noktada turizm çerçevesinde bakıldığında göze çarpan husus, çevrenin ve kültür varlıklarının bozulmaması ve korunmasının zorunlu hale geldiğı, gelecek nesillere zarar görmeden aktarılması gerektiğidir. Bunu sağlamak için doğal kaynak tüketiminin kontrollü yani doğayı ve yaşam standartlarının zedelenmeden karşılanması gerekmektedir. Esasında bu işlem yani dikkat edilmesi gereken bu husus, “sürdürülebilirlik” kavramıdır (Garda ve Temizel, 2016).

Sürdürülebilir turizm için uygun turizm nişleri doğa turizmi, etkinlik turizmi, kültür turizmi, macera turizmi, ekoturizm, keşif turizmi olarak sayılabilir. (Garda ve Temizel, 2016). Kültür varlıkları bağlamında ve çalışma kapsamında değerlendirildiğinde, insanoğlunun bilinçsiz ve dikkatsiz yaşam tarzı, doğal ve coğrafi güzelliklere zarar vermesinin yanında insanoğlunun doğrudan erişimine açık olduğundan kültürel varlıkların harabiyetine sebebiyet vermekte olup (Üsküdar, 2012) sürdürülebilirlik kavramı kültür varlıkları için de geçerli ve uygulanması zorunlu hale gelmektedir.

Dolayısıyla sürdürülebilir kültür turizmi ile kültür varlıkları ve kültürel değerlerin zarar görmeden gelecek nesillere aktarımı sağlanabilecek olup gerek çevre gerekse insanoğlunun bilinçsiz ve dikkatsiz yaşamı karşısında kültürel mirasın harabiyete uğraması engellenebilecektir.

İklim değişikliği ile kış turizmi ve kültür turizmi etkileşimi

İnsan faaliyetlerinin gerçekleşmesinde iklimin rolü büyüktür. İklimin sınırlayıcı etkilerine göre faaliyetlerini yürütürken; olumlu etkilerine göre üretim ve gelişim faaliyetlerinde iklimi fırsat olarak değerlendirilmiştir (Demircan ve Toy, 2018). İklimin insani faaliyetler üzerine etkisinden hareketle iklim değişikliği sebebiyle hava sıcaklıklarının artması ve yağışların azalmasından en çok etkilenecek turizm çeşidinin kış turizmi olduğu söylenebilir. Dünyada, kış turizmi denildiğinde akla gelen merkezlerin başında Avrupa'nın çeşitli ülkeleri (Almanya, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Fransa, İtalya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Norveç, Polonya, Sırbistan vb.) yer almaktadır. Bunları Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Şili, Arjantin ve Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda ve Avustralya takip etmektedir. (KUDAKA, 2014).

Kış turizmi aynı zamanda Türkiye'deki turizm faaliyetleri içinde bölgesel ölçekte önemli yere sahip olan ve hem yerli hem de yabancı turist bakımından ekonomik katkı sağlayan turizm çeşitlerinden biridir. Ülkemizde kış turizmi denince ilk akla gelen kayak merkezleri Erzurum Palandöken, Kayseri Erciyes ve Bursa Uludağ olarak sayılabilir. Bunların dışında Şekil 2 'de görüldüğü üzere 9 faal, 7 kısmen faal ve 13 faal olmayan olmak üzere toplamda 29 tane kış turizm merkezi bulunmaktadır.

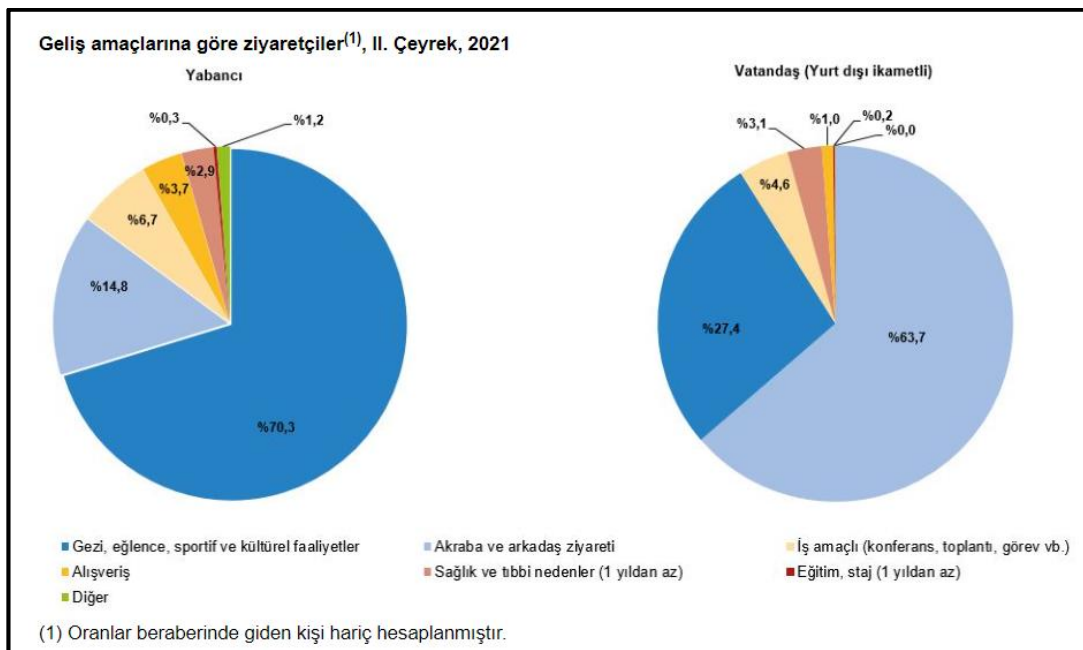
Şekil 3. Türkiye’deki kış turizmi merkezleri (Özbay, 2018; Kulözü-Uzunboy, 2021)

KUDAKA Erzurum Turizm Sektörü Raporu (2014)'na göre Orta ve Doğu Anadolu bölgesi kış aylarında yoğunluklu olarak yerli ve yabancı turist karşılamaktadır. Bu bölgede yoğunlaşmasının sebebi olarak, rakımın fazla olmasının etkisiyle karın ortalama 5 ay gibi bir süre yerde kalması ve kış turizminin devam edebilmesi gösterilebilir. Kış turizmi göz önünde bulundurulursa kar örtüsünün zeminde kalma süresindeki azalma, turistlerin destinasyon

seçimini önemli ölçüde etkileyecektir (IPCC, 2007). Demiroğlu (2016) Türkiye'nin kuzeydoğusunda Erzurum-Erzincan-Kars arasında kış turizm koridoru kurulmasının, iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı bu bölge için bir fırsat oluşturduğunu belirtmektedir.

İklim değişikliğinin turizm sektörü üzerinde etkisi incelendiğinde bazı turizm çeşitleri için tehditler oluştururken, bazıları için ise fırsatlar doğurması beklenmektedir. Kış turizmi, hava olaylarına yani kar yağışına ve karın yerde kalma süresine bağlı olduğu için iklim değişikliğinden olumsuz etkileneceği belirtilmektedir. (Kulözü-Uzunboy, 2021) Ancak kültür turizmi iklimden etkilenmeyen bir turizm çeşidi olduğu için bu durum fırsata çevrilerek gelişimine katkıda bulunulabilir. Fırsata dönüştürülmesinde, iklim değişikliğinden etkilenen turizm çeşitlerine alternatif veya diğer turizm çeşitlerine destekleyici (tamamlayıcı) faaliyet şeklinde olabilir.

Kültür turizminin iklim değişikliğinden etkilenmemesinin yanında tüm yıl boyunca yapılabilir olması büyük bir avantajdır. Bunların yanında kültür turizmine 2000'li yıllardan sonra arz-talep oranının artmasıyla birlikte aşağıdaki Şekil 4'te de görüldüğü üzere turistlerin geliş amaçlarında en fazla orana sahip olan gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetlerin olması bu turizm çeşidine olan ilgiyi gözler önüne sermektedir. Türkiye'deki kültür turizminin önemli özelliklerinden biri de zengin kültürel değerleri barındırıyor olmasıdır. UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan değerlerimizden dolayı ülkemizin cazibe merkezi haline gelmesi ve kültürel mirasın korunarak kullanılması bu turizm çeşidinin değerlendirilmesi ve desteklenmesi açısından önem arz etmektedir. Ekonomik faydası da göz önüne alınırsa kültür turizminin alternatif bir turizm faaliyeti olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sürdürülebilir turizmin en önemli temsilcilerinden biri olarak gösterilebilir.

Şekil 4. Yerli ve yabancı turistlerin geliş amaçlarına göre dağılımı (Anonim, 2022c)

Her ne kadar kültür turizminin iklim değişikliğinden etkilenmeyeceği ifade edilse de ekolojik çerçevede değerlendirildiğinde canlı hayatı, orman ve tarım alanları ile tarihi eser niteliğindeki kültürel miras değerleri; maruz kalacakları iklim değişikliğinin doğurduğu asit yağmurları, sıcaklık farklılıkları, aşırı yağışlar sebebiyle olumsuz etkilenebilecek olup bu durum kültür turizminin sektöre uğramasına yol açabilecektir. (Demirtaş, 2011; Gülbahar, 2008).

Literatür Özeti

Literatür özeti kısmında öncelikle Dünya'nın farklı bölgelerine odaklanan çalışmalar, ardından Türkiye'nin farklı bölgelerine odaklanan çalışmalar ve son olarak Erzurum'a odaklanan çalışmalar incelenmiş ve aşağıda literatür özeti sunulmuştur.

Dünya'nın farklı bölgelerine odaklanan literatürden örnekler

Kajn ve Saarinen (2012)'in çalışmalarında, turizmin iklim değişikliğine uyum sürecinde 2012 yılı öncesinin literatürünün sistematik incelenmesini yapmışlardır. Bu incelemeyi yaparken işletmeler, tüketici (turistler), varış noktası (hedefler), politikalar ve çerçeveler olmak üzere 4 tematik grup göz önüne alınmıştır. Araştırma kapsamında yapılan analizler güvenlik açığının boyutları ve adaptasyon zorlukları ile ilgilidir. Sonuç olarak iklim değişikliğinin turizm üzerindeki etkileri seçilen 4 tematik grup üzerinden değerlendirilmiş olup, turizmde iklim değişikliği ve uyum çalışmalarının daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca sürdürülebilir bir turizm için toplum katılımının gerekliliği belirtilmiştir.

Steiger ve Abegg (2013) çalışmalarında, Avusturya'daki kayak merkezlerinin iklim değişikliği karşısında etkileneceğini öne sürmektedir. Makale, 228 kayak alanı için iklim değişikliği karşısında +4 dereceye kadar ısınma senaryoları ile kar yapımının değerlendirilmesine dair mevcut çalışmaların sınırlamalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kayak alanlarının iklim değişikliğine uyarlılığını belirlemek için 100 günlük kural, sezon açılış göstergesi ve Noel göstergesi olmak üzere 3 gösterge kullanılmışlardır. Bu çalışmalar sonucu elde edilen modelin sonuçlarına göre iklim değişikliğine uyum ile ilgili kar yapımının önemine vurgu yapılmış ve mevcut kar yapma teknolojisinin fiziksel sınırları belirlenmiştir.

Milosević vd. (2014)'nin Bar kentini konu alan çalışmasında, kentin Balkan bölgesinin iç kısımları ile kıyılarını bağlayıcı konumda olması ve farklı tarihsel dönemlere ait zengin kültür hazinelerine sahip olması sebebiyle kültür turizmi potansiyelinin yüksek olduğu düşüncesinden yola çıkmışlardır. Bu düşünceden hareketle kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması için korunmasını, incelenmesini, tanıtılmasını ve kültür turizminin bu kentte yaygınlaştırılmasını amaç edinmişlerdir. Bu doğrultuda turizm ve kültür sektörlerindeki aktörlerle gerçekleştirilen

anket ile betimsel istatistik alan araştırması yapılmıştır. Araştırma sonucunda kentin zengin kültür turizm çeşitliliği ve coğrafi konumu sayesinde “Balkanların kültür turizmi modeli” olarak nitelendirilebileceği vurgulanmıştır. Ancak turizm ve kültür sektöründe çalışanların yeterli eğitime sahip olmadığı ve yerel halkın da yeterli düzeyde misafirperver olmadığı sonuçlarına varılmıştır.

Bozic and Tomic (2016) turizmin gelişiminde kültür rotalarının önemini ortaya koymak için bu rotaları kültürel miras değerleri üzerinden ve kent turizmine ekonomik etkileri açısından değerlendirmiştir. Turizmde cazibe merkezleri oluşturmak için kullanılan temalı rotaların son yıllarda ön plana çıkmasından hareketle seçilen rotada, Sırbistan’da yer alan Roma İmparatorluğu döneminin izlerini taşıyan eserler yer almaktadır. Çalışmada kültürel miras yollarının (kültür rotaları) turizmde kullanılmasının değerlendirilebilmesi kapsamında yenilikçi bir model olan “Kültür Rotası Değerlendirme Modeli (CREM modeli)”ni oluşturmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda oluşturulan CREM modeli ve buna bağlı oluşturulan matrislerle kültür rotasını etkileyen koruma, ekonomik, bilimsel ve rotaya özgü değerler ile ek değerlerin etki dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak bu model ile Sırbistan Kültür Rotası üzerine gelecekteki iyileştirme, yatırım ve geliştirmelerin nasıl yönlendirileceğini tespit ederken, ilgili yönetimin de kültür rotasını amacına ulaştırmak için yeni politikalar üretmesi gerekliliğinin altını çizmektedir.

Gomez (2018) önemli miras turizm alanlarından olan İspanya’nın Toledo şehrinin eleştirel analizini yaptığı çalışmasında, tarihi şehir kimliği ile kültürel turistik destinasyonlarına yönelik problemleri, önlemleri, çözümleri, tehditleri ele alıp geleceğe yönelik öneriler sunmayı hedeflemiştir. Dünya Miras Listesi’nde de olan bu şehrin, yapılan araştırmalar ile kültür turizminde başarılı merkezlerden biri olduğunu kanıtlamıştır. Toledo’nun kültürel miras turizmi anlamında kolay erişilebilen ve turist yoğunluğu nedeniyle fazla hareketliliğe sahip olan bir şehir olması turizmde geliştiğini düşündürmektedir. Ancak miras alanlarının sınırlı olarak erişime açılmasına rağmen bu bölgenin kente ekonomik fayda sağlanması hedeflendiğinden turizmin kontrolsüz yapılması sonucu kültürel değerlerde tahribat oluşmakta ve sürdürülebilir turizm açısından olumsuz sonuçlar doğacağı kanaatine varılmaktadır.

Al-Saffar (2018) çalışmasında, tarihi mirasıyla ön plana çıkan Bağdat’ın tarihi kent merkezi olan Eski Rusafa bölgesinde kentsel miras dönemini yeniden canlandırmak için kentsel korunmanın önemi vurgulanmıştır. Ayrıca geleneksel alanların korunması ile sosyo-ekonomik yönden ve sürdürülebilirlik yönünden fayda sağlayacak stratejiler üretilmesi hedeflenmiştir. Yerel yönetimlerin net bir vizyon belirlememesi, farklı grupların ürettiği stratejilerin başarısız olması ve taleplerin zayıflığı gibi nedenlerle istenilen amaca ulaşamadığı ifade edilmiştir.

Kentlerin kimliğini korumak için kapsamlı ve kentsel bileşenleri canlandırabilecek bir yöntem belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'nin farklı bölgelerine odaklanan literatürden örnekler

Emekli (2004), Türkiye'nin zengin kültürel varlık potansiyeline sahip olmasına rağmen koruma anlamında gereken önemin verilmemesinden dolayı kültürel mirasımızın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını vurgulamaktadır. Bu sebeple kültürel varlıklarımızın koruma-kullanma ilkeleri doğrultusunda turistik araç olarak değerlendirilmesi gerektiğini açıklamaktadır. Türkiye'nin neredeyse tüm turizm çeşitleri için elverişli olması ve UNESCO Dünya Miras listesinde ve geçici listesinde yer alan birçok kültürel değere sahip olmasının, ülkeyi kültür turizmi açısından çekici hale getireceğini ifade etmektedir. Netice olarak kültür turizmi kapsamındaki kültürel, mimari ve geleneksel değerlerimizin daha fazla turizme kazandırılması açısından Türkiye'deki kültür turizminin güçlü yönlerini ve fırsatlarını ortaya koymaktadır.

Gülbahar (2008) çalışmasında, iklim değişikliğinin turizm sektörüne günümüzdeki ve gelecekteki olumsuz etkilerine karşılık Türkiye ve diğer turizm odaklı ülkelerin bu konuda önlem almaları ve hazırlık yapmaları konusuna dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Konuyla ilgili çalışmaların incelenmesi sonucunda küresel ısınmanın etkilerine karşılık tedbir ve önerilerde yetersiz kalındığı vurgulanmıştır. Ayrıca Türkiye'deki turizm sektörünün devamlılığı için turizmin çeşitlendirilmesi (alternatif turizm çeşitliliği) ve en çok kültür ve tarihe dayanan bir turizm anlayışına ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yeşiltaş ve Öztürk (2008)'ün çalışmasında, turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi ve turizmin çeşitlendirilmesi konuları ele alınmış ve Sivas şehrinde geliştirilebilecek olan turizm türleri araştırılmıştır. Sanayisi yeterince gelişmemiş bölgelerden biri olan Sivas'ta turizmin kalkınmaya katkısı incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca turizmin gelişmesinin, yeni iş olanakları oluşturacağından ekonomik gelişme ve kalkınmaya da katkı sağlayacağı belirtilmiş; bu durum sayesinde de bölgenin yaşam koşullarının iyileşeceği değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda bölgesel kalkınma açısından tarihi ve kültürel zenginliği nedeniyle alternatif turizm faaliyetlerine elverişli olan ve UNESCO Dünya Miras Listesinde Divriği Camii ve Darüşşifası ile yer alan Sivas örneğinde, turizmde arz talep yapısı incelenmiş, geliştirilebilecek alternatif turizm çeşitlerinin neler olabileceği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak Türkiye'deki turizm faaliyetlerinde mevsimsellik ön plana çıkmakta ve yatırımlar genellikle yaz turizminin olduğu bölgelere yapıldığından turizmin tüm yıla yayılamadığı belirtilmektedir. Bu durumun aşılabilmesi için turistlerin turizm eğilimlerinin belirlenip turistlerin alternatif turizm çeşitlerinden özellikle kültür ve sağlık turizmine yönlendirilmesi gerekliliği savunulmaktadır.

Doğan (2009)'ın çalışmasında, öncelikle Buldan'ın geleneksel mimarisi, kültürel değerlerinin korunması ve turizm potansiyelinin artırılması konularına değinilmiştir. Aynı zamanda da yerel halka ve bulunduğu bölgeye ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan fayda sağlayabilecek bir proje üretilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda yöntem olarak kültür varlıklarını ve mimari eserleri içeren bir rotanın belirlenerek sürdürülebilir turizm kapsamında bu eserlerin değerlendirilmesi öngörülmüştür. Sonuç olarak kültür varlıklarının korunması, değerlendirilmesi ve tanıtımında kültür turizminin önemi üzerinde durulurken, turizmin sürdürülebilir olması ve kültür varlıklarının araç olarak kullanılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Gülcan (2010)'ın çalışmasında, Türkiye'nin kültür turizmi gelişimini olumsuz etkileyen iki önemli probleme değinilmektedir. Birinci problem her şey dâhil konaklamalı tatiller sebebiyle turistlerin çevre ile iletişiminin kesilmesi ile tesadüfi kültür turizmine katılmasıdır. İkinci problem ise turizmde ürün farklılaştırmaya gidilmemesi sebebiyle uluslararası pazarda avantajsız durumda kalınması olarak değerlendirilmiştir. Ülkemizdeki turizm güzergâhlarında çoğunlukla Roma ve Osmanlı dönemlerine ait eserlerin yer alması benzer kültür varlığı potansiyeline sahip olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu durumun değiştirilmesi için ürün farklılaştırmasına gidilerek ülkemizde önemli yere sahip olan ve birçok yabancı turistlerin de ilgisini çekebilecek tarih öncesi çağlara ait yerleşmelerin değerlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla kültür turizminin tanınırlığını artırmak ve kültür turizmini geliştirmek için öncelikle ürün farklılaştırmasına gidilerek yeni ürünlerin ortaya konulması önerilmektedir. Sonuç olarak Türkiye; zengin kültürel turizm ürünlerine sahip olmasına rağmen iklimi ve coğrafyasının elverişli olması, tekdüze bir şekilde daha çok kıyı turizminin gelişimine ortam hazırlamış; kültür turizminin ise gelişimini tamamlayamayarak daha çok “tesadüfi” gezi niteliğinde bir turizm çeşidi olarak kalmasına sebep olduğu belirtilmiştir. Bu yargıyı kırmak için somut kültür öğelerine dayalı kültür turizminde ürün farklılaşmasına gidilerek ören yerleri gibi eski çağlara ait eserlerin de turizm ürünü haline getirilmesinin turizm zenginliği sağlayacağı savunulmuştur.

Eser vd. (2012)'nin Efes ören yerinin Dünya Miras Listesinde yer almasına karşın sahip olduğu tarihi mirasın devamlılığını sağlayamadığını belirttiği çalışmasında, sürdürülebilir turizmin sağlanması için bölgenin kitle turizmi yerine kültür turizmi ile ön plana çıkarılması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca Efes Ören Yeri'nin evrensel mirasın önemli bir parçası olması sebebiyle taşıma kapasitesi kavramının da üzerinde durulmuştur. Araştırma yöntemi olarak SWOT analizi tercih edilerek Efes'in güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmiştir. Neticede yeni yönetim organizasyonunun kurulması ve çevreye has özelliklere sahip dengeli bir yapılanmanın

tercih edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve sürdürülebilir turizm açısından halkın aktif katılımının sağlanması gerektiği sonuçlarına varılmıştır.

Okuyucu ve Somuncu (2012)'nin kültürel mirasın korunması ve turizmde kullanılması konusunda yaptıkları çalışmada, Osmaneli ilçe merkezi örneğinde kültürel mirası kullanan, sürdüren ve yaşatan yerel halkın algı ve tutumları ele alınmıştır. Osmaneli'nin kültürel miras potansiyeli açısından zengin olmasına karşın koruma konusunda yetersiz kalmasından dolayı araştırma konusu olan bu çalışmada, yöntem olarak yüz yüze görüşme tekniği ile yapılan anket uygulanmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilerek bağımlı ve bağımsız değişkenler birbiri ile karşılaştırılmış ve bu yolla araştırma bulguları elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ise yerel halkın koruma konusunda tutumlarının olumlu olduğu ve turizme katılması anlamında istekli oldukları ortaya konulmuştur.

Aydemir ve Şenerol (2014) yaptıkları çalışmada, iklim değişikliği ile turizm ilişkisini değerlendirmişlerdir. Bu amaçla iklim değişikliğinin turizm için tehdit oluşturma durumu ile iklim değişikliğinin turizme etkilerinin günümüz bağlamında ve gelecek açısından durumu incelenmiştir. Çalışmanın yönteminde iki aşamalı delfi anketi kullanılmıştır. Birinci aşamanın anket soruları literatür taraması ve verilerin değerlendirilmesi ile oluşturulurken, ikinci aşama anket sorularında katılımcıların önermeleri ve ilk aşamadaki yüksek değer alan düşünceler kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre iklim değişikliğinin etkilerinin günümüzde hissedilmeye başlanıldığı ve turizm sektörü için iki yönlü (olumlu-olumsuz) etki göstereceği ortaya konulmuştur. Bu verilere göre sonuç bölümünde iklim değişikliğinin olumlu ya da olumsuz etkileri sıralanmış ve uyum önlemleri için öneriler sunulmuştur.

Demiroğlu (2016) çalışmasında, kayak merkezlerinin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine maruz kalması karşısında Erzurum, Erzincan ve Kars arasında oluşturulacak kış turizm koridorunun (KTK) önemini değerlendirmiştir. Bu bağlamda KTK bölgesinde kayak merkezlerinin iklim değişikliği karşısında durumunu inceleyerek Türk kayak turizmi için tüketici anketi düzenlemiş ve literatür araştırması ile dünyadaki benzer çalışmalarla karşılaştırma yapmıştır. Sonuçta 21. yüzyılın sonuna kadar KTK bölgesinin iklim değişikliği karşısında dirençli olduğunu belirtmiş ancak mali ve çevresel desteklerin önemini vurgulayarak yapay karlama sistemlerinin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bunların yanında çevresindeki güçlü kayak merkezlerine rakip olarak değerlendirilerek dikkate alınması çıkarımında bulunmuştur.

Er ve Bardakoğlu (2016) çalışmalarında, Edirne'nin turizmde yerinin belirlenmesi, kentte turizm ürünü potansiyelinin tespit edilmesi ve sürdürülebilir turizmin geliştirilmesini amaçlamışlardır. Bu çalışmada tarihteki yeri, coğrafi konumu, zengin kültür öğeleri sayesinde

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne ve UNESCO Dünya Miras Listesi'ne konu olan Edirne'de; kültür turizminin geliştirilerek turizmde ön plana çıkarılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda turizm ile ilgili tüm aktörlerle görüşülerek içerik analizleri yapılmıştır. Yapılan görüşme ve analizler sonucunda turizmin mevsimselliğinin  nlenmesine yönelik turizm ürünlerinin çeşitliliğinin artırılması, yerel yönetimler ve ilgili aktörlerin işbirliği içerisinde hareket etmesi ve daha planlı ve sürdürülebilir turizm için Turizm Master Planı hazırlanması gerektiği savunulmuştur. Sonuç olarak sürdürülebilir kültür turizmi ile ekonomik katkı sağlanacağını ve turizm istihdamının artırılabilceğini belirtmiştir.

Arat (2017) yaptığı çalışmada, son dönemlerde turistik seyahatlerde tercih için hareket noktası olan "kültür" kavramına değinerek Dünya'da ve Türkiye'de kültür turizminin önemi ni ortaya koymuştur. Çalışmada  rnek il olarak seçilen Konya'da, kültür turizminin yıl boyu devam etmesi, kültürel varlıkların değerlerinin yaşatılması ve korunması; bunlara bağlı olarak şehre ekonomik katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yerel turistlerin düşünceleri incelenmiştir. Uygulanan anket çalışması ile yerli turist talebi açısından Konya'nın ne kadar öneme sahip olduğu ve turizmde tercih sebeplerinin neler olduğu sorularına cevap aranmıştır. Sonuç niteliğinde, alternatif turizm faaliyeti olarak kültür turizminin avantajları ortaya konulmuştur.

Bayazıt (2018) yaptığı çalışmada, turizm ve iklim değişikliği etkileşimini Türkiye i  turizmi açısından incelemiştir. Amaç, mevcut veriler kullanılarak tahmin yöntemi ile iklim değişikliği-turizm etkileşiminin ortaya konulmasıdır. İklm değişikliği ile turizm arasındaki karşılıklı birbirini etkileme ilişkisi, bu konudaki fırsatları ve riskleri göstermektedir. Bu bağlamda çalışma  nerileri ve politika geliştirilmiştir. Sonuç olarak bu önerilerin sosyal ve ekonomik kalkınma hedefleri ile uyumlu olması ile Türkiye'yi iklim dostu çekim merkezlerine dönüştürmek için çalışmalara başlandığı ifade edilmektedir.

Somuncu (2018) birçok turizm çeşidi için iklimin temel kaynak olduğunu; turizm sezonlarının ve maliyetlerinin belirlenmesinde, aktivitelerin seçiminde ve turistlerin hava durumuna göre seyahat kararlarında iklimin önemli bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple çalışmasında iklim değişikliğinin doğuracağı sonuçların Türkiye turizmine etkilerinin incelenmesini amaçlamıştır. Yöntem olarak nitel araştırma teknikleri ile ikincil sayısal veriler kullanılmış, elde edilen bulgulara göre Türkiye'nin iklim değişikliğinden en çok etkilenecek ülkelerden biri olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden kaynaklı riski azaltım ve uyum çalışmalarına başlanmasının önemi ni vurgulamıştır.

 ılgınoğlu ve şengül (2021)' n çalışmasında, 2018 yılında UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi'ne alınan Yozgat'ın Sarıkaya ilçesinde bulunan yaklaşık 2000 yıllık geçmişe

sahip olan Kral Kızı Hamamı kültürel miras turizmi açısından incelenmiştir. Son yıllarda turistlerin kültürel değerlere daha çok önem vermesi, doğallığı ve bozulmamış yerleri ziyaret etmek istemesi üzerinden çalışmanın amacı ortaya konmuştur. Çalışmada yöntem olarak SWOT analizi kullanılmış olup Kral Kazı Hamamı'nın ülke ve bölge turizmi açısından önemi vurgulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda yeterli tanıtımın olmadığı, plan ve projelerin eksik olduğu, halkın bilinçsizliği vb. sonuçlara ulaşılmıştır.

Erzurum'a odaklanan literatürden örnekler

Atabeyoğlu vd. (2009) çalışmalarında, Erzurum'da kültürel mirasın tarihi süreç içindeki değişiminin ve kültür varlıklarının yok olma tehlikesinin ne derecede olduğunu incelemişlerdir. Çalışmada birinci ve üçüncü derece arkeolojik sit ve kentsel sit alanlarındaki geleneksel dokunun bir yıllık süreç içerisindeki değişimlerinin tespiti için haritalar yapılmıştır. Bu tespitler sonucunda tescilli olmayan geleneksel evlerin tescilli evlere göre daha fazla sayıda yıkıldığı anlaşılmıştır. Çözüm niteliğinde; yerel yönetimlerin yaptığı çalışmaları kentsel dokunun korunması konusunda yalnızca konut ölçeğine indirgemeleri eleştirilmiş olup, yapılan çalışmalarda sokak geleneksel dokusu ile topografyasının da göz önünde bulundurulmasına vurgu yapılmıştır. Ayrıca kentsel sit alanları ve tescilli evlerin korunması hususunda halkın bilinçlendirilmesinin gerekliliği ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte yerel yönetimlerin diğer disiplinler ile hareket ederek kentin kimliğini ortaya çıkaracak koruma planı oluşturmalarının önem arz ettiği savunulmuştur.

Altaş (2013) çalışmasında, Erzurum'daki kentsel dönüşüm çalışmalarının kültürel miras değerlerini koruyacak ve kent kimliğini ortaya çıkaracak şekilde yapılması gerektiğini savunmaktadır. Erzurum Evleri ve Kale Çevresi gibi kentin kültürünü ve tarihini yansıtan mimari dokusunun korunarak kentsel dönüşüm çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çalışma kapsamında öncelikle yerel yönetimler ile görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda temin edilen dokümanlarla saha analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları değerlendirildiğinde, geleneksel Erzurum Evlerinin bulunduğu cadde ve sokakların restore edilerek kent turizmine katkı sağlanması önerilmiştir. Ayrıca kent kimliğinin korunmasının önemi vurgulanmış ve kentsel silüete tarihi değer katacak çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Kayserili (2016) Erzurum'daki kültürel miras öğelerini inceleyerek kültür turizmine kazandırılmaları açısından değerlendirmede bulunduğu bu çalışmada nitel araştırma yöntemini kullanmıştır. Yaptığı incelemeler sonucunda Erzurum'un zengin bir kültürel mirasa sahip olmasına karşın turizmde ilerleyememesinin, büyük oranda yeterli tanıtımın yapılamamasından kaynaklandığını ortaya koymuştur. Ayrıca kültürel öğelerin özüne bağlı

kalınarak doğru bir şekilde koruma yapılması gerekliliğinin, eserlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda büyük önem taşıdığını belirtmiştir.

Korgavuş (2017) çalışma kapsamında öncelikle kış sporları ve kış turizminin üzerinde durarak, kış turizminin Türkiye'deki ve dünyadaki durumu incelemiştir. Çalışmanın örneklemini Fransa'nın başta gelen kış turizmi merkezleri oluşturmaktadır. Sonuç olarak Erzurum'un kış turizminin iklim, ulaşım, yükseklik, konum, doğal çevre özellikleri bakımından oldukça iyi bir düzeyde olduğunu belirtmiş; bundan hareketle daha güçlü pozisyona getirebilmek için öneriler sunmuştur.

Sarı ve Yılmaz (2017), Erzurum'da kentsel koruma çerçevesinde Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında kültürel miras değerine sahip yapılar için örnek uygulamalar incelenmiştir. Çalışmada kent kimliğinin geri kazandırılması ile kültür turizminin gelişmesi için öneriler sunulmuştur. Bu öneriler doğrultusunda kültür odakları belirlenerek bir kültür rotası oluşturmak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında önerilen kültür rotasının; kentsel kimliği ortaya çıkarmada kentsel bir omurga rolünü üstleneceği, bu sayede turizmin canlanmasına ve tarihi çevrenin korunmasına katkı sağlayacağı savunulmuştur.

Yenice ve Y. Ercoşkun (2019) yaptıkları çalışmada, iklim değişikliği karşısında kırılganlığı yüksek olan kış turizminin etkilenme durumunun, örnek seçilen Bolu Köroğlu Dağı (Kartalkaya) ve Erzurum Palandöken Dağı Kış Turizmi Merkezleri üzerinden incelenmesini amaçlamışlardır. Yöntem olarak kullanılan dirençlilik analizleri sonucunda; coğrafi konumu, yüksekliği, ulaşım imkânları, mikroklimatik özellikleri ve turizm çekicilikleri açısından değerlendirilmesiyle Erzurum Palandöken Kış Turizm Merkezinin daha dirençli olduğu belirtilmiştir.

Toy ve Türkeş (2022) çalışmalarında, Erzurum'daki iklimin kış turizmi açısından değerlendirmesini yapmışlardır. Son yılların en önemli konusu olan iklim değişikliği karşısında, Meteoroloji'den alınan veriler ve IPCC raporlarından hareketle kentin iklim özellikleri değerlendirilmiş ve kış turizmi konusunda önerilerde bulunmuşlardır.

Özetle literatürde; iklim değişikliğinin turizm sektörüne etkisi, halkta koruma bilincinin oluşturulması gerekliliği, kültürel varlıkların tescillenmesinin önemi, kültür varlıklarının turizme kazandırılması için gereken tanıtımın eksikliği, kentsel dönüşüm çalışmalarında kültürel mirasın korunması ve kent silüetinin ortaya çıkarılması, sürdürülebilir turizmin hedeflenmesi gerektiği hususları ortaya konmuştur.

Literatüre yönelik yapılan çalışmalarda her ne kadar farkındalık ve gereklilikler ortaya konulsa da bunların hayata geçirilmesi için yeterli derecede çalışma yapılmadığı kanaatine

varılmıştır. Bu çerçevede korumanın halk ile birlikte yapılması gerektiği, ekonomik bir kazanım olarak turizmi tüm yıla yayabilmek için alternatif turizm faaliyeti olarak kültür varlıklarının ön plana çıkarılması, tescilli yapılara özüne uygun yeni işlevler verilerek yaşatılması, kentin sahip olduğu tüm kültürel varlıkların turizm kapsamında değerlendirilerek diğer turizm çeşitlerine entegre edilmesi, kültürel değerlerimizin dünya çapında tanınırlığı için UNESCO Dünya Miras Listesi ve Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine dahil edilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi konularında yeterli derecede çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu tez çalışmasında, belirlenen eksikliklerin giderilmesi için paydaşlarla yapılan anketler ve görüşmeler yoluyla şehrin güçlü-zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri tespit edilmiş, yapılan analizlerin de yardımıyla stratejiler üretilerek literatüre katkı sağlamak maksatlı araştırma yapılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Materyal

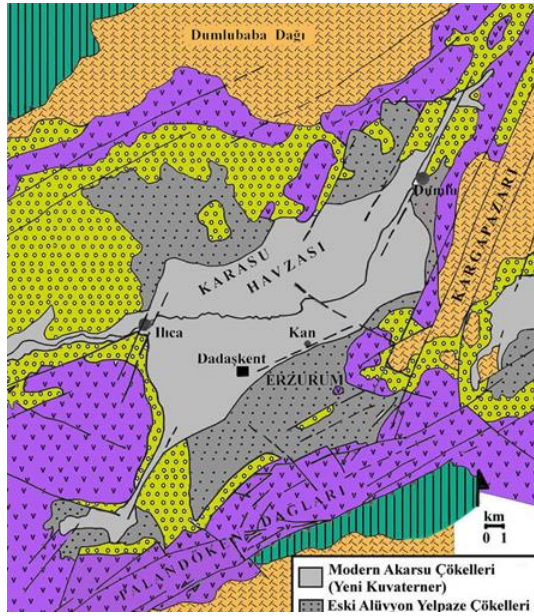
Erzurum'un kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığından hareketle, turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasında kültür varlıklarının alternatif bir turizm ürünü olarak değerlendirilmesi yaklaşımına göre çalışmanın materyalini Erzurum kent merkezi ve ilçeleri ile kültür turizminde araç olarak kullanılan kültür varlıkları oluşturmaktadır.

Erzurum kenti ile ilgili genel bilgiler

Erzurum kent tarihi ve coğrafyası

Erzurum kentinin kuruluşunun MÖ 4000'li yıllara dayandığı tahmin edilmektedir. Doğal koşullarının ve coğrafi konumunun elverişliliği yanında, önemli uygarlık merkezlerine yakınlığı, Erzurum'un Anadolu'daki en eski yerleşim merkezlerinden biri olmasını sağlamıştır. Ortaya çıkan bazı taş aletler yöredeki geçmişin Yontma Taş Çağı'na kadar uzandığını göstermekte olup Karaz, Pulur, Güzelova ve Sos buluntuları; Erzurum'un İlk Tunç Çağı'nda geniş bir coğrafyaya yayılan Karaz Kültürü'nün merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. (Anonim, 2022d)

Erzurum kenti; kuzeyde Dumlü Dağları, doğuda Kargapazarı Dağları, güneyde Palandöken Dağları ile çevrilmiş olup, yüksekliği yaklaşık 1750-2000 m. olan Erzurum Ovasının güneydoğu kesimi ile Palandöken dağının eteklerinde kurulmuştur. Ayrıca bölgenin coğrafyasında önemli yere sahip Çoruh, Aras ve Fırat nehirlerinin birbirlerinden ayrıldıkları havzada yer alması ve üzerinde daha eski çağlardan beri iç kalenin yükseldiği tepenin varlığı yurt olarak tercih edilmesini açıklar niteliktedir (Kayserili, 2011). Bu özel konumuyla Erzurum, bir geçit bölgesinde yer almış, tarih boyunca çeşitli yönlerden gelen ve bu bölgeyi kendine yurt edinmeye çalışan milletlerin ve devletlerin saldırısına uğramıştır.

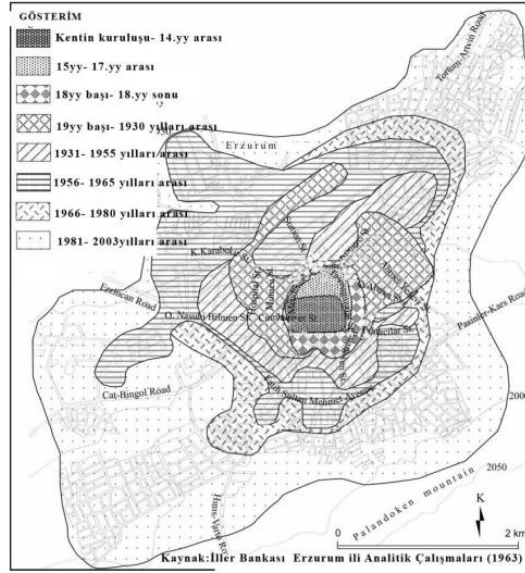

Şekil 5. Erzurum'un fiziki konumu (Anonim, 2022e)

İlk olarak “Theodosiopolis” olarak adlandırılan Erzurum için Ermeniler, “Karin ve Karnoi-Kalak” adlarını kullanmış; Türkler, “Karun-ili” olarak adlandırmış; Erzen’in (Karaz) Selçuklular tarafından işgal edilmesinden sonra da şehre “Erzen” denilmeye başlanmıştır. Daha sonra ilin Türk hâkimiyetine girmesiyle şehrin Anadolu’ya ait olduğunu belirtmek amacıyla “Rum” kelimesi eklenerek “Erzenü’r Rum” olarak anılmış ve “Arzanur Rum, Arzırurum” gibi isimlerden sonra “Erzurum” ismini kazanmıştır (Gündoğdu, 2018).

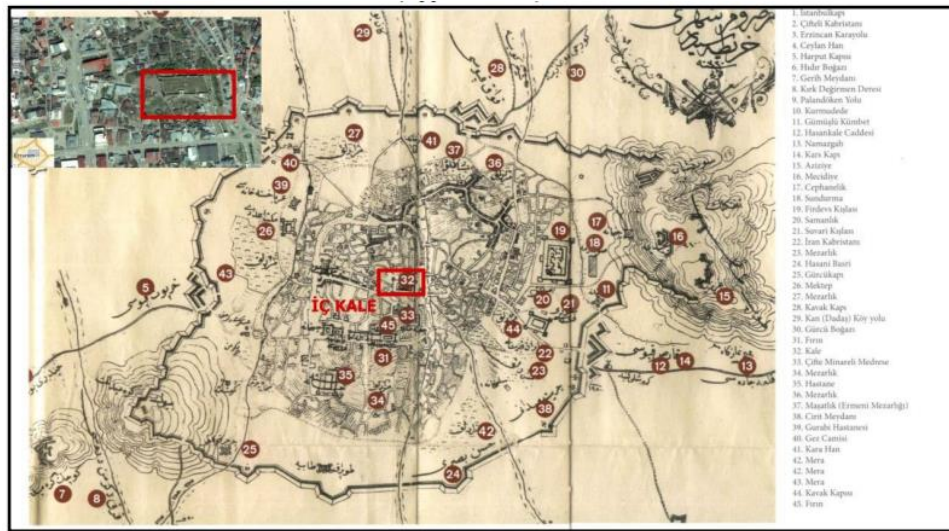
Şekil 6. Erzurum'un görünüşü ve pazar-F.R Chesney- 1836 (Anonim, 2022f)

Şekil 7. Kent morfolojisi (Anonim, 2014)

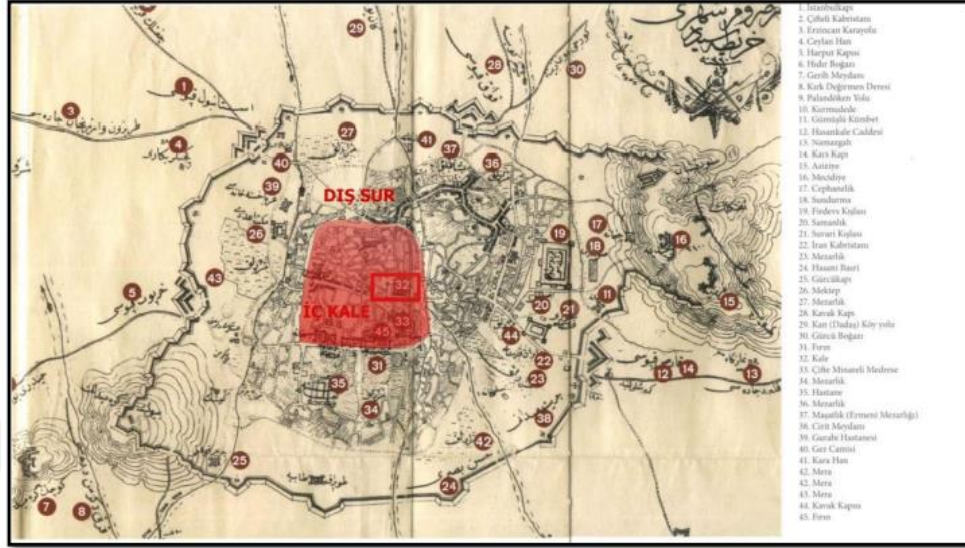
Tarihi geçmişi günümüzden yaklaşık 6000 yıl öncesine dayanan Erzurum bölgesi Hurriler, Asurlar, Kimmerler, Sakalar, Persler Makedonya Kralı İskender, Partlar, Selökidler, Roma, Sasaniler, Araplar, Emeviler, Abbasiler, Moğollar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler tarafında ele geçirilerek (Kayserili, 2011) hâkimiyet kurulsa da bu devletlerin günümüze ulaşan eserleri bulunmamaktadır. Bu devletler dışında Bizanslılar, Saltuklular, Selçuklular, İlhanlılar Osmanlılar Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti hâkimiyet kurarak günümüze kadar ulaşan çeşitli kültürel varlıklar ortaya koymuşlardır.

Kuruluş tarihi M.S. 5. yy (415-422) olarak kabul edilen ve Bizans tarafından “Teodosiopolis” olarak adlandırılan Erzurum’da, Bizans (Doğu Roma) döneminden günümüze eser ulaşmamış olup sadece İç Kalede kazılar sonucu bazı kalıntıların çıkabileceği düşünülmektedir (Zaman vd., 2018 ; Anonim, 2014).

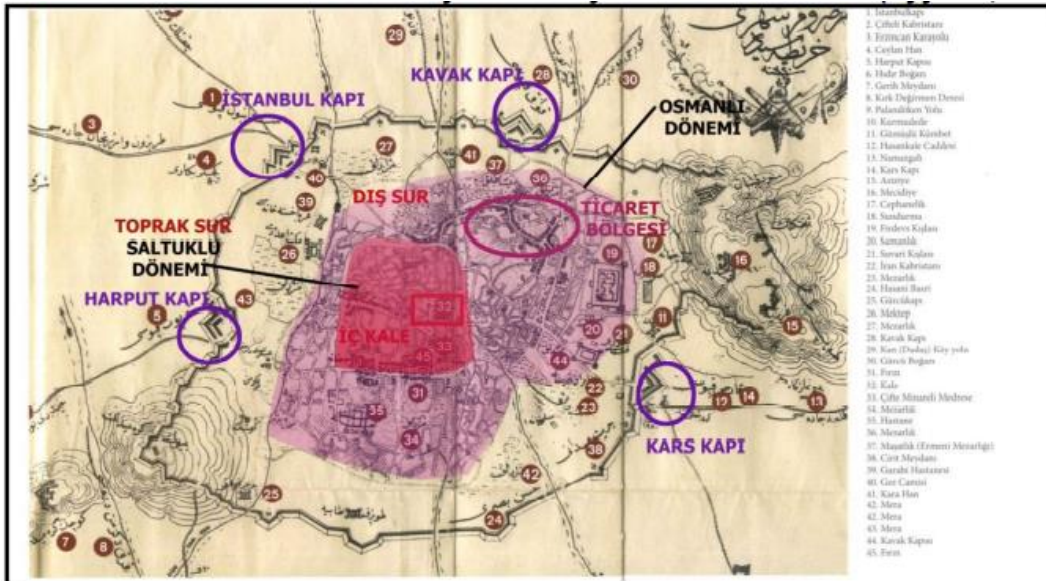
Şekil 8. Bizans döneminde Erzurum kent dokusu (Teodosiopolis) (Anonim, 2014)

Eserlerin günümüze ulaştığı 12. yy, Türklerin şehre yerleşmesiyle yapılaşmanın başladığı bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Şehre bırakılan eserler; kale ve surlar, tarihi kapılar, camiler, tabyalar, tarihi çarşılar, medreseler, türbeler, çeşmeler, tarihi evler olarak sayılabilir (Anonim, 2014).

Şekil 9. 12. yy'da Erzurum kent dokusu (Anonim, 2014)

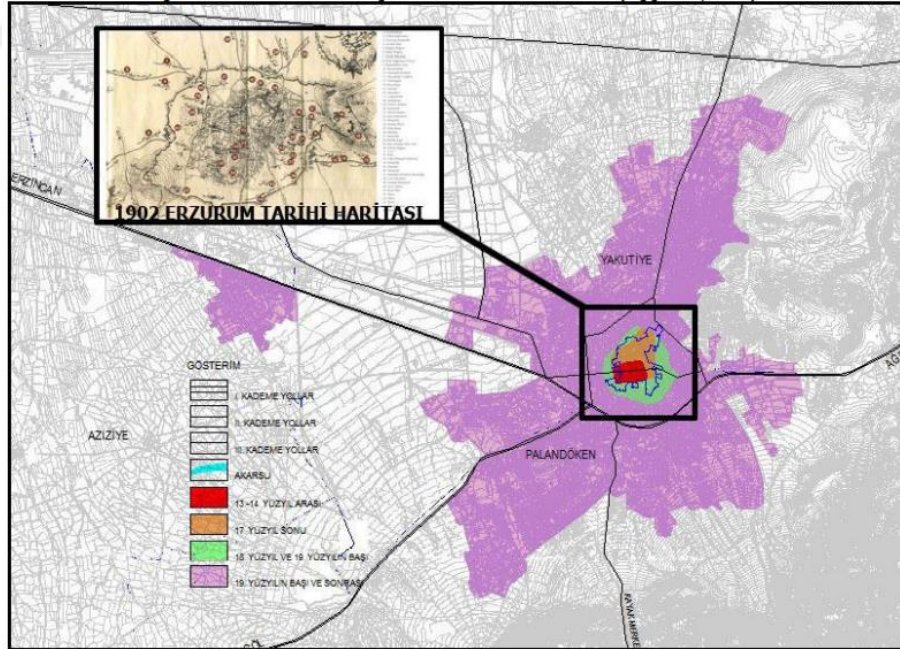
Tarihsel süreçte kentin imarı, Bizans döneminde yapılan İç Kale'den sonra 13-14 yy. da Saltukluların kente hâkim olmasıyla şekillenmeye başlamıştır. Daha sonraki dönemde Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti olarak devam eden hâkimiyet dönemlerinde kentin tarihini ve kültürünü oluşturan eserler üretilmiştir. Bu dönemden günümüze kalan tarihi ve kültürel miras değeri yüksek olan tescilli yapılar Kale Camii, Tepsi Minare, Erzurum Ulu Camii, Üç Kümbetler 'dir. Bu yapılar kentin merkezi konumundaki Kale ve Kale'nin çevresinde yapılmıştır (Zaman vd., 2018; Anonim, 2014).

Şekil 10. Osmanlı dönemi 16. yüzyıl – 19 yüzyıl arası kent dokusu (Anonim, 2014)

15.-17. yy’larda Osmanlı dönemi camileri yapılmaya başlanmış. 18. -19. yy. ‘da şehir; kültür, sanat, sanayi ve askeri merkez haline gelirken 19. yy’da tarım ve ticaret merkezi olmuştur. 19. yy’dan sonra ise kent çeşitli planlama aşamalarından geçmiştir (Anonim, 2014). Şu anki kent dokusunun temellerini oluşturan planların başında 1939’da yapılan Lambert planı daha sonra Zeki Yapar’ın hazırladığı plan ve Nazım Plan Bürosu Planları yer almaktadır (Kulözü, 2016).

Lambert planında Atatürk Üniversitesinin batı yönünde kurulması şehrin bu yönde büyümesine katkı sağlamıştır. 1966’da Zeki Yapar tarafından yapılan planlar ile kentin günümüze göre eski yerleşim yerleri olan Mumcu, Erzincankapı Yenikapı, Tebrizkapı Gürcükapı ve Taşmağazalar tarihi merkezin çevresinde bir çember oluşturarak gelişim sağlamış ve ışınsal yollarla merkeze bağlanmıştır. Ayrıca bu planlamayla şehrin ticaret eksenini doğu-batı doğrultusunda uzatarak Cumhuriyet Caddesi ile Taşmağazalar Caddesi yönünde gelişmiştir (Anonim, 2017). Erzurum Cumhuriyet döneminde bu planlar doğrultusunda gelişmeye devam etmiş ve modern döneme ait mimari eserler inşa edilmeye devam edilmiştir. Bu döneme ait önemli eserler Erzurum Lisesi, İş Bankası, Tren Garı, Halkevi Eski Tekel Binaları vb. olarak sayılabilir (Kulözü, 2016). Buradan da anlaşılabileceği üzere kent Cumhuriyet döneminde tarihsel süreçte önemli gelişmelere ev sahipliği yapmış ve kentsel ölçekte gelişimini sürdürmüştür.

Şekil 11. Cumhuriyet döneminde Erzurum kent dokusu (Anonim, 2014)

Erzurum, tarihi geçmişi ve kültürel değerleri açısından potansiyeli yüksek olmasına karşın gerektiği kadar gelişim gösterememiştir.

Erzurum kenti iklim özellikleri

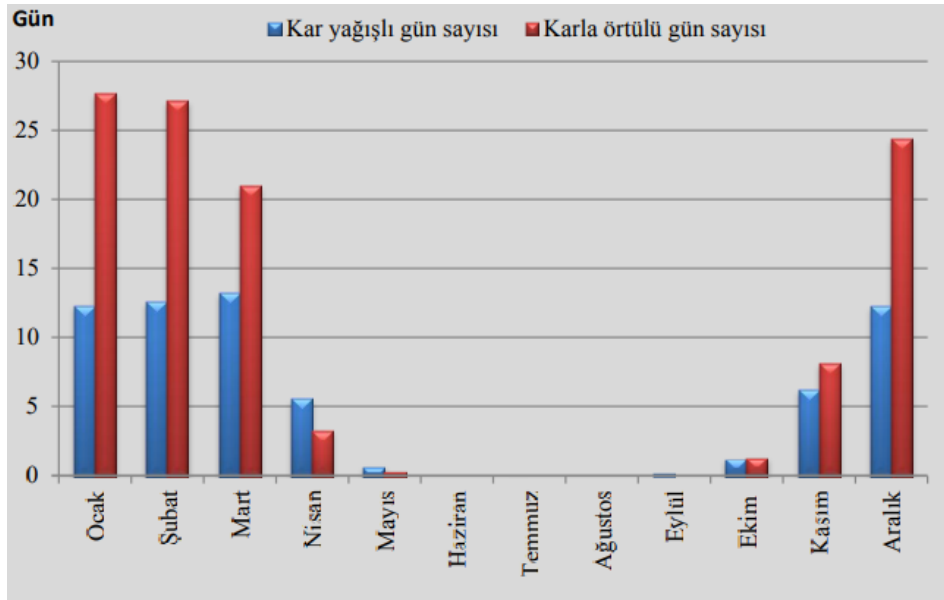
Erzurum sınırlarının büyük bölümü Doğu Anadolu bölgesinde yer aldığından dolayı sert karasal iklim özelliğini gösterirken, kuzey ilçelerinin Doğu Karadeniz bölgeleri sınırlarına geçmesinden dolayı ılıman karasal iklim özelliğini de göstermektedir. Bu konumu sebebiyle iklim çeşitliliği kente farklı sektörlerde fayda sağlamaktadır.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı iklim verilerine göre (Tablo 6) güneşli gün sayısı yağışlı günlere kıyasla daha azdır. Yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 12.0 derece olduğu, ortalama olduğu en düşük sıcaklığın ise -0.5 derece olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre Erzurum'un ikliminin genel olarak serin olduğu değerlendirilebilir. Sonuçta verilerden anlaşılabileceği üzere Erzurum iklim açısından sert karasal iklim özelliğini gösterdiğinden turizm açısından tercih edilebilirliği düşüktür. Turizm çeşitleri açısından kıyaslandığında ise kış turizmi için iyi bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Meteoroloji Genel Müdürlüğü Erzurum İklim Verileri (Anonim 2023a)

ERZURUM	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-9.1	-7.6	-2.4	5.4	10.7	14.9	19.2	19.5	14.80	8.2	1.2	-5.8	5.8
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	-4.0	-2.3	2.6	11.0	16.9	21.8	26.6	27.3	22.7	15.2	6.9	-0.9	12.0
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-13.9	-12.5	-7.1	0.0	4.3	7.3	11.1	11.2	6.4	1.7	-3.8	-10.2	-0.5
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.4	5.2	6.4	8.0	10.2	11.3	10.7	9.1	6.9	4.9	3.2	7.0
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.09	1.02	12.38	13.73	16.03	10.99	6.66	5.24	5.13	9.53	9.19	10.63	121.6
Aylık Toplam Yağış Miktarı	21.6	25.9	35.4	54.5	72.6	48.5	26.8	17.9	24.2	47.1	32.9	21.9	429.3
Ortalaması (mm)													
En Yüksek Sıcaklık (°C)	8.0	10.6	21.4	26.5	29.6	32.7	35.6	36.5	33.3	27.0	20.7	14.0	36.5
En Düşük Sıcaklık (°C)	-36.0	-37.0	-33.2	-22.4	-7.1	-5.6	-1.8	-1.1	-6.8	-14.1	-34.3	-37.2	-37.2
Ölçüm Periyodu (1929 - 2022)													

Erzurum rakım olarak yüksekte yer almasından dolayı kar yağışı oranı ve karın yerde kalma süresi fazladır. Aşağıdaki şekilde (Şekil 12) görüldüğü üzere yağışlar en çok kış aylarında görülmekte ve yılın 7-8 ayını yani yılın yarısından fazlasını karla kaplı gün olarak geçirilmektedir. Bu durum kış turizmi sektörünü olumlu etkilerken, diğer turizm çeşitlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Şekil 12. Erzurum İli yıllık kar yağışlı ve karla örtülü gün sayısı grafiği (Kayserili, 2011)

Erzurum kenti turizm sektörü

Erzurum; coğrafi konumu, iklimi ve zengin tarihi geçmişi üzerinden değerlendirildiğinde turizm potansiyeli açısından önemli bir yere sahip olduğu ve şehirde turizm kapsamında çeşitlilik olduğu görülmektedir. Doğal güzellikler ve kaynak çeşitliliğinin yanında tarihi İpekyolu üzerinde bulunması, arkeolojik ve tarihi zenginlikleri ile de ön plana çıkan bir kültürel çeşitliliğe sahiptir (Kızılkaya, 2013; Güneş, 2009). Ancak kente yeterince destek ve teşvik yapılmadığından sadece birkaç turizm çeşidi gelişim göstermiştir. Günümüzde bölgenin ve şehrin sosyo-ekonomik yapısı ile iklim özellikleri dikkate alındığında turizme destek verilmesi halinde ekonomik kalkınmayı beraberinde getireceği aşîkârdır (Kızılkaya, 2013).

Erzurum'da turizm denildiğinde genellikle ilk akla gelen turizm çeşidi kış turizmidir. Palandöken Kayak Merkezindeki pistlerin dünyanın en uzun ve dik kayak pistleri arasında yer alması (Güneş, 2009) ve kış mevsim uzunluğu, 1. sırada olmasını kanıtlar niteliktedir. Erzurum, kış turizmi ile dikkat çekmesinin yanında zengin tarihi geçmişi ve kültürel değerleri ile de kültür turizmi kapsamında dikkat çekmektedir. Kentin bu özellikleri turizm potansiyelinin var olduğunu ve bunu artırdığının göstergesidir (KUDAKA, 2014).

Erzurum, kent merkezinde öne çıkan turizm potansiyeli dışında kırsal turizm açısından da zengin bir turizm çeşitliliğine sahiptir. Erzurum'un Tortum, Narman, İspir, Oltu, Olur gibi ilçelerinde jeolojik oluşumlara ve kanyonlara rastlanmaktadır. Ayrıca Tortum Şelalesi, Yedigöller, Narman Peri Bacaları, kuş gözlem alanları, yayları ve mağaraları, trekking ve safari

alanları, fauna ve flora turizmine uygun alanları gibi ilgi çekici ekoturizm (kırsal turizm) potansiyeline sahiptir (Akpınar-Külekçi vd., 2019).

Erzurum'un ekonomisini tarım-hayvancılık, sanayi, hizmet ve turizm sektörü oluşturmaktadır. Bu sektörlerin içinde çeşitlilik arz eden turizm sektörünün kente katkısı yadsınamaz gerçekliktedir. EPOS Gayrimenkul ve Değerleme A.Ş.'nin Erzurum Raporu'na (2017) göre, Erzurum kenti belirgin olarak ortaya çıkan turizm çeşitleri dışında henüz harekete geçirilmemiş, farkındalık oluşturulmamış pek çok olanağa sahiptir. Kentin sahip olduğu potansiyelleri; doğal güzellikleri, kültürel birikimi, tarihi arkeolojik değerleridir. Bunlardan yola çıkarak şehirdeki turizm çeşitliliği aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Tablo 7. Erzurum'daki Turizm Çeşitleri (KUDAKA, 2014)

Turizm Çeşidi	Detay
Kış ve Kayak Turizmi	❖ Palandöken Kayak Merkezi ❖ Konaklı Kayak Merkezi ❖ Gez Yaylası ❖ Kandilli Dağları
Tarih, Kültürel Miras ve İnanç Turizmi	❖ Kaleler ve Kuleler ❖ Hanlar ve Hamamlar ❖ Müze ve Ören Yerleri ❖ Tabyalar ❖ Köprüler ❖ Türbeler ve Kümbetler ❖ Camiler ve Medreseler
Spor Turizmi	❖ Rafting akarsu sporları turizmi (Çoruh ve Karasu Nehirleri) ❖ Dağcılık-avcılık-izcilik-doğa yürüyüşü-kaya tırmanışı ve kamp sporları turizmi (Dumlu ve Palandöken Dağları) ❖ Cirit Sporları
Kaplıca ve Sağlık turizmi	❖ Ilıca (Aziziye) Kaplıcası ❖ Pasinler Kaplıcası
Ekoturizm ve Doğa Turizmi	❖ Tortum Gölü ve Şelalesi ❖ Narman Peribacaları ❖ Pasinler, Oltu, İspir ve diğer ilçelerde bulunan kaleler ❖ İspir Yedigöller
Gençlik ve Kongre Turizmi	

Kentin turizmi ile ilgili genel çerçevede sonuç niteliğinde ilin en önemli turizm faaliyeti, iklim ve rakımın yüksek olması ile kış süresinin uzun olması sebebiyle kış turizmidir. Kış mevsiminde sıcaklıkların -38 derece ye kadar düşmesi karın yerde kalma süresini uzattığı için yılın neredeyse 150 günü kış turizmine olanak sağlanmaktadır. Tarihi geçmişi ve kültürel birikimi göz önüne alınırsa kültür turizminin kente katkısının da önemli ölçüde olduğu söylenebilir. Diğer turizm çeşitlerinden eko-turizm içerisinde sayılabilecek doğa ve spor

vardır. Bu projelerin en önemlileri Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında 7 etaptan oluşan Kültür Yolu Projesi, Üç Kümbetler Çevresinin Yenilenmesi ve İyileştirilmesi Projesi ve Sokak Sağıklaştırması Projeleri olarak sayılabilir (Anonim, 2014-2018).

İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve ilgili diğerkurumların çalışmaları (Anonim, 2023c)

- Mülkiyeti Yakutiye Belediyesi'nde olan Üç Kümbetler mevkiinde yeni Arkeoloji Müzesi yapımı,
- Erzurum Kalesi Restorasyon Projesinin hazırlanması ve uygulanması DAP İdaresi tarafından 2017 programı kapsamına Restorasyon çalışmaları başlatılmış,
- Kongre Binası'na Resim Heykel Müzesi olarak işlevlendirilerek kullanılması için Restorasyon projesi hazırlanmış,
- Kargapazarı Şehitliği'nin yapımı için proje hazırlanmış,
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Erzurum Kalesi, Oltu Kalesi, İspir Kalesi Restorasyon Projeleri hazırlanmış, Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından Uzun Ahmet Tabyası ve İlave Tabyanın restorasyon projesi yapılmış,
- Uzundere Çağlayan Köyü Şehitliği'nin tescili yapılmış, restorasyon işi için girişimlere başlanmıştır. Restorasyon projesi hazırlanmış ve uygulaması tamamlanarak 2017 yılında hizmete açılmış,
- Erzurum, Erzincan ve Sarıkamış Kış Koridoru Projesi kapsamında Kasım 2017'de Uluslararası Kış Turizm Kongresi yapılmış,
- Bugüne kadar Erzurum'da Uluslararası Turizm alanı olarak tescillenmiş Palandöken, Tortum (Uzundere Şelalesi), Aziziye, Pasinler ve Olur kaplıcaları olmak üzere 5 adet bölgesine İspir Yedigöller ve Narman Peribacaları da Uluslararası Turizm alanı olarak tescil edilmek üzere eklenmiş,
- Atatürk Evi'nin bakım ve onarımı yapılmış,
- Tepsi Minare ahşap kısmı tamamen restore edilmiş ve Erzurum Kalesi'nin eski kapı ve sur onarımı yapılmış,
- "Kırklar Türbesi" restore edilmiştir.
- Atatürk Üniversitesi tarafından "DAKAF" (Doğu Anadolu Kariyer Fuarı) düzenlenmektedir.

Erzurum'un kültür varlıkları

Erzurum 6000 yıllık tarihi geçmişi ve birçok devlete yurt olması nedeniyle kentte farklı türlerde birçok kültür varlığına sahiptir. Aşağıdaki Tablo 8'de kentin taşınmaz kültür varlıkları sınıflandırılarak sayıları belirtilmiştir.

Tablo 8. Erzurumu’un Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı 2022 Yıl Sonu İstatistiği (Anonim, 2023d)

Taşınmaz Kültür Varlıkları	Sayı
Anıtlar Ve Abideler	10
İdari Yapılar	40
Kültürel Yapılar	140
Şehitlikler	39
Askeri Yapılar	79
Endüstriyel Ve Ticari Yapılar	37
Dinsel Yapılar	188
Mezarlıklar	67
Sivil Mimarlık Örneği	215
Kalıntılar	29
Toplam	844

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 2022 yılı sonu güncel verilerine göre Erzurum ili ve ilçelerindeki taşınmaz kültür varlıkları toplam sayısı 844 adet olarak tespit edilmiştir (Anonim, 2023d).

Tablo 9. Erzurum’da Bulunan Tescilli Kültür Varlıklarının Sınıflandırılması

KATEGORİ	ESERLER	KATEGORİ	ESERLER
KALELER VE KULELER	ERZURUM KALESİ (İÇ KALE)	HAMAMLAR	KIRKÇEŞME HAMAMI
	SAAT KULESİ		MURATPAŞA HAMAMI
	GÜNGÖRMEZ KALESİ		TAHTA HAMAMI
	PIR ALİ BABA KALESİ		LALA PAŞA MUSTAFA HAMAMI
	HINIS KALESİ		HANIM HAMAMI
	KAZANCI KALESİ		FUADİYE HAMAMI
	İSPİR KALESİ	CAMİİ VE MEDRESELER	ULU ATABEY CAMİİ
	PASINLER KALESİ		ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE
	ENGÜZEKKAPI KALESİ		YAKUTİYE NMEDRESESİ
	OLTU KALESİ		LALAPAŞA CAMİİ
	NARMAN SAMİ KALE KÖYÜ KALESİ		ALİ PAŞA CAMİİ
			CAFERİYE CAMİİ
TABYALAR	1. AZİZİYE TABYASI	KÜMBETLER VE TÜRBELER	ÜÇ KÜMBETLER
	2. AZİZİYE TABYASI		EBU İŞHAK KAZIRUNİ KÜMBETİ
	3. AZİZİYE TABYASI		CİMCİME HATUN KÜMBETİ
	MECİDİYE TABYASI		EMİR SALTUK KÜMBETİ
	BÜYÜK KİREMİTLİK TEPE TABYASI		RABİA HATUN TÜRBESİ
	ÇOBANDEDE TABYASI		KARANLIK KÜMBET
HANLAR	CANNETZADE HANI	MÜZELER	ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ
	GÜMRÜK HANI		ERZURUM EVLERİ
	HACILAR HANI		ATATÜRK EVİ MÜZESİ
	HACİBEKİR KERVANSARAY		YAKUTİYE MEDRESESİ MÜZESİ
	KARASU HAN		
	DIKYAR HAN		

Yöntem

Çalışmanın temel amacı iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı Erzurum’da turizm sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olarak kültür turizmi aracılığı ile kültür varlıklarının değerlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırma süreci tüm aşamaları ve yöntemi ile birlikte aşağıdaki gibi kurgulanmıştır.

Öncelikle çalışmanın konusunu oluşturan kavramlara açıklık kazandırılması için kavramsal çerçeve ortaya konulmuştur. Bu yolla anket çalışmasının hazırlanmasında kullanılacak kavramlar ile temel kavramlar arasındaki ilişkilerin de ortaya konulması sağlanmıştır. Ardından tezin temelini oluşturan iklim değişikliği, kültür turizmi, kültür varlıkları ve sürdürülebilir turizm kavramlarında yapılan çalışmaları incelemek için yerli ve yabancı literatür taraması yapılmıştır. Bu yolla tezin birinci bölümünde sunulan literatür özeti uluslararası, ulusal ve yerel ölçeğe odaklı olarak hazırlanmıştır. Literatür taraması sonucunda elde edilen bulgular tezin konusuna ilişkin bazı çalışmaların günümüze kadar yapıldığını ancak henüz ortaya çıkarılmamış bilgilerinde olduğunu göstermiştir. Buradan hareketle bu araştırma açıklayıcı ve keşfetmeye dayalı örnek alan çalışması olarak kurgulanmıştır.

Bu araştırma kapsamında bazı araştırma soruları mevcut durumda tanımlanmış olay ve olguların “neden” sorusu çerçevesinde analiz edilerek açıklama yapılmasına yönelik geliştirilmiştir. Bu nedenle çalışma açıklayıcı bir araştırmadır ve bu doğrultuda araştırma kapsamında nicel veri toplanmış ve istatistiki analiz teknikleriyle bulgular elde edilmiştir. Diğer taraftan tez kapsamında daha kapsamlı yapılarak gerekli mevcut bilgilerin toplanması ve bu yolla sonraki araştırmalar ve/veya uygulamalar için zemin hazırlanması da amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırma aynı zamanda keşfetmeye dayalı araştırma olarak kurgulanmıştır. Bu doğrultuda da çalışma kapsamında açık uçlu sorularla nitel veri toplanmıştır (Türnüklü, 2000; Anonim, 2023e). Diğer taraftan çalışma kapsamında geliştirilen araştırma sorularına Erzurum örneğinde cevap arandığı için araştırma açıklamaya ve keşfetmeye dayalı örnek alan çalışması olarak kurgulanmıştır.

Literatür taraması aşamasında ortaya konulan araştırmanın temel kavramları ve kavramlar arası ilişkilerden hareketle anket hazırlığı yapılmıştır. Hazırlanan anket 2 kısım, soru tipleri açısından 3 bölümden oluşmuştur (Ek 1). İlk olarak anketin katılımcılarına ilişkin demografik bilgileri ortaya çıkarmaya yönelik betimsel sorulara yer verilmiştir.

İkinci bölümde anketin katılımcısı, tezin konusuna ilişkin bilgi ve/veya deneyim sahibi aktör temsilcilerinin tezin temel konuları ve bunlar arasındaki ilişkilere yönelik değerlendirmelerini ortaya koymaya yönelik 5’li likert tipi 22 soru yer almaktadır (Tablo 10). Likert tipi sorular ile amaç, anket katılımcılarının sorulara verdikleri puanların toplanması yoluyla görüşlerini tespit etmektir. 5’li Likert tipi soruların cevaplama kategorileri ve puanlama değerleri (5) “Kesinlikle Katılıyorum”, (4) “Katılıyorum”, (3) “Kararsızım”, (2) “Katılmıyorum”, (1) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklindedir.

Üçüncü olarak ise çalışmanın amacı doğrultusunda iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı Erzurum’da turizm sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olarak kültür

turizmi aracılığı ile kültür varlıklarının değerlendirilmesine yönelik strateji üretmek için veri toplamak amaçlanmıştır. Bunun için GZFT analizi ve TFZG matrisi yapmaya yönelik nitel veri toplamak üzere aşağıdaki yapılandırılmış açık uçlu sorulara anket kapsamında yer verilmiştir (Tablo 10).

Ayrıca bu bölümde, Tablo 10'da görülen, Erzurum'da kültür turizminin kültür varlıklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanarak geliştirilmesine yönelik katılımcıların strateji önerilerini ortaya çıkarmak için bir yapılandırılmış açık uçlu soruya da yer verilmiştir.

Tablo 10. Anket Formunda Yer Alan Açık Uçlu ve Likert Tipi Sorular ve Soru Kategorizasyonu.

Soru Tipi	Soru No	Soru Kategorisi	Soru
Açık Uçlu Sorular	1	Güçlü Yönler	Erzurum'un kültür turizmi anlamında güçlü yönleri neler olabilir?
	2	Zayıf Yönler	Erzurum'un kültür turizmi anlamında zayıf yönleri neler olabilir?
	3	Fırsatlar	Erzurum'un kültür turizmi anlamında fırsatları neler olabilir?
	4	Tehditler	Erzurum'un kültür turizmi anlamında tehditleri neler olabilir?
	5	Stratejiler	Erzurum'da kültür turizminin kültür varlıklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanarak geliştirilmesi için stratejiler neler olabilir?
5'li Likert Tipi Sorular	L1	Kültür Varlıkları ile Turizm	Yerli turistlerin Erzurum'u ziyaret etmesi için Erzurum'da yeterli turizm potansiyeli olduğunu düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L2		Yabancı turistlerin Erzurum'u ziyaret etmesi için Erzurum'da yeterli turizm potansiyeli olduğunu düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L3		Erzurum'da, Kültür Varlıkları ile turizm arasında bağlantı kurulabilir mi?
	L4	İklim Değişikliği Ve Kış Turizmi	İklim değişikliği Erzurum'da kış turizmini etkiliyor mu? Ne ölçüde?
	L5		İklim değişikliğinin seyri düşünüldüğünde, gelecekte Erzurum'da kış turizmini etkileyeceğini düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L6		Kış turizminin iklim değişikliği nedeniyle kırılganlığının arttığını düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L7		Kış turizmi sektörü iklim değişikliğine karşı dirençliliğini artırabilir mi? Ne ölçüde?
	L8		İklim değişikliği nedeniyle Erzurum'da kış turizmi olumsuz etkilenirse Erzurum'da alternatif turizm faaliyeti yapılabilir mi? Ne ölçüde?

Tablo 10. (Devamı)

Soru Tipi	Soru No	Soru Kategorisi	Soru
	L9	İklim Değişikliği ve Kültür Turizmi	İklim değişikliğinin Erzurum'da kültür turizmini etkileyeceğini düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L10		Kültür turizmi sektörü iklim değişikliğine karşı dirençliliğini artırabilir mi? Ne ölçüde?
	L11		Erzurum'da kültür turizmi kış turizmine alternatif olabilir mi? Ne ölçüde?
	L12	Kış Turizmi ve Kültür Turizmi Etkileşimi	Kültür turizmi Erzurum'da kış turizminin tamamlayıcısı olabilir mi? Ne ölçüde?
	L13		Kültür varlıkları Erzurum'da turizm sektörünün kırılmasını azaltmak için bir araç olarak kullanılabilir mi? Ne ölçüde?
	L14		Kültür turizmi Erzurum'da, kış turizmi gibi, bir kalkınma eksenini oluşturabilir mi? Ne ölçüde?
	L15		Erzurum'un sahip olduğu kültür varlıkları, turizm için araç olarak kullanılabilir mi? Ne ölçüde?
	L16		Kültür varlıklarının turizm için araç olarak kullanılması, korunmalarını olumsuz yönde etkileyebilir mi? Ne ölçüde?
	L17		Kültür varlıklarının turizm için araç olarak kullanılması korunmalarını olumlu yönde etkileyebilir mi? Ne ölçüde?
	L18		Erzurum'un sahip olduğu kültür varlıkları kültür turizmi için koruma kullanma dengesi içerisinde kullanılabilir mi? Ne ölçüde?
	L19	Kültür Varlıkları ve Kültür Turizmi	Erzurum'un sahip olduğu kültür varlıklarının kültür turizmi için yeterli potansiyele sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L20		Erzurum'un kültürel varlıklarının yerli turistler için tercih edilebilir özelliklere sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L21		Erzurum'un kültürel varlıklarının yabancı turistler için tercih edilebilir özelliklere sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Ne ölçüde?
	L22		Kültür varlıklarının turizm için, daha etkin bir biçimde, araç olarak kullanılması Erzurum'un turistik cazibesini artırabilir mi? Ne ölçüde?

Çalışmanın veri toplama aşamasında, araştırma kapsamında hazırlanan anketin uygulanması için araştırma evreni “Erzurum'da turizm sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olarak kültür turizmi aracılığı ile kültür varlıklarının değerlendirilmesine” ilişkin bilgi ve/veya deneyim sahibi kişiler olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın örneklemini bu alanda bilgi ve/veya ilgi sahibi olan ve Erzurum'da yaşayan kurum/kuruluş temsilcilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemine kartopu tekniği ile ulaşılmıştır. Kartopu örneklem seçim tekniği genellikle çalışma evrenini oluşturan kişilere ulaşılmasının güç

olduğu durumlarda kullanılır (Kulözü-Uzunboy vd., 2021). Araştırma konusuyla alakalı kişileri tespit ederken bir veya birkaç kişiden başlayarak onlardan elde edilen referanslar ile giderek artan örnekleme ulaşmayı hedeflemektedir. Bu teknik ile bir veya birkaç kişi ile başlanan örneklemede görüşmeye katılacak konuyla alakalı 70 katılımcı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında veri toplama süreci Kasım 2022’de Erzurum’da gerçekleştirilmiştir. Kartopu tekniği ile ismine ulaşılan kurum/kuruluş temsilcileri çalışma ortamlarında ziyaret edilerek anket uygulaması yapılmıştır. Anket formlarının katılımcı tarafından doldurulması yoluyla nitel ve nicel veri yazılı olarak toplanmıştır. Anket uygulaması sırasında katılımcılara açık uçlu soruların cevaplarını ses kaydı ile almak teklif edilmiştir. Ancak katılımcıların %90’ından fazlası ses kaydını kabul etmemiş ve açık uçlu sorulara yazılı olarak cevap vermeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Veri toplama sürecinde ulaşılan toplamda 70 katılımcının kurumlarına göre dağılımı Tablo 11’de sunulmuştur. Buna göre çalışma kapsamında en çok anket uygulanan kurum çalışanlarının Erzurum Büyükşehir Belediye ve Bağlı İştirakleri bünyesinden oldukları görülmüştür.

Tablo 11. Anket Katılımcıları ve Kurumlara Göre Dağılımları.

Araştırma Kapsamında Anket Uygulanan Katılımcıların Kurum/Kuruluşları	Anket Uygulanan Kişi Sayısı
Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve Bağlı İştirakleri (Ejder A.Ş., Erkonut A.Ş.)	14
Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Bölümü Öğretim Üye ve Elemanları	10
Erzurum Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	7
Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü	7
KUDAKA	6
Atatürk Üniversitesi Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümü Öğretim Üye ve Elemanları	6
Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü	5
Erzurum Müze Müdürlüğü ve Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvar Müdürlüğü	5
Palandöken Belediyesi	4
Yakutiye Belediyesi	3
Erzurum Vakıflar Bölge Müdürlüğü	3
Toplam	70

Çalışma kapsamında toplanan nitel ve nicel veri sonraki aşama olan veri analizi sürecinde analiz edilmiştir. Bu süreçte nicel verinin analizi basit ve kompleks istatistiksel analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Nicel verinin analizi için SPSS istatistik programı kullanılırken nitel verinin analizi için ise GZFT analizi tekniği kullanılmıştır. GZFT analizi ile elde edilen

bulguların kullanılmasıyla TFZG matrisi üretilmiştir. TFZG matrisiyle çalışmanın amacı doğrultusunda geliştirilen stratejiler ortaya konulmuştur. Bu bölümde çalışma kapsamında kullanılan analiz teknikleri ortaya konulacaktır.

➤ **İçerik Analizi:** Saha çalışması sırasın görüşmecilere yöneltilen açık uçlu sorulara verilen cevaplardan elde edilen nitel verinin analizi için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi tekniğiyle nitel veri nicel veriye dönüştürülmektedir. İçerik analizi nitel verilerin belirlenen bir amaç yada problem bakımından sınıflandırılması, belirli değişken ve kavramların ölçülerek anlamlandırmak için kategorilere ayrılması şeklinde tanımlanmaktadır (Yüksel, 2015). Çalışma kapsamında içerik analizi tekniği toplanan nitel verinin kavramlara indirgenmesi ve ortaya konulan kavramlarında nicel olarak değerlendirilebilmesi için kullanılmıştır. İçerik analizi tekniğiyle indirgenen nitel veri GZFT analizinde kullanılmıştır. Nicel veri ise Erzurum'un güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tekniklerine ilişkin algıyı ortaya koymuştur.

➤ **GZFT Analizi:** Teknolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel vb. birçok alanda sıklıkla kullanılan GZFT analizi; bir projede ya da bir ticari girişimde kurumun, tekniğin, sürecin, durumun veya kişinin olumlu ve olumsuz özelliklerini ortaya koymaktadır. GZFT analizi kapsamında ele alınan olgunun/konunun içsel özellikleri olan güçlü ve zayıf yönleri ile, dış çevreden kaynaklanan fırsatları ve tehditleri saptanabilmektedir. Bu bağlamda GZFT analizi farklı sektörlerle ve bireyden başlayarak farklı ölçeklerde kullanılan stratejik bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır (Tanç, 2020). GZFT analizi tekniğinin kullanılmasıyla öncelikle, bu tekniğin kullanılmasına neden olan hedef ve hedefe yönelik olarak olumlu ve olumsuz faktörler tanımlanır ve bu doğrultuda çözümler ile stratejiler üretilir. Ortaya çıkacak fırsatlar, güçlü yönler ön plana çıkarılarak değerlendirilir benzer şekilde ortaya konulan zayıf yönler ise geliştirilecek stratejilerle güçlü yönlerle çekilir. Eğer tehdit mevcut ise güçlü yönler ön plana konularak fırsatlara çevrilir (Taşçıoğlu, 2011). Bu çalışma kapsamında GZFT analizi Erzurum'un kültür turizmi için olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya çıkarmaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle kültür turizmi için Erzurum'un güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri GZFT analizi tekniğiyle ortaya konulmuştur.

➤ **TFZG Matrisi:** TFZG matrisi ilk defa 1999 yılında Weihrich tarafından geliştirilmiş ve ülkelerin rekabet gücünü geliştirmek ve değerlendirmek için kullanmıştır. Bu analiz matrisinin geliştirilme amacı çeşitli sistem ve yapıların kendi iç ve dış çevrelerinde bulunan kaynak ve yetenekleri en verimli şekilde kullanılmasına dair bilgiler elde etmek ve stratejiler geliştirmektir (Ahmadov, 2010). TFZG matrisi ile strateji üretmek için 2x2 matrisler kullanılmaktadır (Yumuk ve İnan, 2005). TFZG matrisleriyle üretilen stratejiler güçlü yönler ile fırsatların (GF), güçlü yönler ile tehditlerin (GT), zayıf yönler ile tehditlerin (ZT) ve zayıf

yönler ile fırsatların (ZF) bir araya getirilmesiyle oluşturulmaktadır (Kulözü- Uzunboy vd., 2021). TFZG matrisleriyle üretilen stratejiler güçlü yönler ile fırsatlar (GF) stratejileri eylem, güçlü yönler ile tehditler (GT) stratejileri idame, zayıf yönler ile tehditler (ZT) stratejileri savunma ve zayıf yönler ile fırsatlar (ZF) stratejileri değişim olarak adlandırılmaktadır. Bu araştırma kapsamında TFZG matrisi GZFT analizinde ortaya konulan Erzurum’un kültür turizmi açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerinde yararlanılarak Erzurum’da kültür turizminin kültür varlıklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanarak geliştirilmesine yönelik stratejiler üretmek amacıyla kullanılmıştır.

Tablo 12. TFZG Matrisi (Anonim, 2022g ve Kulözü-Uzunboy vd., 2021’den yararlanılarak hazırlanmıştır)

TFZG Matrisi	GÜÇLÜ YÖNLER (G)	ZAYIF YÖNLER (Z)
FIRSATLAR (F)	G-F Stratejileri- Eylem Stratejileri Güçlü yönleri kullanarak fırsatlardan en çok nasıl faydalanabileceğimize dair stratejiler (ör.; G3-F3, G10-F2,)	Z-F Stratejileri- Değişim Stratejileri Fırsatlardan faydalanarak zayıf yönlerin nasıl kapatılabileceğine dair stratejiler (ör.: Z2-F9, Z15-F6,)
TEHDİTLER (T)	G-T Stratejileri - İdame Stratejileri Güçlü yönleri kullanarak tehditlerin oluşturduğu riski nasıl ortadan kaldıracabileceğimize dair stratejiler (ör.: G8-T2, G14-T8,)	Z-T Stratejileri- Savunma Stratejileri Zayıf yönler ve tehditlerin olumsuz etkilerinden nasıl kaçınabileceğimize dair stratejiler (ör.: Z1-T11, Z9-T7,)

Bu araştırma kapsamında toplanan nicel verinin analizi için ise frekans analizi, betimsel analiz, ayırma analizi ve korelasyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Nicel veri analiz tekniklerinin kullanılmasıyla, “İklim Değişikliği ile Kış Turizmi”, ”İklim Değişikliği ile Kültür Turizmi”, “Kış Turizmi ile Kültür Turizmi Etkileşimi” ve “Kültür Varlıkları ile Kültür Turizmi” olarak 4 grupta toplanan 19 Likert tipi soru aracılığıyla toplanan veri analiz edilmiştir.

➤ **Frekans Analizi:** Verilerin gözlem sıklığını ve yüzdesel dağılımlarını gösteren bu istatistiksel analiz tekniğinde sabit değişkenlere ilişkin araştırma bulguları olan demografik faktörlerin analizlerini yapmakta kullanılmaktadır (Anonim, 2023f). Bu çalışma kapsamında frekans analizi tekniği anket katılımcılarının yaş, meslek, öğrenim durumu ve ikamet durumları ile ve Erzurum’un potansiyeli doğrultusunda uygun ilk 3 turizm türünü ortaya çıkarmaya yönelik sorulan soruların istatistiki olarak analizi için kullanılmıştır. Bu yolla katılımcıların demografik özelliklerinin ve Erzurum’da sürdürülebilecek turizm türlerine ilişkin ilk görüşlerini ortaya konulması amaçlanmıştır.

➤ **Betimsel Analiz:** Araştırmanın kavramsal yapısının belirlemede kullanılan bu nitel analiz yönteminde amaç önceden özetlenen ve yorumlanan temaların anlaşılır şekilde

açıklayarak neden-sonuç ilişkileri içinde bazı sonuçlara ulaşmaktır (Anonim, 2023e). Çalışma kapsamında yapıla anket çalışmasında Likert soru tiplerine ait veriler tematik gruplara ayrılarak kategorize edilmiş ve daha açık bir şekilde ifade edebilmek için betimsel analiz kullanılmıştır. Bu yolla yapılan analizin sonucunda sorulara verilen cevapların düzeyleri belirlenerek katılımcıların sorulardaki genel eğilimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

➤ **Ayrırma Analizi:** Bu analiz bağımlı değişkenlerle bağımsız değişkenlerin aralarında oluşabilecek ilişkiyi tahmin etmek için kullanılan çok değişkenli nicel analiz tekniklerinden biridir (Kalaycı, 2006). Çalışma kapsamında hazırlanan anket sorularına göre bağımlı değişkenleri oluşturan yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, ikametgâh yılı ve Erzurum’da etkin olan 3 turizm çeşidi sorularının bağımsız değişkenlerde nasıl ayrıştığına dair bulgular ortaya konulmaktadır. Çalışma kapsamında ayırma analizi tekniği kullanılmasıyla, bağımlı değişkenler ile Likert tipi sorulardan oluşan farklı fonksiyonlara göre ayrışmanın yönü ve en yüksek oranda ayrışanı tespit edilmiştir. Daha sonra bağımsız değişkenlerdeki ayrışmalar belirlenerek hangi araştırma sorusuna verilen cevapların hangi bağımsız değişkende ayrıştığı ortaya konulmuştur. Diğer bir ifadeyle çalışma kapsamında görüşmeciler gruplarının verdikleri cevaplara göre nasıl gruplandıkları veya ayrıştıkları anlaşılmıştır.

➤ **Korelasyon Analizi:** Bu analiz, iki değişken arasında veya bir değişken ile iki ya da ikiden fazla değişken arasında doğrusal ilişki olup olmadığını belirlemek ve anlamlı bir ilişki varsa değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini tespit etmekte kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek için ise -1 ve +1 arasında değer alan “r” pearson korelasyon katsayısı kullanılır (Kalaycı, 2006) (Tablo 13). Araştırma kapsamında bu analiz tekniği, Likert tipi soruların Pearson Korelasyon katsayılarına göre kendi aralarında ne derecede bir ilişkiye sahip olduklarını belirlemek için kullanılmıştır. Bu amaçla tematik kodların aralarındaki ilişki yüksek olanları için somut çıkarımlar yapılmıştır.

Tablo 13. Pearson Korelasyon Katsayısı Değerleri (Kalaycı, 2006)

r	İlişki
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Sonuç olarak açıklayıcı ve keşfetmeye dayalı örnek alan çalışması olarak kurgulanan bu araştırma kapsamında hazırlanan açık uçlu ve likert tipi sorulardan oluşan anket kartopu tekniği ile araştırma konusu ile ilgili Erzurum’da çalışan 70 kurum/kuruluş temsilcilerine

uygulanmıştır. Bu yolla çalışma kapsamında toplanan nicel ve nitel veri GZFT analizi ve TFZG matrisi ile Frekans, Betimleyici, Ayırma ve Korelasyon Analizi teknikleri ile analiz edilmiştir. Araştırmanın kurgusu Tablo 14’te özet olarak sunulmuştur. Bu tabloda araştırma kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmasının hedefleri doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularına ait veri toplama aracı, teknik ve değişkenler sunulmuştur. İzleyen bölümde araştırma kapsamında bu kısımda sunulan yöntemin kullanılmasıyla elde edilen bulgular ortaya konulacaktır.

Tablo 14. Araştırmanın Kurgusu

Araştırma Soruları	Veri Toplama Aracı Toplanan Veri Analiz Teknikleri	Değişkenler
Araştırma Hedefi 1: Kültür turizminin Erzurum’da turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kullanılmasına ilişkin ilgili aktörler değerlendirmelerinin ortaya konulması,		
Kültür turizminin Erzurum’da turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kullanılmasına ilişkin ilgili aktörler değerlendirmeleri nasıldır?	Anket Likert Tipi Sorular Nicel Veri Betimsel Analiz	Erzurum için Turizm ve Kültür Varlığı İklim Değişikliği ve Kış Turizmi İklim Değişikliği ve Kültür Turizmi Kış Turizmi ve Kültür Turizmi Etkileşimi Kültür Varlıkları ve Kültür Turizmi
Araştırma Hedefi 2: Kültür turizminin Erzurum’da kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığından ötürü turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kullanılmasına ilişkin ilgili aktörlerin, değerlendirmelerine göre ilişkilerin ve ayrışmaların ortaya konulması,		
Kültür turizminin Erzurum’da turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kullanılmasına ilişkin ilgili aktörler değerlendirmeleri arasındaki ilişkiler ve ayrışmalar nasıldır?	Anket Likert Tipi Sorular Nicel Veri Ayırma Analizi, Korelasyon Analizi	Erzurum için Turizm ve Kültür Varlığı İklim Değişikliği ve Kış Turizmi İklim Değişikliği ve Kültür Turizmi Kış Turizmi ve Kültür Turizmi Etkileşimi Kültür Varlıkları ve Kültür Turizmi
Araştırma Hedefi 3: Erzurum’un kültür turizmi potansiyeli ile turizm sektörünün dirençliliğini artıracak stratejilerin ilgili aktörler ile yapılacak görüşmeler yoluyla belirlenmesi		
Erzurum’da kültür turizminin kültür varlıklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanarak geliştirilmesi için stratejiler neler olabilir?	Anket Açık Uçlu Sorular GZFT Analizi TFZG Matrisi	Erzurum’un Kültür turizmi potansiyelinin; Güçlü Yönleri, Zayıf Yönleri, Fırsatları, Tehditleri

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında toplanan nitel ve nicel verinin analizi sonucunda ulaşılan bulgular sunulmaktadır. İklim değişikliğinden Erzurum'un önemli sektörlerinden olan kış turizminin etkileneceğinden hareketle turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı sağlamak için kültür turizminin kültür varlıkları aracılığı ile ön plana çıkarılması önem taşımaktadır. Bu temelden hareketle, bu bölümde öncelikle, anket uygulanan katılımcıların demografik özelliklerinin ortaya konulmasına yönelik frekans analizi bulguları ortaya konulacaktır. Ardından çalışmada kullanılan diğer istatistiki analiz teknikleri olan betimleyici, ayırma ve korelasyon analizi bulguları sunulacaktır. Ardından çalışma kapsamında uygulanan anket çalışmasında elde edilen nitel verilerin kullanıldığı GZFT analizi bulguları ortaya konulacaktır. Son olarak GZFT analizinde elde edilen bulguların kullanıldığı TZFG matrisi sonucunda üretilen stratejiler ortaya konulacaktır.

İstatistiki Analizlerden Elde Edilen Bulgular

Frekans analizi bulguları

Çalışma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin demografik özellikleri sırasıyla; yaş, cinsiyet, meslek, öğrenim düzeyleri ve Erzurum'da ikamet etme süreleri ve Erzurum'da en etkin 3 turizm türüne yönelik toplanan veri frekans analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde frekans analizi bulguları ortaya konulacaktır.

Araştırma kapsamında anket uygulanan katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde 34-49 yaş arasındaki katılımcılar tüm katılımcıların %48,6'sını (34 kişi) , yakın yüzde ile 20-34 yaş arasındaki katılımcılar %47,1'ini (33 kişi) oluştururken, katılımcıların %4,3'ünün (3 kişi) ise 50-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Frekans Analizi Bulguları: Yaş Gruplarına Göre

	Yaş Grupları	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Yaş Gruplarına Göre Dağılım	20-34	33	47,1	47,1	47,1
	34-49	34	48,6	48,6	95,7
	50-64	3	4,3	4,3	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Ankete katılanların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde kadın görüşmecilerin tüm katılımcıların %51,4'ünü (36 kişi) oluşturduğu, erkek katılımcıların ise %48,6 (34 kişi) oranında katılım sağladığı görülmektedir (Tablo 16).

Tablo 16. Frekans Analizi Bulguları: Cinsiyetlerine Göre

	Cinsiyet	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Cinsiyete Göre Dağılım	Kadın	36	51,4	51,4	51,4
	Erkek	34	48,6	48,6	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Anket katılımcılarının mesleklerine göre değerlendirilmesi yapıldığında en büyük paya %31,4 (22 kişi) oranla mimarların sahip olduğu, daha sonra %12,9 (9 kişi) oranla sanat tarihçilerinin yer aldığı görülmüştür. En düşük paya sahip katılımcıların ise %2,9 oranla restoratör ve %1,4 oranla iç mimar olduğu görülecektir (Tablo 17).

Tablo 17. Frekans Analizi Bulguları: Meslek Gruplarına Göre

	Meslek Grupları	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Meslek Gruplarına Göre Dağılım	Mimar	22	31,4	31,4	31,4
	Şehir Plancı	5	7,1	7,1	38,6
	Peyzaj Mimarı	3	4,3	4,3	42,9
	İç Mimar	1	1,4	1,4	44,3
	Sanat Tarihçi	9	12,9	12,9	57,1
	Restoratör	2	2,9	2,9	60,0
	Arkeolog	6	8,6	8,6	68,6
	Uzman	7	10,0	10,0	78,6
	İnşaat Müh.	6	8,6	8,6	87,1
	Diğer Müh./ Tekniker	5	7,1	7,1	94,3
	Akademisyen	4	5,7	5,7	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Anket katılımcılarının %42,9'unu en büyük payla fakülte mezunları ve %30 oranla yüksek lisans mezunları oluşturmakta iken katılımcıların %22,9'unun doktora mezunu ve %4,3 oranla en düşük payla yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir (Tablo 18).

Tablo 18. Frekans Analizi Bulguları: Öğrenim Durumlarına Göre

	Öğrenim Durumu	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Öğrenim Gruplarına Göre Dağılım	Yüksekokul	3	4,3	4,3	4,3
	Fakülte	30	42,9	42,9	47,1
	Yüksek Lisans	21	30,0	30,0	77,1
	Doktora	16	22,9	22,9	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

İkamet süresi değerlendirildiğinde genel olarak katılımcıların uzun süredir Erzurum’da ikamet ettiği söylenebilecektir. Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların %58,6’sı 10 yıl ve fazla süredir Erzurum’da ikamet etmekte iken %25,7’si 1-5 yıldır ve %14,3’ü 5-10 yıldır ikamet etmektedir (Tablo 19).

Tablo 19. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum’da İkamet Etme Süresi.

	İkamet Yılı	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
İkamet Yılına Göre Dağılım	1-5 yıl	18	25,7	25,7	25,7
	5-10 yıl	10	14,3	14,3	40
	10 yıl üzeri	42	60,0	58,6	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Erzurum’daki en etkin 3 turizm türüne yönelik görüşleri ortaya çıkarmaya yönelik sorulan anket sorusuna katılımcıların verdiği cevaplara göre oluşturulan frekans tabloları (Tablo 20, Tablo 21, Tablo 22) aşağıda görülmektedir. Buna göre Erzurum’da en etkin birinci turizm türünün Tablo 20’ye göre katılımcıların büyük çoğunluğunun kararı olan %74,2 (52 kişi) ile kış-kayak turizmi olduğu; ikinci turizm türünün Tablo 21’e göre katılımcıların %51,4 (36 kişi)’inin kararı ile kültür turizmi olduğu; üçüncü turizm türünün Tablo 22’ye göre katılımcıların %27,1 (19 kişi)’i ile doğa turizmi olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tablolar genel çerçevede değerlendirildiğinde 61 katılımcı kış-kayak turizmini en etkin ilk üç turizm çeşidi arasında gösterirken, 54 katılımcı ise kültür turizmine en etkin ilk üç turizm çeşidi arasında yer vermektedir. Erzurum’un en etkin turizm türlerinden biri olarak en çok ifade edilen 3. Turizm türü ise kış turizmi ve kültür turizminden sonra 28 katılımcının üçüncü en etkin turizm türü olarak ifade ettiği doğa turizmi olmuştur.

Tablo 20. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum’da En Etkin 1. Turizm Türü

	Turizm Türleri	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Turizm Türlerine Göre Dağılım	Kış-kayak	52	74,2	74,2	74,2
	Kültür	6	8,6	8,6	82,9
	Tarih	6	8,6	8,6	91,4
	Sağlık-Termal	3	4,3	4,3	95,7
	Spor	3	4,3	4,3	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Tablo 21. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum’da En Etkin 2. Turizm Türü Frekans Analizi Bulguları

	Turizm Türleri	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Turizm Türlerine Göre Dağılım	Kültür	36	51,4	51,4	51,4
	Doğa	9	12,9	12,9	64,3
	Tarih	8	11,4	11,4	75,7
	Kış-kayak	7	10,0	10,0	85,7
	Gastronomi	4	5,7	5,7	91,4
	İnanç	2	2,9	2,9	94,3
	Spor	2	2,9	2,9	97,2
	Ekoturizm	1	1,4	1,4	98,6
	Sağlık-termal	1	1,4	1,4	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Tablo 22. Frekans Analizi Bulguları: Erzurum’da En Etkin 3. Turizm Türü Frekans Analizi Bulguları

	Turizm Türleri	Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Turizm Türlerine Göre Dağılım	Doğa	19	27,1	27,1	27,1
	Sağlık-termal	15	21,5	21,5	48,6
	Kültür	12	17,1	17,1	65,7
	Tarih	6	8,6	8,6	74,3
	Gastronomi	6	8,6	8,6	82,9
	Spor	5	7,1	7,1	90,0
	İnanç	4	5,7	5,7	95,7
	Kış-kayak	2	2,9	2,9	98,6
	Ekoturizm	1	1,4	1,4	100,0
	Toplam	70	100,0	100,0	

Betimsel analiz bulguları

Çalışma kapsamında yapılan anket çalışmasına ait verileri tematik gruplara ayırarak kategorize etmek ve daha açık bir şekilde ifade edebilmek için nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Likert soru tipinde hazırlanan soruların katılımcılara göre ortalamaları, grup bazında ortalamaları belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Bu bölümde elde edilen bulgular Tablo 23 ve Tablo 24’te özetlenmiştir. Tablo 23’te 5 tematik grup oluşturulmuş, bu tematik gruplara yönelik sorular ve bu sorulara ait tematik kodlar ile cevaplara ilişkin grup bazında ortalama istatistikler sunulmuştur. Tablo 24’te ise 5’li Likert tipi sorulara verilen cevapların en düşük ve en yüksek istatistik değeri ile ortalama istatistik değerleri ortaya konulmuştur.

Tablo 23. Tematik Gruplar, Tematik Kodlar, 5’li Likert Tip Sorular ve Cevaplara İlişkin İstatistikler

Tematik Grup	Tematik Kod	Tematik Kodlara Yönelik Soru	Ort. İstatistik	Tematik Grup Ort. İstatistik
Erzurum için Turizm ve Kültür Varlığı	Yerli turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli	L1-Yerli turistlerin Erzurum’u ziyaret etmesi için Erzurum’da yeterli turizm potansiyeli olduğunu düşünüyor musunuz?	3,59	3,81
	Yabancı turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli	L2-Yabancı turistlerin Erzurum’u ziyaret etmesi için Erzurum’da yeterli turizm potansiyeli olduğunu düşünüyor musunuz?	3,50	
	Kültür varlıkları ile turizm ilişkisi	L3-Erzurum’da, Kültür Varlıkları ile turizm arasında bağlantı kurulabilir mi?	4,36	
İklim Değişikliği ve Kış Turizmi	İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi	L4-İklim değişikliği Erzurum'da kış turizmini etkiliyor mu?	3,71	3,52
	İklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi	L5-İklim değişikliğinin seyri düşünüldüğünde, gelecekte Erzurum'da kış turizmini etkileyeceğini düşünüyor musunuz?	4,01	
	Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı	L6-Kış turizminin iklim değişikliği nedeniyle kırılganlığının arttığını düşünüyor musunuz?	3,61	
	Kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği	L7-Kış turizmi sektörü iklim değişikliğine karşı dirençliliğini artırabilir mi?	3,14	
	Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti	L8-İklim değişikliği nedeniyle Erzurum’da kış turizmi olumsuz etkilenirse Erzurum'da alternatif turizm faaliyeti yapılabilir mi?	3,13	

Tablo 23. (Devamı)

Tematik Grup	Tematik Kod	Tematik Kodlara Yönelik Soru	Ort. İstatistik	Tematik Grup Ort. İstatistik
İklim Değişikliği ve Kültür Turizmi	İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi	L9-İklim değişikliğinin Erzurum'da kültür turizmini etkileyeceğini düşünüyor musunuz?	2,77	3,04
	Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği	L10-Kültür turizmi sektörü iklim değişikliğine karşı dirençliliğini artırabilir mi?	3,31	
Kış Turizmi ve Kültür Turizmi Etkileşimi	Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması	L11-Erzurum'da kültür turizmi kış turizmine alternatif olabilir mi?	3,13	3,73
	Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması	L12-Kültür turizmi Erzurum'da kış turizminin tamamlayıcısı olabilir mi?	3,99	
	Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması	L13-Kültür varlıkları Erzurum'da turizm sektörünün kırılganlığını azaltmak için bir araç olarak kullanılabilir mi?	4,00	
	Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması	L14-Kültür turizmi Erzurum'da, kış turizmi gibi, bir kalkınma eksenini oluşturabilir mi?	3,81	
Kültür Varlıkları ve Kültür Turizmi	Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması	L15-Erzurum'un sahip olduğu kültür varlıkları, turizm için araç olarak kullanılabilir mi?	4,34	3,9
	Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi	L16-Kültür varlıklarının turizm için araç olarak kullanılması, korunmalarını olumsuz yönde etkileyebilir mi?	2,20	

Tablo 23. (Devamı)

Tematik Grup	Tematik Kod	Tematik Kodlara Yönelik Soru	Ort. İstatistik	Tematik Grup Ort. İstatistik
	Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi	L17-Kültür varlıklarının turizm için araç olarak kullanılması korunmalarını olumlu yönde etkileyebilir mi?	4,01	
	Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi	L18-Erzurum'un sahip olduğu kültür varlıkları kültür turizmi için koruma kullanma dengesi içerisinde kullanılabilir mi?	4,09	
	Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli	L19-Erzurum'un sahip olduğu kültür varlıklarının kültür turizmi için yeterli potansiyele sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	4,20	
	Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli	L20-Erzurum'un kültürel varlıklarının yerli turistler için tercih edilebilir özelliklere sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	4,01	
	Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli	L21-Erzurum'un kültürel varlıklarının yabancı turistler için tercih edilebilir özelliklere sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	3,87	
	Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi	L22-Kültür varlıklarının turizm için, daha etkin bir biçimde, araç olarak kullanılması Erzurum'un turistik cazibesini artırabilir mi?	4,51	

Tablo 23 ve Tablo 24'teki bulgulara göre Erzurum bağlamında turizm ve kültür varlığı tematik grubunda yer alan 5'li likert tipi sorulara verilen yanıtların ortalamasının tematik grup düzeyinde (3,81) “çok” olduğu görülmüştür. Grup içerisinde tematik kodlar özelinde değerlendirildiğinde ise; yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli (3,59), yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli (3,50), Erzurum'un kültür varlıkları ile turizm ilişkisi (4,36) olmak üzere üç sorunun da “çok” düzeyinde cevaplandığı anlaşılmaktadır.

İklim değişikliği ve kış turizmi tematik grubunda yer alan 5'li likert tipi sorulara verilen yanıtların ortalamasının tematik grup düzeyinde (3,52) “çok” düzeyinde olduğu görülmüştür. Grup içerisinde tematik kodlar özelinde değerlendirildiğinde ise; iklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi (3,71), iklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi (4,01), kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı (3,61) olmak üzere 3 sorunun “çok” düzeyinde cevaplandığı; kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği (3,14) ve kış turizmine alternatif turizm faaliyeti (3,13) olmak üzere 2 soruda ise “kararsızım” düzeyinde cevaplandığı görülmektedir.

İklim değişikliği ve kültür turizmi tematik grubunda yer alan 5'li likert tipi sorulara verilen yanıtların ortalamasının tematik grup düzeyinde (3,04) “kararsızım” düzeyinde cevaplandığı görülmüştür. Grup içerisinde tematik kodlar özelinde değerlendirildiğinde ise; iklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi (2,77) ve kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği (3,31) sorularında “kararsızım” düzeyinde cevaplandığı görülmektedir.

Kış turizmi ve kültür turizmi etkileşimi tematik grubunda yer alan 5'li likert tipi sorulara verilen yanıtların ortalamasının tematik grup düzeyinde (3,73) “çok” düzeyinde çıktığı görülmektedir. Grup içerisinde tematik kodlar özelinde değerlendirildiğinde ise; kültür turizminin kış turizmine alternatif olması (3,13) sorusu “kararsız” düzeyde cevaplanmışken, kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması (3,99), kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması (4,00) ve kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması (3,81) olmak üzere 3 soru “çok” düzeyinde cevaplanmıştır.

Kültür varlıkları ve kültür turizmi tematik grubunda yer alan 5'li likert tipi sorulara verilen yanıtların ortalamasının tematik grup düzeyinde (3,90) “çok” düzeyinde çıktığı görülmektedir. Grup içerisinde tematik kodlar özelinde değerlendirildiğinde ise; kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması (4,34), kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi (4,01), kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi (4,09), kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli (4,20), kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli (4,01), kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli (3,87) olmak üzere 6 sorunun “çok” düzeyinde; kültür varlıklarının araç olarak

kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi (2,20) sorusu “az” düzeyinde ve kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi (4,51) “kesinlikle çok” düzeyinde cevaplandığı görülmektedir.

Bu veriler kapsamında 5’li likert tipi sorulara verilen yanıtların ortalamasının tematik grup düzeyinde 4 grubun “çok” düzeyinde olduğu, 1 tematik grubun ise “kararsız” düzeyinde sonuçların çıktığı görülmektedir. Ayrıca “kesinlikle çok” düzeyinin ve “az” düzeyinin sadece birer soruda ortalama değer olarak çıktığı, “kesinlikle az” düzeyinde cevabın ise hiçbir soruda ortalama değer olarak çıkmadığı görülmektedir.

Tablo 24. Betimsel Analiz Bulguları

Likert Tipi Soruların Tematik Kodları	Katılımcı Sayısı	En az İstatistik	En çok İstatistik	Ortalama	
				İstatistik	Standart sapma
L1-Yerli turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli	70	1	5	3,59	1,123
L2- Yabancı turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli	70	1	5	3,50	1,139
L3- Kültür varlıkları ile turizm ilişkisi	70	2	5	4,36	,762
L4-İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi	70	1	5	3,71	1,169
L5-İklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi	70	1	5	4,01	1,042
L6-Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı	70	1	5	3,61	1,011
L7-Kış turizminin iklim değişikliği karşı dirençliliği	70	1	5	3,14	1,040
L8-Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti	70	1	5	3,13	1,141
L9-İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi	70	1	5	2,77	1,332
L10-Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği	70	1	5	3,31	1,015
L11-Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması	70	1	5	3,13	1,191
L12-Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması	70	1	5	3,99	,955
L13-Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması	70	2	5	4,00	,834
L14-Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması	70	1	5	3,81	1,054
L15-Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması	70	2	5	4,34	,720
L16-Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi	70	1	5	2,20	1,044

Tablo 24. (Devamı)

5’Likert Tipi Soruların Tematik Kodları	Katılımcı Sayısı	En az İstatistik	En çok İstatistik	Ortalama	
				İstatistik	Standart sapma
L17-Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi	70	1	5	4,01	1,028
L18-Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi	70	2	5	4,09	,737
L19-Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli	70	2	5	4,20	,827
L20-Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli	70	1	5	4,01	1,000
L21-Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli	70	1	5	3,87	1,154
L22-Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi	70	3	5	4,51	,583

Ayrırma analizi bulguları

Çalışma kapsamında toplanan nicel verinin ayrırma analizi tekniğiyle analiz edilmesiyle araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturan görüşmecilerin yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, ikametgâh yılı ve Erzurum’da etkin olan 3 turizm çeşidine ilişkin değerlendirmelerinin bağımsız değişkenlerde nasıl ayrıştığı ortaya konulmuştur. Ayrırma analizi her bir bağımlı değişken özelinde ayrı ayrı yapılmıştır. Analizler sonucunda yaş, cinsiyet, meslek ve ikamet süresi bağımlı değişkenleri için anlamlı bir ayrışmanın olduğu, ancak öğrenim durumu ve en etkin 3 turizm çeşidi bağımsız değişkenleri için bir ayrışmanın olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca meslek gruplarına göre görüşmeci sayıları değerlendirildiğinde mimarlar (22) dışında kalan şehir plancısı, peyzaj mimarı, iç mimar, sanat tarihçi, restoratör, arkeolog, uzman, mühendis ve akademisyen meslek gruplarının her birinde 9 - 1 arasında görüşmeci olduğundan, ayrırma analizi mimarlar dışında kalan meslek gruplarının diğerleri olarak kodlanmasıyla yapılmıştır. Çalışmanın bu kısmında ayrırma analizi sonucunda anlamlı bir ayrışma olduğu ortaya çıkan bağımlı değişkenlere yönelik analiz bulguları sunulacaktır.

Tablo 25’te yaş grupları üzerinden yapılan ayrırma analiz sonuçlarına göre “Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği (L10)” tematik kodlu sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu ve bu ayrışmanın 1,036 yük değeri ile pozitif yönde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 25. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Yaş Gruplarına Göre

Tematik Kod	Fonksiyon
	1
L10- Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği	1,036

Tablo 26’da sunulan yaş grupları için ayırıcı fonksiyon katsayılarına göre oluşturulan analiz sonuçlarına göre 34-49 yaş aralığındaki katılımcılar diğer yaş gruplarından ,375 yük değeri ile pozitif yönde ayırışma gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 26. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Yaş Grupları.

Yaş grupları	Fonksiyon
	1
20-34	-,357
34-49	,375
50-64	-,326

Tablo 27’de cinsiyet üzerinden yapılan ayırma analiz sonuçlarına göre “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı (L6)” tematik kodlu sorusuna verilen cevaplarda ayırışma olduğu ve bu ayırışmanın 1,014 yük değeri ile pozitif yönde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 27. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Cinsiyete Göre

Tematik Kod	Fonksiyon
	1
L6- Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı	1.014

Tablo 28’de sunulan cinsiyet için ayırıcı fonksiyon katsayılarına göre oluşturulan analiz sonuçlarına göre erkek katılımcılar kadınlara göre -,265 yük değeri ile negatif yönde ayırışma göstermektedir.

Tablo 28. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Cinsiyet

Cinsiyet	Fonksiyon
	1
Kadın	,250
Erkek	-,265

Tablo 29’da meslek grupları üzerinden yapılan ayırma analiz sonuçlarına bakıldığında 2 soruya verilen cevaplarda ayırışma olduğu görülmektedir. “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması (L15)” tematik kodlu sorusuna verilen cevaplarda 1,578 yük değeri ile

pozitif yönde bir ayrışma görülürken, “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi (L22)” tematik kodlu sorusuna verilen cevaplarda -1,435 yük değeri ile negatif yönde bir ayrışma olduğu görülmektedir.

Tablo 29. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Meslek Gruplarına Göre

Tematik Kod	Fonksiyon
	1
L15- Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması	1.578
L22- Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi	-1.435

Tablo 30’da sunulan meslek grupları için ayırıcı fonksiyon katsayılarına göre oluşturulan analiz sonuçlarına göre mimar meslek grubu katılımcılarının diğer meslek grubu katılımcılarına göre ,614 yük değeri ile pozitif yönde ayrışma göstermektedir.

Tablo 30. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: Meslek Grubu

Meslek Grupları	Fonksiyon
	1
Mimarlar	,614
Diğer Meslek Grupları	-,281

Tablo 31’de ikamet süresi üzerinden yapılan ayırma analiz sonuçlarına göre “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli (L21)” tematik kodlu sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu ve bu ayrışmanın ,905 yük değeri ile pozitif yönde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 31. Standart Kanonik Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: İkamet Süresine Göre

Tematik Kod	Fonksiyon
	1
L21- Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli	,905

Tablo 32’de sunulan ikamet süresi için ayırıcı fonksiyon katsayılarına göre oluşturulan analiz sonuçlarına göre 5-10 yıl arası ikamet eden katılımcılar tüm katılımcılara göre -,606 yük değeri ile negatif yönde ayrışma göstermektedir.

Tablo 32. Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları: İkamet Süresi

İkamet Süresi	Fonksiyon
	1
1-5 yıl	-,335
5-10 yıl	-,606
10 yıl ve üzeri	,295

Korelasyon analizi bulguları

Bu çalışma kapsamında toplanan nicel verinin kullanılmasıyla tüm değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek için korelasyon analizi tekniği kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonucunda elde edilen bulgular Ek 3’de sunulan Korelasyon Analizi tablosunda görülmektedir.

Korelasyon analizi bulgularına göre anket katılımcılarının “Yerli turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli”ne ilişkin değerlendirmeleri ile “Yabancı turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli” (,640) arasında ve “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,507) ile aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,348), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaları” (,277), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,393), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,465), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,496), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,361) arasında aynı yönde zayıf ilişki olduğu; “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,236) ile ise çok zayıf bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Anket katılımcılarının “Yabancı turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli”ne ilişkin değerlendirmeleri ile “Yerli turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli” (,640), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,645), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,611), ile aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,465), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,492), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,414), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,390), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,389), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,307) arasında aynı yönde zayıf dereceli ilişki; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,268) ile ters yönde zayıf dereceli ilişki; “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,251) ve “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaları” (,236) arasında çok zayıf ilişki olduğu görülmektedir.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıkları turizm ilişkisi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” (,265), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,316), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,391), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,317), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,383) ve “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,298) arasında zayıf ilişki; “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,251) arasında çok zayıf ilişki bulunduğu görülmüştür.

Anket katılımcılarının “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzde etkisi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “İklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi” (,622) ve “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı” (,506) arasında aynı yönde orta dereceli ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (,237) arasında ise çok zayıf dereceli ilişki bulunduğu görülmüştür.

Anket katılımcılarının “İklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi” (,622) ve “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı” (,569) arasında aynı yönde orta dereceli ilişki bulunduğu anlaşılmıştır.

Anket katılımcılarının “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı”na ilişkin değerlendirmeleri ile “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi” (,506) ve “İklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi” (,569) arasında aynı yönde orta dereceli ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (,289) arasında ise zayıf dereceli ilişkinin mevcut olduğu görülmüştür.

Anket katılımcılarının “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında dirençliliği”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,236) ve “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,236) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti”ne ilişkin değerlendirmeleri ile “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,521) arasında orta dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,348), “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,307), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,365), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,309), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,298), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,326), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,341) arasında aynı yönde zayıf dereceli ilişki; “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,245), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,248) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli ilişki bulunmaktadır.

Anket katılımcılarının “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı” (,289) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (-,367), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (-,313), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (-,341), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (-,319), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (-,300)

arasında ters yönde zayıf dereceli ilişki; “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi” (,237) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli ilişki mevcuttur.

Anket katılımcılarının “Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,265) arasında aynı yönde zayıf dereceli ilişki; “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,247) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli ilişki bulunmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması”na ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,521), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,657) ve “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,597) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yabancı turistler ve Erzurum'un turizm potansiyeli” (,251), “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,316), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,397), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,455), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,294), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi (,450), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,489), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,412), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,360), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,300) arasında aynı yönde zayıf dereceli ilişki; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,289) arasında ters yönde zayıf dereceli ilişki bulunduğu görülmüştür.

Anket katılımcılarının “Kültür turizminin kış turizmine tamamlayıcı olması”na ilişkin değerlendirmeleri ile “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,564), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,516) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,397), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,281), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,331), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,352), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,379) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (-,367) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” (,236) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli ilişki mevcut olduğu değerlendirilmiştir.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması”na ilişkin değerlendirmeleri ile “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,775) arasında aynı yönde yüksek dereceli bir ilişki; “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,657), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,564), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,531) arasında aynı yönde orta dereceli bir

ilişki; “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,251), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,365), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,448), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,483), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,400), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,331), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,447) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (-,313), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,266) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki bulunmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaya”na ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,775) arasında aynı yönde yüksek dereceli bir ilişki; “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,597), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,516), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,592) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,277), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,309), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,486), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,323), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi (,450), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,402), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,350), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,417) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (-,341), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,335) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki bulunmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması”na ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,531), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,627), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,589), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,537) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,393), “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,389), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,298), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,455), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,281), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaya” (,486), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,326), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,455), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,437) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,343) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kültür turizminin iklim

değişikliğine karşı dirençliliği” (247) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli bir ilişki olduğu göze çarpmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (-,705) arasında ters yönde yüksek dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi (-,588) arasında ters yönde orta dereceli bir ilişki; “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (-,268), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (-,289), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (-,266), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (-,335), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (-,343), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (-,467), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (-,336), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (-,315) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (-,243) arasında ters yönde çok zayıf dereceli bir ilişki mevcuttur.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,705) arasında ters yönde yüksek dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,668), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,508) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,390), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,294), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,323), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,326), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,338), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,344), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,326) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki bulunduğu anlaşılmıştır.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,627), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,668), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,685) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,588) arasında ters yönde orta dereceli bir ilişki; “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,414), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,450), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,331), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,448), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,450), “Kültür

varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,490), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,473), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,469) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (-,319) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,236), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,245) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli bir ilişki bulunmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,715) arasında aynı yönde yüksek dereceli bir ilişki; “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,592), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,589), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,508), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,685), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,544), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,595) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,465), “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,492), “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,391), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,326), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,489), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,352), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılma anına karşı araç olarak kullanılması” (,483) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (-,300), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,467) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” (,236) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli bir ilişki olduğu görülmüştür.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,715) arasında aynı yönde yüksek dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,537), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,554) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,496), “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,465), “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,317), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,341), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,412), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,379), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılma anına karşı araç olarak kullanılması” (,400), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,402), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,338), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,490) “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,410) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki;

“Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,336) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişkinin mevcut olduğu değerlendirilmiştir.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,645), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,544), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,554), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,638) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,361), “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,383), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,360), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,331), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,350), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,455), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,344), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,473) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,315) arasında ters yönde zayıf dereceli bir ilişki bulunmaktadır.

Anket katılımcılarının “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi”ne ilişkin değerlendirmeleri ile; “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,507), “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,611), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,595), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli” (,638) arasında aynı yönde orta dereceli bir ilişki; “Kültür varlıkları turizm ilişkisi” (,298), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması” (,300), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,447), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması” (,417), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,437), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (,326), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,469), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,410) arasında aynı yönde zayıf dereceli bir ilişki; “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,248) arasında aynı yönde çok zayıf dereceli bir ilişki; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,243) arasında ters yönde çok zayıf dereceli bir ilişki bulunduğu anlaşılmıştır.

GZFT Analizi

Çalışma kapsamında uygulanan anket içerisinde yer alan Erzurum'un kültür turizmi anlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerine yönelik sorular aracılığıyla toplanan nitel veri GZFT analiz tablosu oluşturularak derlenmiştir. Güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin anket katılımcılarının verdikleri cevaplardan hareketle GZFT tablosu olarak ortaya konulması sürecinde öncelikle katılımcıların ifadeleri içerik analizi tekniğiyle

ortaya konulmuştur. Bu süreç güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler için ayrı ayrı yürütülmüştür. Bu yolla Erzurum'un kültür turizmi bağlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri ifade edilme sıklıklarına göre de analiz edilmiştir.

Bu bölümde öncelikle sırasıyla güçlü yönler zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler için içerik analizi sonuçları sunulacaktır. Ardından içerik analizi ile elde edilen ifadelerin GZFT tablosunda sunumuyla GZFT analizi tamamlanacaktır.

Erzurum'un kültür turizmi bağlamında güçlü yönleri

Araştırma kapsamında uygulanan anket yoluyla toplanan nitel verinin analiz edilmesiyle ortaya çıkarılan Erzurum'un güçlü yönleri bu kısımda sunulmaktadır. Bu doğrultuda Tablo 33'te katılımcıların; Erzurum'un kültür turizmi bağlamında güçlü yön (15 adet) olarak ifade ettikleri kavramlar, ifade edilme sıklıkları ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 33'te de görüldüğü gibi Erzurum'un zengin tarihi geçmişi ve kültür varlığı potansiyeli, katılımcıların %87'lik kısmı tarafından vurgulanmıştır. Bu durum Erzurum'un kültür turizmi için elverişli olduğunu ortaya koymaktadır. İfade edilme sıklığı en yüksek ikinci güçlü yön olarak Erzurum'un kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısı %33'lük ifade edilme sıklığıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kültür turizminin kış turizmi ile desteklenebilecek olma potansiyelinin Erzurum'da kültür turizmi için olumlu sonuçlar doğuracağını göstermektedir. İfade edilme sıklığı en yüksek üçüncü güçlü yön olarak %21 ifade edilme sıklığıyla alternatif turizm çeşitliliğinin ortaya çıkması da yine kültür turizminin farklı turizm türleri ile desteklenebilecek olmasının önemini ortaya koymaktadır.

Anket katılımcılarının beşte birine karşılık gelen, katılımcıların %20'si tarafından ifade edilen son güçlü yön ise Erzurum'un somut olmayan kültürel miras öğeleri olmuştur. Diğer güçlü yönler ifade edilme sıklıklarına göre sırasıyla; kültürel dokunun ve şehrin tarihi merkezinde yoğunlaşması (%14), yaz mevsiminde uygun hava koşulları (%7), hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi (%7), değer kazandırılmamış kültür varlığı potansiyeli (%7), Tabyaların turizmde değerlendirilebilme potansiyeli (%6), arkeolojik alanları ile harabe turizmi potansiyeli ve müzeler (%6), farklı kültür rotaları oluşturulmasına elverişli olması (%4), sahip olduğu doğal madeni taşları ve kaynakları (%4), deneyimlenen restorasyon çalışmaları kapsamında proje hazırlama süreçlerinin hızlı işleyişi (%3), kırsalda bulunan dini ve kültürel eserler (%3), öğrenci dostu bir kent olması (%1) olmuştur. Sonraki bölümlerde güçlü yönlerin kullanılmasına yönelik üretilen stratejilere yer verilmiştir.

Tablo 33. Erzurum'un Kültür Turizmi Bağlamında Güçlü Yönleri İle İfade Edilme Sıklıkları

Güçlü Yönler	Sıklık	Yüzde (%)
G1-Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapması	61	87
G14-Kı� turizmi potansiyeli ve kı� sporları altyapısı	23	33
G2-Alternatif turizm �e�itliliği	15	21
G6-Somut olmayan kültürel miras öğeleri (yöresel ürünleri, gelenek ve görenekleri)	14	20
G3- Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin merkezde (tarihi çekirdekte) yoğunlaşması	10	14
G4-Yaz mevsiminde uygun hava koşulları	5	7
G5-Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi (Nenehatun, Atatürk vb.)	5	7
G10-Değer kazandırılmamı� kültür varlığı potansiyeli	5	7
G12-Tabyalar'ın turizmde değerlendirilebilecek potansiyeli	4	6
G15-Arkeolojik alanları ile harabe turizmi potansiyeli ve müzeler	4	6
G9-Farklı kültür rotaları oluşturulmasına elverişli olması	3	4
G11-Sahip olduğu doğal madeni ta�ları ve kaynakları	3	4
G8- Deneyimlenen restorasyon çalışmaları kapsamında proje hazırlama süreçlerinin hızlı i�leyi�i	2	3
G13-Kırsalda bulunan dini ve kültürel eserler	2	3
G7-�ğrenci dostu bir kent olması	1	1

Erzurum'un kültür turizmi bağlamında zayıf yönleri

Katılımcılar şehrin kültür turizmine yönelik zayıf yön olarak 16 madde ileri sürmüşlerdir (Tablo 34). Bunlar arasında %30 'luk oranla koruma ve i levlendirme uygulamalarının yanlış/eksik olduğuna dair görüş  ne çıkmaktadır. Bu maddeyi %23 ile retorasyon işlemlerindeki olumsuzluklar ve %21 ile tanıtım, reklam ve pazarlama eksikliği takip etmektedir. Bu maddelerden sonra belki de bu zayıf yönlerin temelinde yatan zayıflık ise turistlerin ve halkın bilinçsizliği, aidiyet eksikliğinin (%19) tam olarak ön plana çıkmamasıdır. Bilgi/bilinç ve aidiyet duygusunun pekiştirilmesi ile tüm zayıf yönlerin ortadan kaldırılması kısa sürede mümkün olabilecektir. Diğer zayıf yönler ise ifade edilme sıklıklarına göre sırasıyla; yeşil alanların az olması ve çarpık kentleşme (%17), anıtsal yapıların sadece parsel ölçeğinde korunması (%16), turizm ürünlerini tanıtacak resmi rehberlerin, haritaların ve rotaların olmayışı (%14), finansman sorunları, devlet yardımı ve desteklerinin yetersizliği (%14); sosyal tesis, konaklama tesisleri ve sosyal etkinlikler ve yetersizliği (%14), turizm türlerinin birbirine uyumlanmaması (%13), kurumlar arası işbirliği olmaması ve kurumlardaki yöneticilerin izlediği eksik/yanlış politikalar (%13), kentte turizmin sadece kı  odaklı düşünülmesi (%13), Turizm Master Planı'nın olmaması (%13), kalifiye personel eksikliği

(%11), restore edilmemiş metruk tarihi eserler (%10) olarak gösterilmektedir. İlerleyen kısımlarda zayıf yönlerin üstesinden gelmeye yönelik üretilen stratejilere yer verilmiştir.

Tablo 34. Erzurum’un Kültür Turizmi Bağlamında Zayıf Yönleri İle İfade Edilme Sıklıkları

Zayıf Yönler	Sıklık	Yüzde (%)
Z3-Hatalı ve özünden kopuk koruma uygulamaları ve yeniden işlevlendirmeler	21	30
Z1-Deneyimlenen yanlış, yetersiz ve uzun süren restorasyon süreçleri	16	23
Z8-Tanıtım, reklam ve pazarlama eksikliği	15	21
Z9-Turistlerin ve halkın bilinçsizliği, aidiyet eksikliği	13	19
Z4-Yeşil alanların az olması ve çarpık kentleşme	12	17
Z15-Anıtsal yapıların sadece parsel ölçeğinde korunması	11	16
Z6-Turizm ürünlerini tanıtacak resmi rehberlerin, haritaların ve rotaların olmayışı	10	14
Z11-Finansman sorunları, devlet yardımı ve desteklerinin yetersizliği	10	14
Z13-Sosyal tesis, konaklama tesislerinin ve sosyal etkinliklerin yetersizliği	10	14
Z7-Turizm türlerinin birbirine uyumlanmaması	9	13
Z10-Kurumlar arası işbirliği olmaması ve kurumlardaki yöneticilerin izlediği eksik/yanlış politikalar	9	13
Z12-Çok hisseli mülkiyetler	9	13
Z14-Kentte turizmin sadece kış odaklı düşünülmesi	9	13
Z16-Turizm Master Planı’nın olmaması	9	13
Z2-Kalifiye personel eksikliği	8	11
Z5-Restore edilmemiş, bakımsız metruk tarihi eserler	7	10

Erzurum’un kültür turizmi bağlamında fırsatları

Katılımcılar Erzurum’un kültür turizmi anlamında fırsatlarına yönelik 13 adet madde ifade etmişlerdir. Asırlardır birçok devlet ve medeniyete ev sahipliği yapmış Erzurum’un yıllar geçse de değerini ve ününü koruyan ticari niteliğe sahip tarihi İpekyolu üzerindeki konumu, fırsatlar arasında %14 ile ilk sırada yer almakta olup bu durum şehrin hala ticaret merkezi kimliğini koruduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca %10 pay ile ifade edilen, çevresindeki iller arasında merkez konumda olması da tarihteki merkezi konumunun günümüzde devam ettiğinin göstergesidir (Tablo 35). Son zamanlarda kültür turizmine artan yoğun ilginin de %10 luk değer ile 2. sırada yer alması kültür varlığı potansiyelinin mevcudiyetini göstermekte bu sebeple kültür turizminin ön plana çıkarılmasının kentin sürdürülebilir turizmine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Fırsatlara dair seçeneklerin sıklığı incelendiğinde sırasıyla; yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm çalışmaları (%9), bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunması (%7), Doğu Ekspresi rotasındaki önemli duraklardan biri olması (%6), kültür varlıklarının kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması (%6), Erzurum Evleri ve

tarihi sokak dokusu (%6), Doğu ülkelerine olan coğrafi yakınlığı ve tercih edilebilirliği (%4), Somut Olmayan Kültürel Miraslar ile iç içe geçen mekanlar (%4), kültür turizminin sürdürülebilirliği (%3), kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridoru (%1), Koruma Amaçlı İmar Planı'nın olması (%1) olduğu görülmektedir. Fırsatlardan yararlanılmasına yönelik üretilen stratejilere ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

Tablo 35. Erzurum'un Kültür Turizmi Bağlamında Fırsatları İle İfade Edilme Sıklıkları

Fırsatlar	Sıklık	Yüzde (%)
F12- Ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumu	10	14
F1- Erzurum'un coğrafi bölgesinde merkezi konumda olması	7	10
F10- Son zamanlarda kültür turizmine artan yoğun ilgi	7	10
F4-Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm çalışmaları	6	9
F3- Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunması	5	7
F5- Doğu Ekspresi rotasındaki önemli duraklardan biri olması	4	6
F7- Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması	4	6
F13- Erzurum Evleri ve tarihi sokak dokusu	4	6
F9- Doğu ülkelerine olan coğrafi yakınlığı ve tercih edilebilirliği	3	4
F11- Somut Olmayan Kültürel Miraslar ile iç içe geçen mekânlar	3	4
F8- Kültür turizminin sürdürülebilirliği	2	3
F2- Kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridoru	1	1
F6- Koruma Amaçlı İmar Planı'nın olması	1	1

Erzurum'un kültür turizmi bağlamında tehditleri

Tablo 36'ya göre Erzurum'da kültür turizmi bağlamında tehditlerin 12 madde ile ifade edildiği görülmektedir. Kente geçmişte ve günümüzde ekonomi ve turizm sektörü açısından en çok katkı sağlayan kış mevsiminin uzunluğu, kültür turizmi açısından %44 oran ile en yüksek tehdit olarak vurgulanmıştır. İklimin, kültür turizmini tercih ederek kente gelen turistler için elverişsiz olduğu düşünülmektedir. Şehir merkezindeki tarihi eserlere ulaşım sorunun %21 oran ile ikinci sırada yer almasının; kültürel varlıklarının çoğunlukla kent merkezinde yer almasına karşın organizasyon, reklam ve tanıtım eksikliğinden kaynaklandığı, aynı zamanda kültür rotalarının oluşturulamamış olmasının da bu algıya sebep olduğu değerlendirilmektedir.

Katılımcılar tarafından %11 oran ile ifade edilen kontrolsüz göç ve yatırım eksikliği hususu, kentte kültür turizmi çalışmalarına gerekli önemin verilmediğini ve yetkin kişilerin göçler sebebiyle kente hizmet veremediklerini açıklamaktadır. Kentin coğrafi konumu nedeniyle diğer büyükşehirlere uzak olması ise turizmde çekiciliği azalttığından %10 oran ile katılımcılar için tehdit oluşturmaktadır. Kültür turizmi bağlamında diğer tehditler

sıralandığında; deprem bölgesinde yer alması ve diğer doğal afetler (%7), turist potansiyelinin artması sonucu kültürel yozlaşma kaygısı (%6), tarihi eserlerde gerçekleştirilen tahribatı, hırsızlık ve eser kaçakçılığı sorunu (%6), turizm sektöründe ekonomik güvensizlikler (%4), insanların turizm anlayışının genel olarak kıyı turizminden ibaret olması (%3), iklim değişikliğinin kültürel varlıklara yapısal olarak zarar verebilmesi (%3), çevre illerle uyumlanmaması (%3), yatırımın yeni yerleşim yerlerine kayması (%1) şeklinde olduğu görülmektedir. Tehditlerin ortadan kaldırılmasına yönelik üretilen stratejilere ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

Tablo 36. Erzurum’un Kültür Turizmi Bağlamında Tehditleri İle İfade Edilme Sıklıkları

Tehditler	Sıklık	Yüzde (%)
T12- Karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzunluğu	31	44
T1- Şehir merkezindeki tarihi eserlere ulaşım sorunu algısı	15	21
T7- Kontrolsüz göç ve yatırım eksikliği	8	11
T11- Coğrafi konumundan kaynaklı diğer büyükşehirlere uzaklığı	7	10
T6- Deprem bölgesinde yer alması ve diğer doğal afetler	5	7
T3- Turist potansiyelinin artması sonucu kültürel yozlaşma kaygısı	4	6
T4- Tarihi eserlerin tahribatı, hırsızlık ve eser kaçakçılığı sorunu	4	6
T8- Turizm sektöründe ekonomik güvensizlik	3	4
T2- İnsanların turizm anlayışının genellikle kıyı turizminden ibaret olması	2	3
T5- İklim değişikliğinin kültürel varlıklara yapısal olarak zarar verebilmesi	2	3
T10- Çevre illerle uyumlanmaması	2	3
T9- Yatırımın yeni yerleşim yerlerine kayması	1	1

Erzurum’un kültür turizmi bağlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerinin kullanıcılar tarafından ifade edilme sıklıkları ile birlikte ortaya konulmasının ardından izleyen bölümde ifade edilme sıklığından bağımsız olarak GZFT analizi bulguları GZFT tablosu ile ortaya konulacaktır.

GZFT Analizi Bulguları

Çalışma kapsamında yapılan GZFT analizi sürecinde önceki aşamada katılımcılardan alınan cevapların içerik analizi tekniğiyle analiz edilmesinin ve sıklıklarının ortaya konulmasının ardından bu kısımda güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditleri oluşturan ifadeler söylenme sıklıklarından bağımsız olarak GZFT analizi tablosunda biraraya getirilmiştir. Bu yolla Erzurum’da kültür turizminin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tespitleri araştırma kapsamında konuyla ilgili uzmanların perspektifinden belirlenmiştir. Araştırma kapsamında

Üretilen GZFT analizi tablosunda Erzurum'un kültür turizmi baēlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri ortaya konulmuştur (Tablo 37).

Tablo 37'de de grldē gibi güçlü yönler arasında hem tescillenmişt kültür varlıkları hem de keşfedilmeyi bekleyen kültür varlığı potansiyeli ile zengin tarihi gemiştine vurgu yapılmaktadır. Bunun yanında somut olmayan kültürel miras deēerlerinin de ön plana ıkarıldıēı görülmekte olup bu anlamda gelenek görenekleri, doēal taşları, gastronomi kültürü belirtilmiştir. Alternatif turizm eşitliliēi ve kültür rotaları oluşturabilme potansiyeli maddeleriyle de kültür turizmine dikkat çekilmiştir. Son olarak kış turizminin de çekicilik oluşturması gibi konular ne çıkmaktadır.

Zayıf yönler arasında en çok ne çıkan maddelerin restorasyon ve iştlevlendirme ile ilgili sorunların (yanlış, yetersiz, uzun süreçler, özüne uygun olmayan vb.) olduēu grlmektedir. Halkın bilgi ve bilinç eksikliği önemli bir zayıf yön olarak dikkat çekerken, kültür turizmi için tanıtım, reklam, organizasyon eksiklikleri ile resmi rehber, harita, rotaların olmayışı büyük problemler arasında olduēu belirtilmektedir. Yönetim anlamında incelendiēinde kurumlar arası iştbirliği olmaması ve Turizm Master Planı'nın yapılmamış olması kentin turizmi için çok ciddi zayıf yönler arasında yer almaktadır.

Erzurumu'un kültür turizmi baēlamında fırsatları arasında coērafi konumundan kaynaklı olarak bölgesinde merkez olma zelliēi, İpekyolu üzerinde bulunması, bölgesinin kuzeyi ile güneyi arasında geişt koridoru oluşturması gibi özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Son zamanlarda kültür turizmine artan yoēun ilgi ve kültür turizminin sürdürülebilirliği de kent ekonomisine katkı ve tanınırlık için kültür turizminin ön plana çıkarılmasını destekler niteliktedir. Kültür turizminin kış turizmine nazaran iklimden etkilenmemesi de iklim deēiştikliliēine dirençlilik konusunda ve kültür turizminin alternatif turizm olarak kullanılmasını vurgulamaktadır.

Analiz tablosuna göre tehditler arasında ise soēuk ve uzak imajı ön plana çıktığı grlmektedir. Kış mevsiminin uzunluēu kış turizmi açısından avantaj iken kültür turizmi için tehdit olarak grlmektedir. Bu bölümde konumunun büyükşehirlere uzak olması tehdit olarak algılanmaktadır. İklım deēiştikliği, deprem ve diēer doēal afetlerin kültürel varlıkları zarar vermesi diēer bir tehdit unsurunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda kentin geliştmiştliğine bakıldığında yatırım eksikliği ve ekonomik dalgalanmalarında kültür turizmine önemli bir tehdit olduēu grlmektedir.

Ayrıca güçlü ve zayıf yönlerin arasında bazı eliştikilerin ortaya çıktığı da Tablo 37'de grlmektedir. Katılımcıların bir bölümü restorasyon alıştmaları kapsamında deneyimlenen hızlı proje hazırlama süreçlerini Erzurum'un kültür turizmi baēlamında güçlü yönü olarak

ortaya koyarken, diğerk bir bölümü ise deneyimlenen yanlış, yetersiz ve uzun süren restorasyon süreçlerini zayıf yön olarak ortaya koymuştur. Benzer bir durum fırsatlar ve tehditler arasında da ortaya çıkmıştır. Kültür turizmine artan yoğun ilgiyi bazı katılımcılar fırsat olarak değerlendirirken, bazıları ise turist potansiyelinin artmasının kültürel yozlaşmaya sebep olmasını tehdit olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda katılımcıların bir bölümü fırsatlarda kuzey-güney farklılıklarının oluşturduğu kültür koridorunun olduğunu ifade ederken diğerk katılımcılar yakın çevre illerle entegre olunamamasını tehdit olarak belirtmiştir. Bu durum araştırma kapsamında anket uygulanan katılımcıların farklı çizgilerde olduklarının, kenti ve kentte gerçekleştirilen uygulamalara bakış açılarının ve değerlendirmelerinin farklı olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle araştırma kapsamında konuyla ilgili ancak farklı görüşlere ve değerlendirmelere sahip kurum/kuruluş temsilcilerine ulaşılabildiğı görölmektedir.

Tablo 37. GZFT Analizi Tablosu.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
G1-Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapması G2-Alternatif turizm çeşitliliği G3-Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin şehrin tarihi merkezinde yoğunlaşması G4-Yaz mevsiminde uygun hava koşulları G5-Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi (Nenehatun, Atatürk vb.) G6-Somut olmayan kültürel miras öğeleri (yöresel ürünleri, gelenek ve görenekleri) G7-Öğrenci dostu bir kent olması G8- Deneyimlenen restorasyon çalışmaları kapsamında proje hazırlama süreçlerinin hızlı işleyişi G9-Farklı kültür rotaları oluşturulmasına elverişli olması G10-Değer kazandırılmamış kültür varlığı potansiyeli G11-Sahip olduğu doğal madeni taşları ve kaynakları G12-Tabyalar'ın turizmde değerlendirilebilecek potansiyeli G13-Kırsalda bulunan dini ve kültürel eserler G14-Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısı G15-Arkeolojik alanları ile harabe turizmi potansiyeli ve müzeler	Z1-Deneyimlenen yanlış, yetersiz ve uzun süren restorasyon süreçleri Z2-Kalifiye personel eksikliği Z3-Hatalı ve özünden kopuk koruma uygulamaları ve yeniden işlevlendirmeler Z4-Yeşil alanların az olması ve çarpık kentleşme Z5-Restore edilmemiş, metruk tarihi eserler Z6-Turizm ürünlerini tanıtacak resmi rehberlerin, haritaların ve rotaların olmayışı Z7-Turizm türlerinin birbirine uyumlanmaması Z8-Tanıtım, reklam ve pazarlama eksikliği Z9-Turistlerin ve halkın bilinçsizliği, aidiyet eksikliği Z10-Kurumlar arası işbirliği olmaması ve kurumlardaki yöneticilerin izlediği eksik/yanlış politikalar Z11-Finansman sorunları, devlet yardımı ve desteklerinin yetersizliği Z12-Çok hisseli mülkiyetler Z13-Sosyal tesis, konaklama tesislerinin ve sosyal etkinliklerin yetersizliği Z14-Kentte turizmin sadece kış odaklı düşünülmesi Z15-Anıtsal yapıların sadece parsel ölçeğinde korunması Z16-Turizm Master Planının olmaması
Fırsatlar	Tehditler
F1-Erzurum'un coğrafi bölgesinde merkezi konumda olması F2-Kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridoru F3-Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunması F4-Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm çalışmaları F5-Doğu Ekspresi rotasındaki önemli duraklardan biri olması F6-Koruma Amaçlı İmar Planı'nın olması F7-Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması F8-Kültür turizminin sürdürülebilirliği F9-Doğu ülkelerine olan coğrafi yakınlığı ve tercih edilişliği F10-Son zamanlarda kültür turizmine artan yoğun ilgi F11-Somut Olmayan Kültürel Miraslar ile iç içe geçen mekânlar F12-Ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumu F13-Erzurum Evleri ve tarihi sokak dokusu	T1-Şehir merkezindeki tarihi eserlere ulaşım sorunu algısı T2-İnsanların turizm anlayışının genellikle kıyı turizminden ibaret olması T3-Turist potansiyelinin artması sonucu kültürel yozlaşma kaygısı T4-Tarihi eserlerin tahribatı, hırsızlık ve eser kaçakçılığı sorunu T5-İklim değişikliğinin kültürel varlıklara yapısal olarak zarar verebilmesi T6-Deprem bölgesinde yer alması ve diğer doğal afetler T7-Kontrolsüz göç ve yatırım eksikliği T8-Turizm sektöründe ekonomik güvensizlik T9-Yatırımın yeni yerleşim yerlerine kayması T10-Çevre illerle uyumlanmaması T11-Coğrafi konumundan kaynaklı diğer büyükşehirlerle uzaklığı T12-Karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzunluğu

TFZG Matrisi ve Üretilen Stratejiler

Erzurum'un kültür turizmi bağlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerinden hareketle strateji üretme süreci, bu çalışma kapsamında TFZG matrisi tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. TFZG matrisi ile Erzurum'da iklim değişikliği nedeniyle kış turizmi sektörünün kırılganlığının yüksek olduğundan hareketle, kültür varlıklarınca zengin olan kentte kültür turizminin turizm sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamak için kullanılmasına yönelik stratejiler üretilmiştir. GZFT analiz tablosunda (Tablo 37) kodlanmış olarak sunulan güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin kullanılmasıyla araştırmanın amacı doğrultusunda eylem (G-F), idame (G-T), savunma (Z-T) ve değişim (Z-F) stratejileri üretilmiştir.

Böylece araştırma kapsamında ortaya çıkarılan Erzurum'da kültür turizminin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerinin birebir eşleştirilmesi sonucunda toplam 323 strateji üretilmiştir (Ek-2). Bu stratejilerden 83'ü Tablo 38'de temsili olarak ortaya konulduğu gibi Erzurum'da kültür turizminin güçlü yönlerinin ve fırsatlarının TFZG matrisi aracılığıyla eşleştirilmesiyle üretilen güçlü yönleri destekleyen fırsatları değerlendiren stratejiler eylem stratejileridir.

Tablo 38. Eylem Stratejileri

G-F Stratejileri		
Güçlü Yönler		
Fırsatlar	G1-F1	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan Erzurum ilinin bulunduğu coğrafi bölgede merkezi konumundan yararlanılması,
	G1-F2	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan Erzurum ilinin kuzey-güney yönünde kültürel farklılıklarının kullanılarak sentez oluşturulması,
.....		

Ek 2'de sunulan 323 stratejiden 86'si ise Tablo 39'da temsili olarak ortaya konulduğu gibi Erzurum'da kültür turizminin güçlü yönlerinin ve tehditlerinin TFZG matrisi aracılığıyla eşleştirilmesiyle üretilen tehditleri uzaklaştırmak için güçlü yönlerin kullanılmasına dayanan idame stratejileridir.

Tablo 39. İdame Stratejileri.

G-T Stratejileri		
Güçlü Yönler		
Tehditler	G1-T1	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapmasından hareketle haritalar ve rotalar oluşturularak şehrin bütünündeki tarihi eserlere ulaşımında kolaylık sağlanması,
	G1-T2	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan kentin kültür varlıkları potansiyelinin turizm bağlamında ortaya konularak insanların turizm anlayışının kültür turizmüne yönlendirilmesi,
.....		

Ek 2’de sunulan 323 stratejiden 82’si ise Tablo 40’ta temsili olarak sunulan Erzurum’da kültür turizminin zayıf yönlerinin ve fırsatlarının TFZG matrisi aracılığıyla eşleştirilmesiyle üretilen zayıflıkları yenmek için fırsatların kullanılmasına dayanan değişim stratejileridir.

Tablo 40. Değişim Stratejileri

Z-F Stratejileri		
Zayıf Yönler		
Fırsatlar	Z1-F1	Erzurum’un coğrafi bölgesinde merkezi konumda olması nedeniyle turizm potansiyelinin yüksek olmasından hareketle teknik gelişmeler ve teknolojik imkanlar kullanılarak restorasyon süreçlerinin geliştirilmesi ve bu sayede kültür varlıklarının sürdürülebilirliklerinin sağlanması,
	Z1-F3	Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin sayısının artırılarak uluslararası tanınırlık sağlanması amacıyla restorasyonların tarihi belge ve kaynaklara göre yapılması ve kısa zamanda tamamlanması için ilgililerin ve yetkilerin titizlikle çalışması,
.....		

Son olarak Tablo 41’de ise araştırma kapsamında üretilen savunma stratejileri temsili olarak sunulmuştur. Ek 2’de sunulan 323 stratejiden 72’si Erzurum’da kültür turizminin zayıf yönlerinin ve tehditlerin TFZG matrisi aracılığıyla eşleştirilmesiyle üretilen zayıflıkları azaltarak tehditlen etkilenmeyi engellemeye dayanan savunma stratejileridir.

Tablo 41. Savunma Stratejileri

Z-T Stratejileri		
Zayıf Yönler		
Tehditler	Z1-T2	İnsanların turizm anlayışını değiştirerek kültür turizmüne yönlendirmek için kültür varlıklarına yapılan restorasyonların doğru ve yeterli yapılarak kısa sürede tamamlanmasının sağlanması,
	Z1-T5	İklim değişikliğinin kültür varlıklarına yapısal zararlarını önlemek için restorasyon projeleri ve uygulamalarında yapısal bozulmaya dayanıklı malzeme ve yapım tekniklerinin geliştirilmesi,
.....		

Kısaca bu araştırma kapsamında güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin birebir eşleştirilmesine dayanan TFZG matrisi kullanılarak toplam 323 strateji üretilmiştir. Bunlardan 83'ü eylem, 86'si idame, 82'ü değişim, 72'i ise savunma stratejisidir. Diğer taraftan GZFT analizinin görüşmecilerin ifadeleri doğrultusunda yapılmış olması ve çalışmanın nesnelliğine zarar vermemek için hiçbir müdahale yapılmamış olması nedeniyle güçlü zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler arasında benzerliklere ve çelişkili ifadelere rastlanmıştır. Buradan hareketle çalışma kapsamında üretilen 323 strateji benzerlikler, çelişkiler ve tekrarlardan arındırılarak sunulmak üzere yeniden değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda Tablo 42, 43, 44, 45'te görüldüğü gibi 28 eylem, 21 idame, 21 değişim ve 20 savunma stratejisi bu araştırma kapsamında Erzurum'da kültür turizmin kış turizminin kırılabilirliği nedeniyle turizmin sürdürülebilirliğini destekleyici bir alan olarak geliştirilmesine yönelik toplam 90 strateji ortaya konulmuştur.

Tablo 42'de görüldüğü gibi çalışma kapsamında gerçekleştirilen indirgeme süreci sonucunda ulaşılan 28 eylem stratejisi, ilgili oldukları konulara bağlı olarak 3 başlık altında toplanmıştır. Bunlar Kültür Varlıklarının Korunmasına Yönelik Stratejiler, Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılmasına Yönelik Stratejiler ve Turizmin Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasına Yönelik Stratejiler'dir. Bu eylem stratejisi gruplarından ilki olan kültür varlıklarının korunması grubunda; kültür varlıklarının Koruma Amaçlı İmar Planı'na uygun olarak bütüncül anlayışla, SOKUM öğeleri ile yeni işlev verilmesiyle, tarihi İpekyolu'nu canlandıracak işlevler verilmesiyle, tarihteki hikâyelerine ilişkin kültür koridoru işlevi verilmesiyle, restorasyon çalışmalarında hızlı proje hazırlama süreçleri sonucu restore edilmesiyle, KAİP'e göre Tabyalar ve çevresinin değerlendirilmesiyle, kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlere verilecek işlevlendirmeler ile ilgili koruma stratejileri yer almaktadır.

Kültürel değerlerin turizme kazandırılması grubunda; kültürel varlıklara marka değeri kazandırılmasıyla, Orta Doğu ve Ön Asya ülkeleri ile turizmde iş birliğinin sağlanmasıyla, Doğu Ekspresi rotasından gelen turistlere yönelik kültürel varlıkların araç olarak kullanılmasıyla, kültür turizminin sürdürülebilirliği ile, kentsel dönüşüm çalışmaları ile kültür varlıklarının gün yüzüne çıkarılmasıyla, eserlere İpekyolu ticaret dönemini yaşatacak sokak dokusunun verilmesiyle, öğrencilerin marka değeri taşıyan eserleri kendi yaşadıkları yerlerde tanıtılmalarıyla, kuzey-güney farklılıklarının oluşturduğu kültür koridorunun kullanılmasıyla, sahip olduğu doğal madeni taşların ve kaynakların oluşturduğu turizm potansiyelinin ekonomik katkısıyla, SOKUM değerlerinin kış turizmiyle ilişkilendirilmesiyle ilgili stratejiler üretilmiştir.

Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması strateji grubunda; merkezi konumu dolayısıyla çevresindeki illerin turizm potansiyelinden yararlanmasıyla, bağımsız olmasından

hareketle, kış turizminin alternatif turizm çeşitliliği ile desteklenmesiyle, Doğu Ekspresi rotası ile gelen turistlere doğru tanıtımların yapılmasıyla kültür turizmine turist ilgisinin artırılmasıyla, tüm yıla yayılan kültür turizminin kullanılmasıyla, turizm faaliyetlerinde kamu kurumları ve halkın birlikte hareket etmesiyle, turizm çeşitlerinin birbiri ile ilişkilendirmesi ile ilgili stratejilerden oluşmaktadır.

Tablo 42. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: Eylem Stratejileri

Eylem Stratejileri	
Strateji Grubu	Strateji
Kültür Varlıklarının Korunmasına Yönelik Stratejiler (10)	• Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerinin-Koruma Amaçlı İmar Planı'na uygun olarak kentsel ölçekte bütüncül anlayışla korunması ve restore edilmesi, • Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde kültür varlıklarının potansiyelinin, SOKUM ile iç içe geçmiş mekânlar oluşturulmasında kullanılması ile eserlerin korunması ve yaşatılması, • Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin kent merkezinde yoğunlaşması ile Erzurum'un ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumundan yararlanıp kültür varlıklarına eski ticaret dokusunu canlandıracak yeni işlevler verilerek kültür varlıklarının turizme kazandırılması, • Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi bulunan eserlerin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi kapsamında; kültür varlıklarına, kuzey-güney farklılıklarının oluşturduğu ve tarihteki hikâyelerine ilişkin kültür koridoru işlevinin verilmesi ile kültür varlıklarının yaşatılması ve korunması, • Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi bulunan eserlerin işlevlendirmesinde, hikâyeleri ile alakalı SOKUM öğelerinin kültürel varlığın özüne uygun olarak kullanılması ve korunarak yaşatılmasının desteklenmesi, • Merkezdeki kültür varlıklarında, somut olmayan kültürel miras öğelerinin değerlendirilmesiyle verilen işlevler sayesinde Doğu Ekspresi rotası ile gelen turistler için cazibe merkezleri oluşturulması, • Restorasyon çalışmalarında hızlı proje hazırlama süreçlerinden hareketle restore edilmesi gereken eserlerin restorasyonlarının yapılarak eserlere marka değeri kazandırılması ve kentin turizm potansiyelinin artırılması, • Değer kazandırılmamış kültür varlığı potansiyelinin ve SOKUM değerlerinin gün yüzüne çıkarılacak eserlerde yaşatılmasıyla kültür mirasının genç nesillere aktarılması ve korunmasına katkı sağlanması, • Tabyaların turizmde değerlendirilebilecek potansiyelinden hareketle, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın güncellenerek Tabyalar ve çevresinin koruma altına alınmasının sağlanması, • Kültür turizminde sürdürülebilirliğinin yakalanması için kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlere verilecek işlevlendirmelerle istihdam sağlanmasıyla yerel halkın turizmde görev almasının sağlanması,

Tablo 42. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılmasına Yönelik Stratejiler (11)	• Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine marka değeri kazandırılarak ulusal ve uluslararası ölçekte tanınırlığın sağlanması, • Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan Erzurum ilinin, Orta Doğu ve Ön Asya ülkelerine coğrafi yakınlığı ve tercih edilirliliğiyle turizmde iş birliğinin sağlanarak bu eserlerinin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi, • Alternatif turizm çeşitliliğinden kaynaklı Doğu Ekspresi ile gelen turistlere yönelik kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasıyla şehrin kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması, • Alternatif turizm çeşitliliğinden kaynaklı turizm potansiyeli ile kültürel varlıkların korunarak yaşatılması ilkesine dayanarak kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, • Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm çalışmaları ile gün yüzüne çıkardıkları kültür varlıklarının, Erzurum'un yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi, • Yaz mevsiminde uygun hava koşulları ve şehrin doğu ülkelerinin yakınında olmasından yararlanılarak doğu ülkelerinden gelen turizm odaklı ziyaretçilerin kentteki kültür turizmi faaliyetlerine katılmalarının sağlanması, • Hikayelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi bulunan eserlerin kullanılmasında İpekyolu'nun ilgili tarihteki rotasının dikkate alınması, eserlere İpekyolu ticaret dönemini yaşatacak sokak dokusunun verilmesi ve hikâyelerin canlandırılacağı uygulamaların (ışıklar, malzemeler, ürünler vb.) geliştirilmesi, • Erzurum'un öğrenci dostu bir kent olmasından hareketle, mevcut öğrenciler tarafından Erzurum'un marka değeri taşıyan eserlerinin kendi yaşadıkları illerde tanıtılması ve ulusal ölçekte desteklenmesi için gerekli çalışmaların yapılması, • Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olması ile kuzey-güney farklılıklarının oluşturduğu kültür koridorunun kullanılması sayesinde temel/ortak kültürel değerlerin yaşatılarak kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesinin sağlanması, • Doğu Ekspresi rotasında önemli duraklardan biri olan Erzurum'un sahip olduğu doğal madeni taşların ve kaynakların oluşturduğu turizm potansiyeli üzerinden kültürel değerlerin tanıtımının yapılmasıyla kente ekonomik katkı sağlaması, • Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısından yararlanılarak SOKUM değerlerinin kış turizmiyle ilişkilendirilmesi ve kültür turizminin kış turizmine tamamlayıcı olmasının sağlanması,
Turizmin Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasına Yönelik Stratejiler (7)	• Alternatif turizm çeşitliliğinden kaynaklı tercih edilen kentin, coğrafi bölgesinde merkezi konumda olması göz önünde bulundurularak çevresindeki illerin turizm potansiyelinden yararlanmasının sağlanması, • Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olmasından hareketle, iklim değişikliğini karşısında kırılganlık gösteren kış turizmi alternatif turizm çeşitliliği ile desteklenerek sürdürülebilir turizmin sağlanması, • Kentin yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle, Doğu Ekspresi rotası ile gelen turistlere doğru tanıtımların yapılmasıyla kültür turizmine turist ilgisinin artırılması,

Tablo 42. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
	• Yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması durumu kullanılarak iklim değişikliğinin olası etkilerinin azaltılması için tüm yıla yayılan kültür turizminin kullanılması • Kentin yaz mevsimindeki uygun hava koşulları ve son yıllarda kültür turizmine artan yoğun ilgiden hareketle turizm faaliyetlerinde kamu kurumları ve halkın birlikte fayda sağlayabilmesi için çalışmalar yapılması, • Erzurum'un öğrenci dostu bir kent olmasından hareketle kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için öğrencilerin turizme katılımını sağlayacak eğitimlerin verilmesi ve yönlendirmelerin yapılması, • Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısına dayanarak bölgede merkezi konumda olmasının avantajı da kullanılarak turizmde tercih edilen Erzurum'da turizm çeşitlerinin birbiriyle ilişkilendirilerek sunulması,

Tablo 43'e göre çalışma kapsamında gerçekleştirilen indirgeme süreci sonucunda ulaşılan 21 idame stratejisi, ilgili oldukları konularda Kültür Varlığı ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Stratejiler, Turizmin Kent Ekonomisine Katkısının Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler ve Alternatif Turizm Faaliyetlerinin Geliştirilmesine / İyileştirilmesine Yönelik Stratejiler olarak 3 başlık olarak düzenlenmiştir. Bu idame stratejisi gruplarından birincisi olan kültür varlığı ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesi grubunda insanların turizm anlayışının kültür turizmine yönlendirilmesi, halkta farkındalık ve koruma bilinci oluşturulmasıyla tarihi eserlerin tahribatı, hırsızlık ve eser kaçakçılığının önüne geçilmesi, mimari eserlere restorasyon ve güçlendirme yapılarak depreme dayanıklılığının artırılması, ulaşım sorununu çözmek için haritalar oluşturulması, rotaların belirlenmesi ve turizm ofisleri oluşturulması, yerel halkın koruma uygulamalarına dâhil edilmesiyle koruma kültürel yozlaşma algısının yok edilmesi, turizm potansiyelini artırmak için çevre illerle uyumlu olması, bulunduğu kültürel rota üzerindeki kültürel dokuya uygun malzeme seçilmesi ve uygulanması, değer kazandırılmamış kültür varlıkları koruma kapsamına alınarak restore edilmesi, kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlerin turizmde değerlendirilmesiyle kültürel yozlaşmanın önüne geçilerek korunması, arkeolojik alanları ile harabe turizmi potansiyeli ile turizm anlayışının değiştirilmesi stratejileri üretilmiştir.

Turizmin kent ekonomisine katkısının geliştirilmesine grubunda alternatif turizm çeşitliliği kullanılarak ekonomik güvensizliklerin önüne geçilmesi, somut olmayan kültürel miras öğelerinin kullanılmasıyla ekonominin canlandırılması, Tabyaların turizme kazandırılması sayesinde istihdam sağlanması ve yatırımların yeni yerleşimlere kaymasının önlenmesi, kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısının potansiyeli kullanılarak ekonomik

canlılık ve istikrar sağlanması stratejileri yer almaktadır. Alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesin / iyileştirilmesi grubunda; alternatif turizm çeşitliliği ile turizm anlayışının değiştirilmesi, alternatif turizm çeşitliliği kullanılarak çevre illerle uyumlu bir planlamalar yapılması, kış mevsimi uzun ve soğuk algısını yıkmak için turizmin mevsimlere göre yapılması, farklı kültür rotaları oluşturabilmesi ile uzaklık algısının yok edilmesi, Tabyaların çevresiyle birlikte alternatif turizm faaliyetlerinde değerlendirilmesiyle insanların turizm anlayışının değiştirilmesi gibi stratejiler oluşturulmuştur.

Tablo 43. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: İdame Stratejileri

İdame Stratejileri	
Strateji Grubu	Strateji
Kültür Varlığı ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Stratejiler (11)	• Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan kentin kültür varlıkları potansiyelinin turizm bağlamında ortaya konularak insanların turizm anlayışının kültür turizmine yönlendirilmesi, • Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan kentte yerel halkta farkındalık ve koruma bilinci oluşturulması; güvenlik önlemlerinin alınması ile tarihi eserlerin tahribatı, hırsızlık ve eser kaçakçılığının önüne geçilmesi, • Kentin zengin tarihi geçmişi ile ev sahipliği yaptığı birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine deprem yönetmeliğine uygun bir şekilde restorasyon ve güçlendirme yapılarak depreme dayanıklı hale getirilmesi, • Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin şehrin tarihi merkezinde yoğunlaşmasından hareketle eserlere ulaşım sorunu algısını kırmak için haritalama çalışmaları yapılarak rotaların belirlenmesi ve yeterli sayıda turizm ofisi oluşturulması, • Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin şehrin tarihi merkezinde yoğunlaşmasından hareketle, bu eserlerin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi kapsamında yerel halkın koruma uygulamalarına dâhil edilmesiyle koruma kullanma dengesinin sağlanması ve kültürel yozlaşma algısının yok edilmesi, • Şehir merkezinde yoğunlaşan kültürel doku ve tarihi eserlerin sağladığı kültürel çekiciliğin kullanılmasıyla çevre illerle uyumlu olması ve turizm potansiyellerinin artırılması, • Deneyimlenen restorasyon çalışmalarındaki hızlı proje hazırlama süreçleri sayesinde halihazırda devam eden restorasyon ve tescil işlemlerinde de eserlerde gerçekleştirilen tahribat, hırsızlık ve eser kaçakçılığının kısa sürede önüne geçilmesi, • Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olmasından hareketle, restorasyon çalışmalarında eserlerin depreme ve diğer doğal afetlere dayanıklı hale getirilmesi için rota üzerindeki kültürel dokuya uygun malzeme seçimine ve uygulamasına dikkat edilmesi, • Değer kazandırılmamış kültür varlığı potansiyelinin koruma kapsamına alınarak restorasyonlarının tamamlanması sayesinde eserlerin olası deprem ve diğer doğal afetlere karşı korunmasının sağlanması,

Tablo 43. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
	- Kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlerin yaşatılması için, kullanılmasının önemine vurgu yapılarak, turizm kapsamında değerlendirilmesinin kültürel yozlaşmaya sebep olmayıp, birçok yönden (ekonomik, kültürel vb.) fayda sağlayacağını gösterilmesi, - Erzurum'un arkeolojik alanları ile harabe turizmi potansiyeli ve müzelerinin turizmde önemli bir yere sahip olmasından hareketle geçmişe dair kültürel değerlerin gün yüzüne çıkarıldığı bu alanların tahribat, hırsızlık ve eser kaçaklığı sorunlarına karşı koruma altına alınarak tam güvenli hale getirilmesi,
Turizmin Kent Ekonomisine Katkısının Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler (5)	- Yaz mevsimindeki uygun hava koşullarından hareketle alternatif turizm çeşitliliğinin çekim merkezi oluşturduğu Erzurum'da, turizm faaliyetlerinin maddi katkısı ile ekonomik güvensizliklerin önüne geçilmesi, - Yöresel ürünler, gelenek ve görenekler gibi somut olmayan kültürel miras öğelerinin kullanılmasıyla ekonominin canlandırılması ve ayrıca ekonomik güvensizliklerin önlenmesi için bu değerlerin SOKUM Geçici Listesine dâhil edilmesi konusunda gerekli çalışmaların yürütülmesi, - Turizmde değerlendirilebilecek potansiyelinden hareketle Tabyaların turizme kazandırılması sayesinde istihdam sağlanması ve Erzurum'un turizm sektörü bağlamında ekonomik canlılık ve istikrar yakalamasının sağlanması, - Tabyaların kültür turizminde değerlendirilerek Erzurum'a kültür turizmi anlamında katma değer kazandırılması ve yatırımların yeni yerleşim yerlerine kaymasının önlenerek bu bölgelerde yoğunlaştırılmasının sağlanması, - Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısının sağladığı mevcut potansiyel ve işgücünün kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesiyle kentte ekonomik yönden canlılık ve istikrar sağlanması,
Alternatif Turizm Faaliyetlerinin Geliştirilmesine/Yenileştirilmesine Yönelik Stratejiler (5)	- Kentin alternatif turizm çeşitliliği kullanılarak iklim değişikliğinden etkilenen kıyı turizminin tercih edilebilirliğinin azalması nedeniyle insanların turizm anlayışının diğer alternatif turizm çeşitlerine kaydırılması, - Alternatif turizm çeşitliliği kullanılarak çevre illerle uyumlu bir planlama yapılması ve turizmde karşılıklı fayda sağlanması, - Alternatif turizm faaliyetlerinde yaz mevsimindeki uygun hava koşullarının değerlendirilmesi ile kış mevsiminin uzun ve soğuk imajının yok edilmesi, turizm faaliyetlerinin mevsimlere özgü olarak düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapılması, - Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olmasından hareketle oluşturulan çekim merkezleri ile coğrafi konum kaynaklı uzaklık algısının yok edilmesi, - Savaş tarihinden izler taşıyan ve önemli bir kültürel değere sahip Tabyaların, çevresiyle birlikte alternatif turizm faaliyetlerinde değerlendirilmesiyle cazibe merkezi haline getirilmesi ve insanların turizm anlayışının değiştirilmesi,

Tablo 44'e göre çalışma kapsamında gerçekleştirilen indirgeme süreci sonucunda ulaşılan 21 değişim stratejisi, ilgili oldukları konularda Kültür Varlıklarının Tanıtılması ve Yaşatılmasına Yönelik Stratejiler, Kültür Varlıklarının Restorasyonu ve Yeniden İşlevlendirilmesine Yönelik Stratejiler, Turizmin Mevsime Yayılmasına Yönelik Stratejiler olarak 3 başlık altında düzenlenmiştir. Bu değişim stratejisi gruplarından ilki olan kültür

varlıklarının tanıtılması ve yaşatılması grubunda; kültür turizminde sürdürülebilirliği için nitelikli personeller yetiştirilmesi, eserlerin çevresiyle birlikte değerlendirilmesiyle imar kirliliklerinin ortadan kaldırılması, gün yüzüne çıkarılmamış ve restore edilmeyi bekleyen bakımsız kültür varlıklarının koruma kapsamına alınarak turizme katılması, kentteki kültürel çeşitliliğin ortaya çıkarılması için rehberlerin yetiştirilmesi ve harita ve rotaların oluşturulması, kültür turizminde sürdürülebilirlik için halkın bilinçlendirilerek aidiyet duygusunun pekiştirilmesi, kültür turizmi potansiyeli için sosyal tesisler ve konaklama tesislerinin yapılması, sosyal etkinliklerin artırılması, kış odaklı turizmin yanında alternatif turizm türü olarak kültür turizminin ön plana çıkarılması, Turizm Master Planı ile ziyaretçilerin turizme yönlendirilmesi, tüm paydaşların ortak bir noktada buluşarak işbirliği içinde hareket etmesini sağlayacak Turizm Master Planı'nın hayata geçirilmesi gibi stratejiler üretilmiştir.

Kültür varlıklarının restorasyonu ve yeniden işlevlendirilmesine grubunda, marka değeri taşıyan eserlerin restorasyonların tarihi belge ve kaynaklara göre yapılması, KAİP'e göre restorasyon çalışmalarının yapılmasıyla süreçlerin doğru ve hızlı ilerlemesi, İpekyolu ticareti yolundaki kültürel varlıkların restorasyonlarında tarihi döneminin izlerini taşıyan doğru, yeterli ve hızlı restorasyonların yapılması, kültürel dokuda yapılan çalışmalarda kurumların işbirliği içinde olması ve kent planlamasında ana amaçlarının koruma kavramı olması, anıtsal yapıların çevresi ile birlikte korunmasının yasal düzenlemelerle zorunlu hale getirilmesi gibi stratejiler yer almaktadır. Turizmin mevsime yayılması grubunda; kış turizmine gelen turistlere alternatif turizm etkinliklerinin ve rotaların tanıtılması ile alternatif turizm türlerinin birbiri ile uyumlu hale getirilmesi ile, halka aidiyet duygusunun kazandırılması ve turizmde görev almasının sağlanmasıyla, kenti sadece kış odaklı turizm algısından kurtaracak kültür turizminin ön plana çıkarılmasıyla turizmi tüm yıla yayacak stratejiler üretilmiştir.

Tablo 44. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: Değişim Stratejileri

Değişim Stratejileri	
Strateji Grubu	Strateji
Kültür Varlıklarının Tanıtılması ve Yaşatılmasına Yönelik Stratejiler (11)	- Kültür turizminde sürdürülebilirliğin sağlanması için bu alanda çalışan nitelikli personeller yetiştirilmesi ve turizmde çalıştırılması, - Son zamanlarda kültür turizmine artan yoğun ilginin turizm bağlamında faydaya dönüştürülebilmesi için eserlerin çevresiyle birlikte değerlendirilerek yeşil alanlar oluşturulması ve imar kirliliklerinin ortadan kaldırılması, - Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olmasından hareketle kültür turizmi potansiyeli olan kentin henüz gün yüzüne çıkarılmamış ve restore edilmeyi bekleyen bakımsız kültür varlıklarının koruma kapsamına alınarak kentin turizmine kazandırılması,

Tablo 44. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
	• Kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridorundan hareketle, kentteki kuzey ve güneyi yansıtan kültürel çeşitliliği doğru ve etkili aktarabilecek resmi rehberlerin yetiştirilmesi ile gerekli harita ve rotaların oluşturulması, • Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunması yola çıkarak bu eserleri birbirine bağlayan yeni gezi rotaları ve haritalar oluşturulmasıyla turistlere kolaylık sağlanması ve resmi rehberler ile doğru tanıtımın yapılması, • Kültür turizminde sürdürülebilirliğin sağlanması için yerel halkın bilinçlendirilerek aidiyet duygusunun pekiştirilmesi ve turizme katılımlarının sağlanması, • Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması hareketle; iklim değişikliğinden etkilenen kış turizmine alternatif ya da tamamlayıcı olan kültür turizmi için potansiyel sağlamak amacıyla sosyal tesisler ve konaklama tesislerinin yapılması, sosyal etkinliklerin artırılması, • Kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridoru kullanılarak Erzurum'da kış odaklı turizmin yanında alternatif turizm türü olarak kültür turizminin ön plana çıkarılması, • Erzurum'un coğrafi bölgesinde merkezi konumda olmasından hareketle, Turizm Master Planı'nın ivedilikle hazırlanarak Erzurum'a farklı amaçlarla gelen ziyaretçilerin turizme yönlendirilmesinin sağlanması, • Erzurum'un Doğu Ekspresi rotasındaki önemli duraklardan biri olmasından yola çıkarak yeni rotalar oluşturabilmek ve alternatif turizm çeşitlerine yönlendirmeler yapabilmek amacıyla Turizm Master Planı'nın hazırlanması ve uygulamaya geçirilmesi, • Kültür turizminde sürdürülebilirliğin sağlanması için tüm paydaşların ortak bir noktada buluşarak işbirliği içinde hareket etmesini sağlayacak Turizm Master Planı'nın hayata geçirilmesine dair gerekli çalışmaların yürütülmesi,
Kültür Varlıklarının Restorasyonu ve Yeniden İşlevlendirilmesine Yönelik Stratejiler (6)	• Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin sayısının artırılarak uluslararası tanınırlık sağlanması amacıyla restorasyonların tarihi belge ve kaynaklara göre yapılması ve kısa zamanda tamamlanması için ilgililerin ve yetkilerin titizlikle çalışması, • Erzurum'da Koruma Amaçlı İmar Planı'nın olması sayesinde restorasyon çalışmalarının bu plan doğrultusunda dikkatle yürütülerek restorasyon süreçlerin doğru ve hızlı ilerlemesinin sağlanması, • Kentin ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumundan hareketle; özellikle İpekyolu ticaretinde kullanılan ve günümüze ulaşabilen kültürel varlıkların restorasyonlarında tarihi döneminin izlerini taşıyan doğru, yeterli ve hızlı restorasyon çalışmalarıyla ticari hayatta eski İpekyolu'nun yeniden canlandırılmasının hedeflenmesi, • Erzurum'un ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumundan hareketle, tarihi çekirdekteki eski kent dokusunun yeniden canlandırılması amacıyla yapılara dönemine (özüne) uygun işlevlerin verilmesi, • Koruma Amaçlı İmar Planı dikkate alınarak kültürel dokuda yapılan çalışmalarda kurumların işbirliği içinde hareket etmesi ve kurumların kent planlamasında ana amacının koruma kavramı olmasının sağlanması, • Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunmasından hareketle bu eserlerden daha verimli yararlanmak ve bu eserleri daha doğru bir şekilde korumak için anıtsal yapıların çevresi ile birlikte korunmasının yasal düzenlemelerle zorunlu hale getirilmesi,

Tablo 44. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
Turizmin Mevsime Yayılmasına Yönelik Stratejiler (4)	• Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması hareketle, turizm rehberleri tarafından kış turizmi ve diğer alternatif turizm faaliyetleri için kente gelen ziyaretçilere tüm yıla yayılan turizmi, alternatif turizm etkinliklerini ve rotalarını tanıtmaları, • Kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kentin potansiyelinde var olan alternatif turizm türlerinin birbiri ile uyumlu hale getirerek tüm yıla yayılan turizm sağlanması • Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olmasından hareketle; kültür turizminin tüm yıla yayılabilmesi için yerel halkın bilgilendirilmesi, yerel halka aidiyet duygusunun kazandırılması ve ayrıca yerel halkın turizmde görev almasının sağlanmasıyla istihdamın artırılması, • Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması göz önüne alınarak kenti sadece kış odaklı turizm algısından kurtaracak kültür turizminin ön plana çıkarılmasıyla iklim değişikliği etkilerinin en aza indirildiği tüm yıla yayılan turizmin desteklenmesi,

Tablo 45'e göre çalışma kapsamında gerçekleştirilen indirgeme süreci sonucunda ulaşılan 20 savunma stratejisi, ilgili oldukları konularda Reklam, Pazarlama ve Tanıtıma Yönelik Stratejiler, Cazibe Merkezi Oluşturma ve Turizm Çeşitlerinin Geliştirilmesi/İyileştirilmesine Yönelik Stratejiler, Turizm Çeşitleri ve Turizm Anlayışının Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler olarak 3 başlık altında düzenlenmiştir. Bu değişim stratejisi gruplarından birincisi olan reklam, pazarlama ve tanıtım grubunda şehir merkezindeki tarihi eserlere ulaşım için harita ve rotalar oluşturulması, turizm ürünlerini tanıtacak resmi rehberlerin yetiştirilmesi, turizm anlayışını değiştirmek için alternatif turizm türlerini ortaya koyacak reklam, tanıtım ve pazarlamaların yapılması, zengin kültür varlığı potansiyelinin etkili tanıtım ve reklam çalışmalarıyla kültür turizmine kazandırılması, ekonomik güvensizliklerin önüne geçebilmek amacıyla turizm paydaşlarının bir araya gelerek yeni projelerin üretilmesi gibi stratejiler oluşturulmuştur.

Cazibe merkezi oluşturma ve turizm çeşitlerinin geliştirilmesi/iyileştirilmesi strateji grubunda kurum çalışanlarının iş birliği sağlanarak kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması ve geliştirilmesine yönelik aktif politikalar yürütülmesi, restore edilen eserlere yeni işlevler verilerek cazibe merkezleri oluşturulması, kente gelen turistlerin uzun süreli konaklaması, kaliteli ve eğlenceli vakit geçirmesi için yeterli konaklama, sosyal tesis ve etkinliklere yer verilmesi, konaklama tesisleri ve sosyal tesislerin kültürel doku ile iç içe olacak şekilde düzenlenmesi, Turizm Master Planı'nın hazırlanmasına öncelik verilerek kentteki turizm politikalarının geliştirilmesi ve bu plan ile turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması stratejileri oluşturulmuştur. Turizm çeşitleri ve turizm anlayışının geliştirilmesi grubunda; alternatif

turizm çeşitlerinin birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi ve her mevsim farklı ve birkaç çeşit turizm imkânının sağlanması, turizm çeşitlerinin tanıtılması, turistlerin kentteki alternatif turizm çeşitliliğine yönlendirilmesi, şehir merkezi ve ilçelerdeki alternatif turizm çeşitliliği sayesinde tercih edilebilir olması, kenti soğuk imajından kurtarabilmek için alternatif turizm çeşitlerine yönlendirilmesi gibi stratejiler yer almaktadır.

Tablo 45. Araştırma kapsamında üretilen stratejiler: Savunma Stratejileri

Savunma Stratejileri	
Strateji Grubu	Strateji
Reklam, Pazarlama ve Tanıtıma Yönelik Stratejiler (5)	• Turizm sektöründe ekonomik güvensizliklerin önüne geçmek için yeterli sayıda, eğitilmiş ve kalifiye personel yetiştirilerek konaklama tesisleri ile sosyal tesislerin turizmde daha aktif rol almasının sağlanması, • Şehir merkezindeki tarihi eserlere ulaşımın elverişli hale getirilmesi için harita ve rotalar oluşturulması, turizm ürünlerini tanıttak resmi rehberlerin yetiştirilmesi, • İnsanların genellikle kıyı turizminden ibaret olan turizm anlayışını değiştirmek için Erzurum'un kültürel potansiyelini ve alternatif turizm türlerini ortaya koyacak reklam, tanıtım ve pazarlamaların yapılması, • Şehrin imkânlarının yetersiz olması nedeniyle şehrin göç vermesinin önlenmesi ve kaliteli göç almasının sağlanması için Erzurum'un zengin kültür varlığı potansiyelinin etkili tanıtım ve reklam çalışmalarıyla vurgulanarak kültür turizmine kazandırılması ve yatırımların şehre döndürülmesinin sağlanması, • Turizm sektöründeki ekonomik güvensizliklerin önüne geçebilmek amacıyla turizm paydaşı kurumlar ve STK'ların bir araya gelmesiyle düzenlenecek görüşmelerde ve toplantılarda; turizme ilişkin durum ve çalışmaların görüşülmesi, yeni projelerin üretilmesi,
Cazibe Merkezi Oluşturma ve Turizm Çeşitlerinin Geliştirilmesi/İyileştirilmesine Yönelik Stratejiler (8)	• Karasal iklim şartları ve kış mevsimi uzunluğundan kaynaklı soğuk imajını değiştirmek için Erzurum'daki kültür turizmi potansiyelini etkili şekilde tanıtarak çekim merkezleri oluşturacak yeterli sayı ve uzmanlıkta nitelikli personelin ilgili kurumlarca görevlendirilmesi, • İnsanların turizm anlayışını değiştirmek ve Erzurum'u turizm kenti yapabilmek amacıyla ortak paydada buluşacak ve işbirliği içinde çalışacak kurumlar arasında birliktelik sağlanması ile kurum yöneticilerinin kentin turizmde gelişimine yönelik politikalar izlemesi, • Erzurum'un çevre illerle uyumu için yerel yönetimler, kültür turizm müdürlükleri, koruma kurulları ve diğer paydaşlar arasında iş birliği sağlanarak Erzurum'un kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması ve geliştirilmesine yönelik aktif politikalar yürütülmesi, • İnsanların turizm anlayışını kültür turizmine yönlendirmek için şehirdeki restore edilen eserlerin bulunduğu alanlara yeni işlevler verilirken konaklama, sosyal tesis ve sosyal etkinlik mekânlarına yer verilerek şehre gelen turistlerin her türlü ihtiyacına cevap verecek cazibe merkezleri oluşturulması, • Kentin coğrafi konumundan kaynaklı diğer büyükşehirlerle uzaklığının göz ardı edilmesinden hareketle; kente gelen turistlerin uzun süreli konaklaması, kaliteli ve eğlenceli vakit geçirmesi ve de kültürel anlamda tatmin olması için yeterli konaklama, sosyal tesis ve etkinliklere yer verilmesi, • Kentteki karasal iklim şartları kaynaklı soğuk imajını kırmak amacıyla turistlerin memnuniyetinin ve öncelikli tercih edilebilirliğine yönelik olarak konaklama tesisleri ve sosyal tesislerin kültürel doku ile iç içe olacak şekilde hayata geçirilmesi ve artırılması, bu yönde etkili sosyal faaliyetler ve organizasyonların düzenlenmesi,

Tablo 45. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
	- İnsanların turizm anlayışının, kıyı turizmi dışındaki turizm faaliyetlerine yönlendirilmesi için Erzurum'un Turizm Master Planı'nın hazırlanmasına öncelik verilmesi ve bu plan eşliğinde kentteki turizm politikalarının geliştirilmesi, - Karasal iklim şartları ve kış mevsimi uzunluğunun olumsuz bir algı oluşturmaması için şehrin turizmini her yönüyle ortaya koyabilecek Turizm Master Planı hazırlanarak turizmde yılın her mevsimi tercih edilebilecek potansiyelinin ortaya koyulması ve turizmde sürdürülebilirliğin yakalanması,
Turizm Çeşitleri ve Turizm Anlayışının Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler (7)	- İnsanların genellikle kıyı turizminden ibaret olan ve iklim değişikliği karşısında kırılganlık gösteren turizm anlayışını değiştirmek için kentin sahip olduğu alternatif turizm çeşitlerini birbirleriyle uyumlu hale getirerek kentin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması, - Erzurum'da turizm sektöründeki ekonomik güvensizliği ortadan kaldırmak için kış turizmi ile diğer turizm çeşitlerinin birbirleriyle uyumlanması ve turizm türlerinin birbirini tamamlamasıyla yıl boyu turizmin devam ettirilmesinin sağlanması, - Erzurum'un karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzun olması nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerinin daha uzun bir sürede hissedilecek olmasından hareketle turizm türlerini birbirleriyle uyumlu hale getirip her mevsim farklı ve birkaç çeşit turizm imkânının sağlanması, - Turizmdeki ekonomik güvensizliği yok etmek için Erzurum'un sahip olduğu tarih, doğa, kış, sağlık vb. turizm çeşidi potansiyelinin iyi bir tanıtım ve reklam çalışması ile vurgulanması, - Karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzunluğu karşısında yaz mevsiminde görülen karasal iklimin serin etkisinin olumlu katkısı doğrultusunda yapılacak tanıtım ve pazarlamalarda bu etkilerin vurgulanmasıyla turizme katkı sağlanarak turistlerin kentteki alternatif turizm çeşitliliğine yönlendirilmesi, - İnsanların turizm anlayışını değiştirmek ve kentin potansiyelini oluşturan kültür turizmine çekebilmek için kente gelen turistlere şehir merkezi ve ilçelerdeki alternatif turizm potansiyelleri tanıtılarak sadece kış odaklı düşünmeyip turizm çeşitliliği sayesinde tercih edilmesinin sağlanması, - Karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzunluğundan dolayı kentte oluşan soğuk imajı ile birlikte iklim değişikliğinden etkilenen kış turizminin turizmdeki bu yanlış imajlardan kurtarabilmek için alternatif turizm çeşitlerine yönlendirilmesi,

Bölüm Sonu

Tez çalışmasının bulgular başlıklı bu bölümünde saha çalışması süresince toplanan nitel ve nicel verinin çeşitli tekniklerle analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Bu kapsamda öncelikle frekans analizi tekniğiyle görüşmecilerin demografik özellikleri ile Erzurum'da turizm konusundaki ilk değerlendirmeleri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların tamamının kültür turizmini Erzurum'un en etkin 3 turizm türünden biri olarak ifade ettiği görülmüştür (Tablo 20-21-22). İkinci olarak çalışma kapsamında yapılan betimsel analiz sonucunda yalnızca "Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi (L22)" temasına alınan cevapların ortalamasının kesinlikle katılıyorum düzeyinde (4.51) olduğu görülmüştür

(Tablo 23). Katılıyorum düzeyinde ortalama yanıt alınan temaların ise “Yerli turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli (L1) (3,59), “Yabancı turistler için Erzurum’un turizm potansiyeli (L2)” (3,50), “Kültür varlıkları ile turizm ilişkisi (L3)” (4,36), “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi (L4)” (3,71), “İklim değişikliğinin kış turizmine gelecekteki etkisi(L5)” (4,01), “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı (L6)” (3,61), “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması (L12)” (3,99), “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması (L13)” (4,00), “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturması (L14)” (3,81), “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması (L15)” (4,34), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi (L17)” (4,01), “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi (L18)” (4,09), “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli (L19)” (4,20), “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli (L20)” (4,01), “Kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli (L21)” (3,87), “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi (L22)” (4,51) olduğu görülmüştür. Diğer taraftan istatistiki ortalaması kararsız düzeyde olan temaların “Kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği (L7)”(3,14), “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti (L8)” (3,13), “Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği “(3,31), “Kültür turizminin kış turizmine alternatif olması(L11)” (3,13), oldukları görülmüştür. En düşük ortalamaya sahip olan “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi (L9) “(2,77), “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi (L16)” (2,20) temalarının ise az düzeyde olduğu görülmüştür (Tablo 23).

Tematik gruplar üzerinden alınan ortalama istatistikler değerlendirildiği 5 tematik gruptan yalnızca “İklim Değişikliği ve Kültür Turizmi” tematik grubu istatistiki ortalamasının kararsızım düzeyinde kaldığı (3,04), diğer tematik grupların istatistiki ortalamasının; “Erzurum için Turizm ve Kültür Varlığı” (3,81); İklim “Değişikliği ve Kış Turizmi” (3,52), “Kış Turizmi ve Kültür Turizmi Etkileşimi” (3,73), “Kültür Varlıkları ve Kültür Turizmi” (3,90) olmak üzere katılıyorum düzeyinde oldukları görülmektedir (Tablo 23).

Araştırma kapsamında toplanan nicel verinin ayırma analizi tekniğiyle analiz edilmesi sonucunda katılımcıların cevaplarının katılımcıları nasıl ayırdığı ortaya konulmuştur. Ayırma analizi sonucunda; 34-49 yaş aralığındaki katılımcıların kültür turizminin Erzurum’da kültür turizminin turizm sektörünün dirençliliği artırabileceğine ilişkin değerlendirmeleri ile; kadın görüşmecilerin kış turizminin iklim değişikliği nedeniyle kırılganlığının arttığına ilişkin değerlendirmeleri ile; mimarların Erzurum’un kültür varlıklarının turizm için araç olarak kullanılabilirliği ve kültür varlıklarının Erzurum’un turistik cazibesini artıracağına ilişkin görüşleri ile; Erzurum’da 10 yıl ve üzerinde yaşayan görüşmecilerin de Erzurum’un kültür

varlıklarının yabancı turistler için tercih edilebilirliğine ilişkin değerlendirmeleri ile ayrıştıkları görülmüştür.

Nicel verinin kullanılmasıyla yapılan ve değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyan korelasyon analizi sonucunda ise çok zayıf, “Yabancı turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli ile “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaları” (,236) arasında, “Kültür varlıkları ile turizm ilişkisi” ile “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,251) arasında, “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzde etkisi ile “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi” (,237) arasında, “Kış turizminin iklim değişikliği karşısında dirençliliği” ile “Kültür turizminin kış turizminin tamamlayıcısı olması” (,236) ve “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,236) arasında, “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” ile “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” (,245) ve “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” (,248) arasında, “İklim değişikliğinin kültür turizmine etkisi ile “İklim değişikliğinin kış turizmine günümüzdeki etkisi” (,237) arasında, “Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” ile “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” (,247) arasında, “Kültür turizminin kış turizmine tamamlayıcı olması” ile “Kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” (,236) arasında, “Kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılması” ile “Kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” (,247) arasında “Kültür varlıklarının turizmde koruma kullanma dengesi” ile “Yerli turistler için Erzurum'un turizm potansiyeli” (,236) ve “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,245) arasında, “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” ile “Kış turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliği” (,236) arasında, “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” ile “Kış turizmine alternatif turizm faaliyeti” (,248) arasında aynı yönde; “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” ile “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” arasında ve “Kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabilmesi” ile “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,243) arasında ters yönde ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bunların arasında öne çıkan en güçlü ilişkilerin “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” ile “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaları” (,775) arasında aynı yönde, “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaları” ile “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” (,775) arasında aynı yönde, “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” ile “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (-,705) arasında ters yönde, “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” ile “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” (-,705) arasında ters yönde, “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” ile “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” (,715)

arasında aynı yönde, “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” ile “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,715) arasında aynı yönde, ”Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” ile “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” (,715) arasında aynı yönde bir ilişki; olduğu korelasyon analizi sonucunda görülmüştür.

Araştırma kapsamında uygulanan anket yoluyla toplanan nitel verinin içerik analizi ile oluşturulan nicel veri sonuçlarına ilişkin Erzurum’un kültür turizmi bağlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri ifade edilme sıklıklarına göre ortaya konulmuştur (Tablo 33-34-35-36). Buna göre güçlü yönlerde katılımcıların %87’sinin zengin tarihi geçmişi ile kültür varlığı potansiyeli ile kültür turizmi için elverişli olduğunu; zayıf yönlerinde %30’unun koruma ve işlevlendirme uygulamalarının özündeki kopuk ve yanlış/eksik olduğu ile kültür varlıklarını koruma işlevlendirmede eksik kalındığını, fırsatlarda %14’ünün tarihi ticaret yolları üzerindeki konumu ile şehrin günümüzde de ticaret merkezi konumunda olduğunu, tehditlerde ise %44’ünün karasal iklim şartları ve kış mevsimi uzunluğunun ifade edilmesi mevsim şartlarının tercih edilme konusunda olumsuz algı uyandırdığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında GZFT analizi tekniğiyle sınıflandırmak amacıyla toplanan nitel veri önce GZFT tablosunda kategorize edilmiştir (Tablo 37). Ortaya çıkan 15 güçlü, 16 zayıf yön, 13 fırsat ile 12 tehdit TFZG matrisi ile eşleştirilmiştir (Tablo 38-39-40-41). Bu yolla elde edilen stratejiler, ortaya çıkan benzerlikler ve çelişkilerin giderilmesi amacıyla indirgeme sürecinden geçirilmiştir. Sonuç olarak 28 eylem, 21 idame, 21 değişim, 20 savuma olmak üzere toplam 90 strateji ortaya konulmuştur (Tablo 42-43-44-45).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu tez çalışmasının amacı Erzurum'da kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığından hareketle, turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasında kültür varlıklarının alternatif bir turizm ürünü olarak değerlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda açıklayıcı ve keşfetmeye dayalı örnek alan araştırması olarak tasarlanan çalışmanın hedefleri kültür varlıklarının turizm ürünü olarak değerlerinin tartışılması, Erzurum'un kültür turizmi potansiyelinin tescilli kültür varlıkları üzerinden ortaya konulması ile kültür turizminin kültür varlıklarının koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliklerini sağlayacak şekilde Erzurum'da turizm sektörünün kırılganlığını azaltmak için bir araç olarak kullanılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesidir.

Dünya'yı etkisi altına alan iklim değişikliği problemi, Akdeniz havzasında bulunan Türkiye'yi de önemli ölçüde etkilemektedir. Kaya (2021)'nin da ortaya koyduğu gibi, bu etkilerin en çok hissedildiği turizm ise ülkemizin önemli ekonomik sektörleri arasında yer almaktadır. İklim değişikliği farklı turizm çeşitleri farklı düzeylerde etkilemektedir, ancak kış turizmi üzerindeki etkisi yaygın olarak kabul edilmekte ve günümüzde deneyimlenmektedir (Demiralp 2022; Kulözü-Uzunboy vd., 2021). Bu bağlamda iklim değişikliğinin sebep olduğu sıcaklık artışları kış turizmine elverişli olmasıyla ve kış sporları nedeniyle tercih edilen, belli bir turist kitlesine her dönem ev sahipliği yapan Erzurum'da, olumsuz etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Bu bağlamda Kulözü Uzunboy vd. (2021)'nin ortaya koyduğu gibi, iklim değişikliğinin mevcut seyri, Erzurum'da kış turizminin geleceği için ilgili paydaşlar tarafından endişe uyandırmış ve bu etkiyi azaltmaya yönelik çalışmalar, diğer bir ifadeyle Erzurum'da kış turizminin iklim değişikliğine uyum çalışmaları başlanmıştır. Erzurum'da uyum çalışmalarına başlamak bir tercih değil zorunluluktur. Çünkü iklim değişikliğinin kış turizmine etkilerini ortaya koyan Demiroğlu (2016)'nın iklim değişikliğinin kış turizmine etkisini Almanya ve Türkiye için ele alan çalışmasında kayak turizminin yüksek maruziyet ve hassasiyetine karşın düşük uyum kapasitesi olduğunu ifade etmektedir. Kulözü-Uzunboy vd. (2021) ise Erzurum örneğinde uzman görüşlerinden hareketle iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek turizm türlerinden birinin kış turizmi olduğunu ve bu etkinin son yıllarda gittikçe artan bir seviyeye ulaştığını belirtmiştir. Ayrıca, Toy ve Türkeş (2022) iklim değişikliğinin etkileri sonucu ortaya çıkan kar yağışı, karla kaplı gün sayısı ve kar yüksekliğinde azalmanın kış turizmini olumsuz etkileyeceği ve sıcaklık artışlarının kış turizmi için tehdit olduğunu ortaya koymuşlardır. Kaya (2021) ise, aynı çizgide, kış turizminin iklimle doğrudan ilişkili olduğundan dolayı iklim

değişikliğinden diğer turizm türlerine daha fazla etkileneceğini ortaya koymuştur. Son yıllarda Erzurum örneğinde üretilmiş bilimsel çalışmalardan hareketle çalışma kapsamında iklim değişikliği karşısında kış turizminin kırılganlığı temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Erzurum örneğine odaklanılıyor olmasından hareketle uyum çalışmalarının bireyden kentsel ölçeğe farklı düzeylerde gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Ancak bu çalışmanın odağı kentin önemli ekonomik sektörlerinden turizm olduğu için çalışmada Erzurum'un kış turizminin kırılganlığına karşı turizm sektörünün kentin potansiyellerini kullanarak turizm sektörünün uyumlanmasına yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu kapsamda da karşımıza hâlihazırda başta EBB olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşların öne çıkardıkları ve kentte kültür yolu projesi gibi çalışmalarla geliştirilmeye çalışılan kültür turizmi çıkmaktadır.

MÖ 4000'li yıllara dayanan tarihinde birçok medeniyete ev sahipliği yapması nedeniyle Erzurum, değerli bir kültür potansiyeline barındırmakla birlikte kültürel eserler bakımından da her tür yapıyı içeren (cami, medrese, kümbet, han, hamam vb.) geniş bir yelpazeye sahiptir (Kayserili, 2016). Tarihsel süreç içerisinde bölgede hüküm süren her devlet ve medeniyet kültürel değerlerini yansıtan çeşitli eserler inşa ederek günümüze ulaşan kültürel miras ürünleri bırakmışlardır. Bu sebeple kentin kültürel miras bakımından potansiyeli değerlendirildiğinde kültür turizminin de kent için önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yerel aktörlerin Kültür yolu projesi, Üç Kümbetler çevresi yenileme projesi ve sokak sağlıklılaştırma projeleri ile tarihi dokunun ve kültürel varlıkların gün yüzüne çıkarılmasına yönelik çabaları (Anonim, 2018) kentin belediye ve diğer kamu kurumları ile paydaşlarının bu potansiyelin farkında olduklarının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu doğrultuda, bu araştırma Erzurum'da kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı nedeniyle kültür varlıklarının kültür turizmi için araç olarak kullanılmasıyla turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesi ihtiyacından hareketle kurgulanmıştır.

Buradan hareketle, bu araştırma kapsamında Erzurum'da çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışan, kültür ve turizm ile ilgili aktörlere kartopu tekniği ile ulaşılarak nicel ve nitel veri toplanmıştır. Anket uygulanacak katılımcıların kartopu tekniği ile belirlenmesi; birlikte çalışan/çalışabilecek, kentin ve/veya sektörlerin sürdürülebilir gelişimi için ortak çalışmalar yürüten/yürütebilecek kurum/kuruluş temsilcilerinde cevap alınması sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu yolla Erzurum bağlamına ve çalışmaya konu olan kültür ve turizm alanlarına hâkim katılımcılardan alınan cevaplarla araştırma kapsamında Erzurum'da turizm sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamaya yardımcı olacak stratejilerin üretilmesini garanti edilmiştir. Toplam 70 katılımcı ile yapılan görüşmeler ve anket çalışmasıyla toplanan veri istatistiki analiz

teknikleri ve GZFT analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Ardından GZFT analizinden hareketle TFZG matrisiyle çalışma kapsamında Erzurum'un iklim değişikliği nedeniyle kış turizminin kırılganlığından hareketle, zengin kültür varlığı potansiyelinin kentte kültür turizminin turizm sektörünün sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejiler üretilmiştir.

Araştırma kapsamında anket uygulanan 70 katılımcının kurumsal olarak dağılımına bakıldığında toplam 11 kurum çalışanının ankete katıldığı bu kurumlardan 14 ile 3 arasında değişen sayılarda katılımcıya anket uygulandığı görülmektedir. En çok anket uygulanan kurum çalışanları Erzurum Büyükşehir Belediyesi (EBB) ve Bağlı İştirakleri olmuştur. Bu durum Palandöken Kayak Merkezi'nin EBB iştiraki tarafından işletiliyor olması, EBB'nin Erzurum'un kültür varlıklarını gün yüzüne çıkarmak için çalışan aktif bir yerel yönetim olması ve kültürel değerleri gözeterek kentte kültür turizminin geliştirilmesi için çalışmalar yapıyor olmasıyla açıklanabilir. En çok görüşme yapılan ikinci grup ise Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi öğretim elemanları olmuştur. Bu durumda bu araştırmanın konusunu oluşturan iklim değişikliği, kış turizmi ve kültür turizmi konularında ilgili akademik camiadaki farkındalığın ve bu alanda çalışmaların yapılmakta olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca ankete katılan görüşmecilerin çok büyük bir kısmının 50 yaş altında ve en az üniversite mezunu olduğu ve yaklaşık üçte birinin mimar olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum Erzurum'da kurumlarda çalışan 50 yaş altındaki ve eğitim düzeyi yüksek çalışanların bu alanda bilgi de deneyim sahibi oldukları ve bunları ilerleyen yıllarda da kullanabileceklerini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle kültür varlıkları ve kültür varlıklarını turizm için kullanmaya ilişkin yetişmiş insan kapasitesinin yüksek olduğu görülmektedir. Görüşmecilerin yaklaşık 3'de birinin mimar olması ise kültür varlıklarına ilişkin konularda uygulama da yaygın olarak karşılaşıldığı gibi daha çok mimarlara görev verildiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Erzurum'u yeterince tanıma bağlamında değerlendirildiğinde ise beşte dördünün 5 yıldan uzun süredir Erzurum'da yaşadığı görülmüştür. Görüşmecilere Erzurum'un en etkin ilk üç turizm türü sorulduğunda anket katılımcılarının toplamda 61'inin kış turizmini 54'ünün ise kültür turizmini ifade ettikleri görülmüştür. Literatürde yaygın olarak kültür turizmi ile birlikte değerlendirilen tarih turizmini ifade eden görüşmeci sayısı ise 20 olmuştur. Bu durum Erzurum'un sahip olduğu kültür turizmi potansiyelinin kurum ve kuruluşlarda çalışan yetkililer tarafından görünür olduğunun, bu konuda yüksek bir farkındalık olduğunun da göstergesi olarak kabul edilebilir.

Betimsel analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre 5'li Likert tipi sorulardan oluşturulan tematik gruplar genel çerçevede değerlendirildiğinde; Erzurum için turizm ve kültür varlığı (3,81), iklim değişikliği ve kış turizmi (3,52), kış turizmi ve kültür turizmi etkileşimi

(3,73), kültür varlıkları ve kültür turizmi (3,9) tematik gruplarına verilen cevapların ortalama istatistik değeri çok (katılıyorum) düzeyinde olduğu; iklim değişikliği ve kültür turizmi (3,04) tematik grubunda ise ortalama istatistik değerinin kararsız düzeyde olduğu sonuçları çıkmaktadır. İklim değişikliği ve kültür turizmi bağlamında verilen yanıtların kararsızım düzeyinde diğer tematik gruplardan ayrışıyor olması, kültür turizmi ve iklim değişikliğinin bugüne kadar birlikte düşünülmediği şeklinde yorumlanabilir. Oysaki kültür turizmini içine alan şehir turizminin de iklim değişikliğinden, hava sıcaklığındaki değişimler nedeniyle kullanıcı konforunun değişecek olmasından ötürü etkileneceği görülmektedir (Kulözü-Uzunboy ve Demiroğlu, 2019). Diğer taraftan, Erzurum için turizm ve kültür varlığı temasının katılıyorum düzeyinde cevaplanmış olması Erzurum’da kültür turizmi potansiyelinin olduğu ve bunların farklı turist grupları için kültür turizmi çerçevesinde kullanılabilir olduğunu göstermektedir. İkinci olarak iklim değişikliği ve kış turizmi tematik grubuna katılıyorum düzeyinde yanıt verilmiş olmasından, iklim değişikliği ile kış turizmi arasındaki ilişkinin, kış turizminin kırılganlığının ve dirençliliğini artırmaya yönelik ihtiyacın bilincinde olduğu anlaşılmaktadır. Kış turizmi ve kültür turizmi tematik grubunun katılıyorum düzeyinde yanıtlanmış olması ise kültür turizminin kış turizmine alternatif ve/veya destekleyici bir turizm türü olarak kabul edildiğini göstermiştir. Son olarak, kültür varlıkları ve kültür turizmi tematik grubuna, en yüksek düzeyde katılıyorum cevabı verilmiş olması ise Erzurum’un sahip olduğu kültür varlıklarının, bunların kültür turizmi için kullanılabilir olduğunun ve turistik cazibe oluşturduğunun farkında olduğu ve kullanılmasının gerekliliği konusunda uzlaşmanın varlığını göstermiştir.

Ayrırma analizi sonucunda elde edilen bulguları değerlendirildiğinde, katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek ve ikamet süresi bağımlı değişkenleri için anlamlı bir ayrışmanın olduğu, ancak öğrenim durumu ve en etkin 3 turizm çeşidi bağımsız değişkenleri için bir ayrışmanın olmadığı ortaya çıkmıştır. Yaş gruplarında oluşan fonksiyonda 34-49 yaş aralığında katılımcılar kültür turizminin iklim değişikliğine karşı dirençliliğini artırabileceğine; cinsiyete göre ayrırma analizi bulguları değerlendirildiğinde, kadın katılımcılarının kış turizminin iklim değişikliği nedeniyle kırılganlığını artırabildiğine yönelik ayrılma göstermişlerdir. Meslek gruplarına göre ayrırma analizinde, mimarlar Erzurum’un sahip olduğu kültür varlıklarının turizmde araç olarak kullanılabilirliğine ilişkin değerlendirme yapmışken, diğer meslek grupları Erzurum’un kültür varlıklarının turistik cazibeyi artırabildiğine ilişkin; ikamet süresine göre ayrırma analizi değerlendirildiğinde, Erzurum’da 10 yıl ve üzeri yaşayan görüşmecilerin Erzurum’un kültür varlıklarının yabancı turistler için potansiyeli olduğu yönünde görüşleriyle ayrılmışlardır.

Korelasyon analizi sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde değişkenler arasında yüksek, orta, zayıf ve çok zayıf şiddette ilişkiler olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre bu ilişkiler çoğunlukla orta, zayıf ve çok zayıf derecelidir. Çok yüksek dereceli ilişki bulunmamakla birlikte yüksek dereceli ilişkilerin; “Kültür varlıklarının turizmdeki kırılganlığa karşı araç olarak kullanılması” ile “Kültür turizminin kalkınma eksenini oluşturmaları” arasında aynı yönde, “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumsuz etkisi” ile “Kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmasına olumlu etkisi” (-,705) arasında ters yönde, “Kültür varlıklarının kültür turizmi potansiyeli” ile “Kültür varlıklarının yerli turistler için potansiyeli” arasında aynı yönde, bir ilişki olduğu korelasyon analizi sonucunda görülmüştür. Korelasyon analizi sonucunda ortaya çıkan bu ilişkiler, kültür turizminin Erzurum için bir kalkınma eksenini olması için kültür varlıklarının kullanılmasının gerekliliğini; kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasının korunmalarına yönelik olumsuz etki oluşturmayacağına; kültür varlıklarının oluşturduğu kültür turizmi potansiyelin özellikle yerli turistler için cazibe oluşturduğuna yönelik öne çıkan değerlendirmelere işaret etmektedir.

Araştırma kapsamında GZFT analizi için veri üretmeye yönelik içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinin nicel ve nitel bulguları birlikte değerlendirildiğinde güçlü yönlerde görüşmecilerin %87’sinin Erzurum’un zengin tarihi geçmişi ve eser çeşitliliğine, %33’ünün kış turizmi potansiyeli ve kış sporları alt yapısına, %21’inin ise Erzurum’un sunduğu alternatif turizm çeşitliliğine vurgu yaptığı görülmüştür. Kentin zayıf yönleri için %30’unun hatalı ve özünden kopuk koruma uygulamaları ve işlevlendirmelerine, %23’ünün yanlış yetersiz ve uzun süren restorasyon süreçlerine ve %21’inin tanıtım reklam ve pazarlama eksikliğine vurgu yapılmıştır. Fırsatlara yönelik analiz verilerinde, %14’ünün tarihi ticaret yolları üzerinde bulunmasını, %10’unun bölgesinde merkez konumda olmasını, %9’unun son zamanlarda kültür turizmine artan yoğun ilgiyi vurguladığı görülmektedir. Tehditlerde ise vurgu yapılan verilerin %44 ile karasal iklim şartları ve kış mevsim uzunluğu, %21 ile eserlere ulaşım sorunu, %11 ile ise kontrolsüz göç ve yatırım eksikliği olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre Erzurum’un kültür turizmine elverişli olduğu ve kış turizmi ile diğer alternatif turizm çeşitlerinin de kültür turizmini desteklediği görülmektedir. Fakat bu güçlü yönlerine karşın kültür varlıklarının koruma, restorasyon ve işlevlendirmesinde eksik kaldığı dikkat çekmektedir. Erzurum geçmişte ve günümüzde merkezi konumunun avantajlarını kullanırken, iklim özellikleri ve uzaklık algısı Erzurum için tehdit olarak görülmektedir. Kültür turizminin son yıllarda tercih edilen turizm çeşidi olması zengin kültürel potansiyeli sayesinde kente büyük fırsat sunmaktadır. Coğrafi konumunun avantajını kullanırken iklim özellikleri ve uzaklık algısı tehdit oluşturmaktadır. Bunun temelinde yatan sebebin ise tanıtım ve reklam eksikliği olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında içerik analizi ile ortaya konulan güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler GZFT analizi tablosunda kategorize edilmiştir. Bunun sonucunda ortaya 15 güçlü yön, 16 zayıf yön, 13 fırsat ile 12 tehdit çıkarılmıştır. Güçlü yönlerin daha çok kültür varlığı potansiyeli ve somut olmayan kültürel miras odaklı olduğu, zayıf yönlerin daha çok koruma uygulamaları (restorasyon, yeniden işlevlendirme) odaklı olduğu, fırsatların daha çok sürdürülebilir kültür turizmi odaklı ve tehditlerin ise daha çok iklim ve ekonomi odaklı olduğu görülmektedir.

GZFT analizi ile elde edilen güçlü ve zayıf yönler ile tehditler ve fırsatlar TFZG matrisi ile birebir eşleştirmeler yapılmasında kullanıştır. Bu aşamada ilk olarak TFZG matrisi ile 83 eylem, 86 idame, 82 değişim ve 72 savunma stratejisi olmak üzere toplam 323 strateji üretilmiştir. TFZG matrisi kullanılarak birebir eşleştirme ile üretilen uyum stratejileri sistematize edilerek değerlendirildiğinde, üretilen stratejilerin indirgeme süreci sonucunda 28 eylem, 21 idame, 21 değişim, 20 savunma olmak üzere toplam 90 strateji ortaya konulmuştur (Tablo 42-43-44-45). Buna göre eylem stratejileri grubu altında kültür varlıklarının korunmasına yönelik, kültürel değerlerin turizme kazandırılmasına yönelik, turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejilerin yoğunlaştığı görülmüştür. İdame stratejileri grubunda kültür varlığı ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik, turizmin kent ekonomisine katkısının geliştirilmesine yönelik, alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine/iyileştirilmesine yönelik stratejiler yer almıştır. Değişim stratejileri grubu altında kültür varlıklarının tanıtılması ve yaşatılmasına yönelik, kültür varlıklarının restorasyonu ve yeniden işlevlendirilmesine yönelik, turizmin 4 mevsime yayılmasına yönelik stratejiler üretilmiştir. Savunma stratejileri grubunda ise reklam, pazarlama ve tanıtıma yönelik, cazibe merkezi oluşturma ve turizm çeşitlerinin geliştirilmesi/iyileştirilmesine yönelik, turizm çeşitleri ve turizm anlayışının geliştirilmesine yönelik stratejiler yer almıştır (Tablo 46).

Tablo 46. Araştırma Kapsamında Üretilen Stratejilerin Grupları.

No	Eylem Stratejileri	İdame Stratejileri	Değişim Stratejileri	Savunma Stratejileri
1	Kültür Varlıklarının Korunmasına Yönelik Stratejiler	Kültür Varlığı ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Stratejiler	Kültür Varlıklarının Tanıtılması ve Yaşatılmasına Yönelik Stratejiler	Reklam, Pazarlama ve Tanıtıma Yönelik Stratejiler
2	Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılmasına Yönelik Stratejiler	Turizmin Kent Ekonomisine Katkısının Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler	Kültür Varlıklarının Restorasyonu ve Yeniden İşlevlendirilmesine Yönelik Stratejiler	Cazibe Merkezi Oluşturma ve Turizm Çeşitlerinin Geliştirilmesi/İyileştirilmesine Yönelik Stratejiler
3	Turizmin Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasına Yönelik Stratejiler	Alternatif Turizm Faaliyetlerinin Geliştirilmesine/İyileştirilmesine Yönelik Stratejiler	Turizmin Mevsime Yayılmasına Yönelik Stratejiler	Turizm Çeşitleri ve Turizm Anlayışının Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler

Çalışmanın amacı doğrultusunda Erzurum'da turizm sektörünün dirençliliğini artırmaya yönelik kültür varlıklarının kültür turizmi için araç olarak kullanması yaklaşımı doğrultusunda TFZG matrisiyle üretilen stratejiler eylem, idame, değişim ve savunma stratejileri olarak ortaya konulmuştur. Ancak bu bütüncül bir ele alışla eylem alanlarına göre yeniden ele alındığında koruma, turizm, kültür turizminin sürdürülebilirliği ve kente ekonomik katkı odaklı olarak 4 grupta yeniden sınıflandırılmıştır (Tablo 47). Bu çalışma kapsamında üretilen 29 koruma stratejilerinde planlamaların kentsel ölçekte bütüncül koruma, SOKUM ile iç içe geçmiş mekânlar oluşturması ile eserlerin korunması, İpekyolu'na eski ticaret dokusunu canlandıracak yeni işlevler verilerek kültür varlıklarının turizme kazandırılması, kültür varlıklarına tarihteki hikayelerine ilişkin kültür koridoru işlevinin verilmesi, eserlerin işlevlendirmesinde hikayeleriyle alakalı SOKUM öğelerinin kullanılması, merkezdeki kültür varlıklarının SOKUM öğeleri ile işlevlendirilerek Doğu Ekspresi rotasıyla gelen turistlere cazibe merkezi oluşturulması, restore edilen eserlere marka değeri kazandırılması, kültürel değerlerin gün yüzüne çıkarıldığı alanlarda tahribat, hırsızlık, eser kaçakçılığı sorunlarına karşı koruma sağlanması, SOKUM değerlerinin gün yüzüne çıkarılacak eserlerde yaşatılmasıyla kültür mirasının genç nesillere aktarılması, KAİP 'e göre Tabyalar ve çevresinin koruma altına alınması, kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlere verilecek işlevlendirmelerle istihdam sağlanması, anıtsal yapıların çevresi ile birlikte korunmasının yasal düzenlemelerle zorunlu hale getirilmesi, KAİP kapsamında kültür zonu projelerinin üretilmesi, farklı türde mimari eserlere deprem yönetmeliğine uygun bir şekilde restorasyon ve güçlendirme yapılması, yerel halkta farkındalık ve koruma bilinci oluşturulması, yerel halkın koruma uygulamalarına dahil

edilmesiyle koruma kültürel yozlaşma algısının yok edilmesi, hızlı proje hazırlama süreçleri ile restorasyon ve tescil işlemlerinde eserlerde gerçekleştirilen tahribat, hırsızlık ve eser kaçakçılığının önüne geçilmesi, eserlerin depreme ve diğer doğal afetlere dayanıklı hale getirilmesi için rota üzerindeki kültürel dokuya uygun malzeme seçimi yapılarak uygulanması, eserlerin koruma kapsamına alınarak restorasyonlarının yapılmasıyla deprem ve diğer doğal afetlere karşı korunması, restore edilmeyi bekleyen bakımsız kültür varlıklarının koruma kapsamına alınarak turizme kazandırılması, restorasyon süreçlerin dikkatli, doğru ve hızlı ilerlemesinin sağlanması, kurumların işbirliği içinde hareket ederek kent planlamasında ana amacın koruma kavramı olması, restorasyonların tarihi belge ve kaynaklara göre yapılması, eserlere ulaşım sorunu algısını kırmak için haritalama ve rota çalışmaları yapılması, kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlerin turizm kapsamında değerlendirilmesiyle kültürel yozlaşmanın aşılması gibi stratejiler bulunmaktadır.

Kültür turizminin sürdürülebilirliği odaklı 26 strateji arasında Orta Doğu ve Ön Asya ülkelerine coğrafi yakınlık sebebiyle turizmde iş birliğinin sağlanması, Doğu Ekspresi ile gelen turistlere yönelik kültür varlıklarının araç olarak kullanılması, eserleri birbirine bağlayan yeni gezi rotaları ve haritalar oluşturulmasıyla turistlere kolaylık sağlanması, kültür varlıklarının Erzurum'un yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi, doğu ülkelerinden gelen turizm odaklı ziyaretçilerin kentteki kültür turizmi faaliyetlerine katılmaları, restore edilen eserlere yeni işlevler verilerek konaklama, sosyal tesis ve sosyal etkinlik mekânları ile turistlerin her türlü ihtiyacına cevap verilmesi, kültür koridorunun kullanılarak temel/ortak kültürel değerlerin yaşatılması, kurumlar ile paydaşlar arasında iş birliği sağlanarak Erzurum'un kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması, kentteki kuzey ve güneyi yansıtan kültürel çeşitliliği doğru ve etkili aktarabilecek resmi rehberlerin yetiştirilmesi, kültür turizmi için sosyal tesisler ve konaklama tesislerinin yapılması, Erzurum'da kış odaklı turizmin yanında alternatif turizm türü olarak kültür turizminin ön plana çıkarılması, alternatif turizm türlerinin birbiri ile uyumlu hale getirerek tüm yıla yayılan turizm sağlanması, eserlerin çevresiyle birlikte değerlendirilerek yeşil alanlar oluşturulması ve imar kirliliklerinin ortadan kaldırılması, tüm paydaşların işbirliği içinde hareket etmesini sağlayacak Turizm Master Planı'nın hayata geçirilmesi, yerel halkın bilinçlendirilerek aidiyet duygusunun pekiştirilmesi, Tabyaların çevresiyle birlikte alternatif turizm faaliyetlerinde değerlendirilmesiyle cazibe merkezi haline getirilmesi, eserlerin sağladığı kültürel çekiciliğin kullanılmasıyla çevre illerle uyumlu olunması, SOKUM değerlerinin kış turizmiyle ilişkilendirilerek kültür turizminin kış turizmine tamamlayıcı olmasının sağlanması, kültürel varlıkların korunarak yaşatılması ilkesiyle kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması,

öğrencilerin turizme katılımını sağlayacak eğitimlerin verilmesi, eserlere marka değeri kazandırılarak ulusal ve uluslararası ölçekte tanınırlığın sağlanması gibi stratejiler yer almaktadır.

Turizm odaklı 22 strateji arasında kentin sahip olduğu alternatif turizm çeşitlerinin birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi, coğrafi bölgesinde merkezi konumda olmasından hareketle çevresindeki illerin turizm potansiyelinden yararlanılması, kültür turizmine artan yoğun ilgiden hareketle turizm faaliyetlerinde kamu kurumları ve halkın birlikte fayda sağlayabilmesi için çalışmalar yapılması, turizm faaliyetlerinin mevsimlere özgü olarak düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapılması, oluşturulan çekim merkezleri ile coğrafi konum kaynaklı uzaklık algısının yok edilmesi, kentin soğuk imajından kurtulabilmesi için turistlerin alternatif turizm çeşitlerine yönlendirilmesi, alternatif turizm çeşitlerine yönlendirmeler yapabilmek amacıyla Turizm Master Planı'nın hazırlanması, Turizm Master Planı'nın ivedilikle hazırlanarak Erzurum'a farklı amaçlarla gelen ziyaretçilerin turizme yönlendirilmesi ve kentteki turizm politikalarının plan doğrultusunda geliştirilmesi, kente gelen ziyaretçilere tüm yıla yayılan turizmi, alternatif turizm etkinliklerinin ve rotalarının tanıtılması, turizm türlerinin birbirleriyle uyumlu hale getirilerek her mevsim farklı ve birkaç çeşit turizm imkânının sağlanması, konaklama tesisleri ve sosyal tesislerin kültürel doku ile iç içe olacak şekilde hayata geçirilmesi ve artırılması, Erzurum'daki kültür turizmi potansiyelini etkili şekilde tanıtarak çekim merkezleri oluşturacak yeterli sayı ve uzmanlıkta nitelikli personelin ilgili kurumlarca görevlendirilmesi, işbirliği içinde çalışacak kurumlar arasında birliktelik sağlanmasıyla kurum yöneticilerinin kentin turizmde gelişimine yönelik politikalar izlemesi, kente gelen turistlerin kültürel anlamda tatmin olması için yeterli konaklama, sosyal tesis ve etkinliklere yer verilmesi gibi stratejiler mevcuttur.

Kent ekonomisine katkı odaklı 12 strateji arasında ise Erzurum'un sahip olduğu doğal madeni taşların ve kaynakların üzerinden kültürel değerlerin tanıtımının yapılmasıyla kente ekonomik katkı sağlanması, turizm faaliyetlerinin maddi katkısı ile ekonomik güvensizliklerin önüne geçilmesi, SOKUM öğelerinin kullanılmasıyla ekonominin canlandırılması ve ayrıca ekonomik güvensizliklerin önlenmesi için bu değerlerin SOKUM Geçici Listesine dâhil edilmesi konusunda gerekli çalışmaların yürütülmesi, Tabyaların turizme kazandırılarak istihdam sağlanması, kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısının sağladığı mevcut potansiyelin kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi, çevre illerle uyumlu bir planlama yapılarak turizmde karşılıklı fayda sağlanması, kültür turizminin tüm yıla yayılabilmesi için yerel halkın bilgilendirilmesi, kaliteli göç için Erzurum'un zengin kültür varlığı potansiyelinin etkili reklam çalışmalarıyla vurgulanması, turizm paydaşı kurumlar ve STK'ların bir araya

gelmesiyle düzenlenecek görüşmelerde turizme ilişkin durum ve çalışmaların görüşülmesi, Erzurum'un sahip olduğu alternatif turizm çeşidi potansiyelinin vurgulanarak ekonomik güvensizliğin yok edilmesi, turizm sektöründeki ekonomik güvensizliği önlemek için kış turizmi ile diğer turizm çeşitlerinin birbirleriyle uyumlanması gibi stratejiler bulunmaktadır.

Tablo 47. Erzurum'un Kültür Varlıklarının Alternatif Bir Turizm Ürünü Olarak Değerlendirilmesine Yönelik Stratejiler.

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
<i>Koruma Odaklı Stratejiler</i>	1	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerinin-Koruma Amaçlı İmar Planı'na uygun olarak kentsel ölçekte bütüncül anlayışla korunması ve restore edilmesi,
	2	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde kültür varlıkları potansiyelinin, SOKUM ile iç içe geçmiş mekânlar oluşturulmasında kullanılması ile eserlerin korunması ve yaşatılması,
	3	Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin kent merkezinde yoğunlaşması ile Erzurum'un ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumundan yararlanıp kültür varlıklarına eski ticaret dokusunu canlandıracak yeni işlevler verilerek kültür varlıklarının turizme kazandırılması,
	4	Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi bulunan eserlerin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi kapsamında; kültür varlıklarına, kuzey-güney farklılıklarının oluşturduğu ve tarihteki hikâyelerine ilişkin kültür koridoru işlevinin verilmesi ile kültür varlıklarının yaşatılması ve korunması,
	5	Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi bulunan eserlerin işlevlendirmesinde, hikâyeleri ile alakalı SOKUM öğelerinin kültürel varlığın özüne uygun olarak kullanılması ve korunarak yaşatılmasının desteklenmesi,
	6	Merkezdeki kültür varlıklarında, somut olmayan kültürel miras öğelerinin değerlendirilmesiyle verilen işlevler sayesinde Doğu Ekspresi rotası ile gelen turistler için cazibe merkezleri oluşturulması,
	7	Restorasyon çalışmalarında hızlı proje hazırlama süreçlerinden hareketle restore edilmesi gereken eserlerin restorasyonlarının yapılarak eserlere marka değeri kazandırılması ve kentin turizm potansiyelinin artırılması,
	8	Erzurum'un arkeolojik alanları ile harabe turizmi potansiyeli ve müzelerinin turizmde önemli bir yere sahip olmasından hareketle geçmişe dair kültürel değerlerin gün yüzüne çıkarıldığı bu alanların tahribat, hırsızlık ve eser kaçaklığı sorunlarına karşı koruma altına alınarak tam güvenli hale getirilmesi,
	9	Değer kazandırılmamış kültür varlığı potansiyelinin ve SOKUM değerlerinin gün yüzüne çıkarılacak eserlerde yaşatılmasıyla kültür mirasının genç nesillere aktarılması ve korunmasına katkı sağlanması,
	10	Tabyaların turizmde değerlendirilebilecek potansiyelinden hareketle, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın güncellenerek Tabyalar ve çevresinin koruma altına alınmasının sağlanması,
	11	Kültür turizminde sürdürülebilirliğinin yakalanması için kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlere verilecek işlevlendirmelerle istihdam sağlanmasıyla yerel halkın turizmde görev almasının sağlanması,

Tablo 47. (Devamı)

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
	12	Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunmasından hareketle bu eserlerden daha verimli yararlanmak ve bu eserleri daha doğru bir şekilde korumak için anıtsal yapıların çevresi ile birlikte korunmasının yasal düzenlemelerle zorunlu hale getirilmesi,
	13	Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olmasından hareketle kent ölçeğinde Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında kültür zonu projelerinin üretilmesinin sağlanması,
	14	Kentin zengin tarihi geçmişi ile ev sahipliği yaptığı birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine deprem yönetmeliğine uygun bir şekilde restorasyon ve güçlendirme yapılarak depreme dayanıklı hale getirilmesi,
	15	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan kentte yerel halkta farkındalık ve koruma bilinci oluşturulması; güvenlik önlemlerinin alınması ile tarihi eserlerin tahribatı, hırsızlık ve eser kaçakçılığının önüne geçilmesi,
	16	Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin şehrin tarihi merkezinde yoğunlaşmasından hareketle, bu eserlerin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi kapsamında yerel halkın koruma uygulamalarına dâhil edilmesiyle koruma kullanma dengesinin sağlanması ve kültürel yozlaşma algısının yok edilmesi,
	17	Deneyimlenen restorasyon çalışmalarındaki hızlı proje hazırlama süreçleri sayesinde halihazırda devam eden restorasyon ve tescil işlemlerinde de eserlerde gerçekleştirilen tahribat, hırsızlık ve eser kaçakçılığının kısa sürede önüne geçilmesi,
	18	Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olmasından hareketle, restorasyon çalışmalarında eserlerin depreme ve diğer doğal afetlere dayanıklı hale getirilmesi için rota üzerindeki kültürel dokuya uygun malzeme seçimine ve uygulamasına dikkat edilmesi,
	19	Değer kazandırılmamış kültür varlığı potansiyelinin koruma kapsamına alınarak restorasyonlarının tamamlanması sayesinde eserlerin olası deprem ve diğer doğal afetlere karşı korunmasının sağlanması,
	20	Tabyaların, turizmde değerlendirilebilecek potansiyelinden hareketle restorasyon ve güçlendirme çalışmalarının yapılması ile eserin deprem ve diğer doğal afetlere karşı dayanıklı hale getirilmesi,
	21	Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olmasından hareketle kültür turizmi potansiyeli olan kentin henüz gün yüzüne çıkarılmamış ve restore edilmeyi bekleyen bakımsız kültür varlıklarının koruma kapsamına alınarak kentin turizmine kazandırılması,
	22	Erzurum'da Koruma Amaçlı İmar Planı'nın olması sayesinde restorasyon çalışmalarının bu plan doğrultusunda dikkatle yürütülerek restorasyon süreçlerin doğru ve hızlı ilerlemesinin sağlanması,
	23	Koruma Amaçlı İmar Planı dikkate alınarak kültürel dokuda yapılan çalışmalarda kurumların işbirliği içinde hareket etmesi ve kurumların kent planlamasında ana amacının koruma kavramı olmasının sağlanması,
	24	Erzurum'un ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumundan hareketle, tarihi çekirdekteki eski kent dokusunun yeniden canlandırılması amacıyla yapılara dönemine (özüne) uygun işlevlerin verilmesi,

Tablo 47. (Devamı)

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
	25	Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin sayısının artırılarak uluslararası tanınırlık sağlanması amacıyla restorasyonların tarihi belge ve kaynaklara göre yapılması ve kısa zamanda tamamlanması için ilgililerin ve yetkilerin titizlikle çalışması,
	26	Kentin ticari niteliği olan tarihi İpekyolu üzerindeki konumundan hareketle; özellikle İpekyolu ticaretinde kullanılan ve günümüze ulaşabilen kültürel varlıkların restorasyonlarında tarihi döneminin izlerini taşıyan doğru, yeterli ve hızlı restorasyon çalışmalarıyla ticari hayatta eski İpekyolu'nun yeniden canlandırılmasının hedeflenmesi,
	27	Kültürel dokunun ve tarihi eserlerin şehrin tarihi merkezinde yoğunlaşmasından hareketle eserlere ulaşım sorunu algısını kırmak için haritalama çalışmaları yapılarak rotaların belirlenmesi ve yeterli sayıda turizm ofisi oluşturulması,
	28	Kırsalda bulunan dini ve kültürel eserlerin yaşatılması için, kullanılmasının önemine vurgu yapılarak, turizm kapsamında değerlendirilmesinin kültürel yozlaşmaya sebep olmayıp, birçok yönden (ekonomik, kültürel vb.) fayda sağlayacağını gösterilmesi,
	29	Hikâyelere konu olan tarihi kişilikler ile ilişkisi bulunan eserlerin kullanılmasında İpekyolu'nun ilgili tarihteki rotasının dikkate alınması, eserlere İpekyolu ticaret dönemini yaşatacak sokak dokusunun verilmesi ve hikâyelerin canlandırılacağı uygulamaların (ışıklar, malzemeler, ürünler vb.) geliştirilmesi,
<i>Sürdürülebilir Kültür Turizmi Odaklı Stratejiler</i>	1	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan Erzurum ilinin, Orta Doğu ve Ön Asya ülkelerine coğrafi yakınlığı ve tercih edilirliliğiyle turizmde iş birliğinin sağlanarak bu eserlerinin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi,
	2	Alternatif turizm çeşitliliğinden kaynaklı Doğu Ekspresi ile gelen turistlere yönelik kültür varlıklarının araç olarak kullanılmasıyla şehrin kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması,
	3	Bölgede marka değeri taşıyan eserlerin bulunması yola çıkarak bu eserleri birbirine bağlayan yeni gezi rotaları ve haritalar oluşturulmasıyla turistlere kolaylık sağlanması ve resmi rehberler ile doğru tanıtımın yapılması,
	4	Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm çalışmaları ile gün yüzüne çıkardıkları kültür varlıklarının, Erzurum'un yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi,
	5	Yaz mevsiminde uygun hava koşulları ve şehrin doğu ülkelerinin yakınında olmasından yararlanılarak doğu ülkelerinden gelen turizm odaklı ziyaretçilerin kentteki kültür turizmi faaliyetlerine katılmalarının sağlanması,
	6	İnsanların genellikle kıyı turizminden ibaret olan turizm anlayışını kültür turizmine yönlendirmek için şehirdeki restore edilen eserlerin bulunduğu alanlara yeni işlevler verilirken konaklama, sosyal tesis ve sosyal etkinlik mekânlarına yer verilerek şehre gelen turistlerin her türlü ihtiyacına cevap verecek cazibe merkezleri oluşturulması,
	7	Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olması ile kuzey-güney farklılıklarının oluşturduğu kültür koridorunun kullanılması sayesinde temel/ortak kültürel değerlerin yaşatılarak kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesinin sağlanması,

Tablo 47. (Devamı)

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
	8	Erzurum'un çevre illerle uyumu için yerel yönetimler, kültür turizm müdürlükleri, koruma kurulları ve diğer paydaşlar arasında iş birliği sağlanarak Erzurum'un kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması ve geliştirilmesine yönelik aktif politikalar yürütülmesi,
	9	Kentin yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle, Doğu Ekspresi rotası ile gelen turistlere doğru tanıtımların yapılmasıyla kültür turizmine turist ilgisinin artırılması,
	10	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine ev sahipliği yapan kentin kültür varlıkları potansiyelinin turizm bağlamında ortaya konularak insanların turizm anlayışının kültür turizmine yönlendirilmesi,
	11	Kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridorundan hareketle, kentteki kuzey ve güneyi yansıtan kültürel çeşitliliği doğru ve etkili aktarabilecek resmi rehberlerin yetiştirilmesi ile gerekli harita ve rotaların oluşturulması,
	12	Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması hareketle; iklim değişikliğinden etkilenen kış turizmine alternatif ya da tamamlayıcı olan kültür turizmi için potansiyel sağlamak amacıyla sosyal tesisler ve konaklama tesislerinin yapılması, sosyal etkinliklerin artırılması,
	13	Kentte kuzey-güney yönündeki kültürel farklılıklarla oluşan kültür koridoru kullanılarak Erzurum'da kış odaklı turizmin yanında alternatif turizm türü olarak kültür turizminin ön plana çıkarılması,
	14	Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması göz önüne alınarak kenti sadece kış odaklı turizm algısından kurtaracak kültür turizminin ön plana çıkarılmasıyla iklim değişikliği etkilerinin en aza indirgendığı tüm yıla yayılan turizmin desteklenmesi,
	15	Kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kentin potansiyelinde var olan alternatif turizm türlerinin birbiri ile uyumlu hale getirerek tüm yıla yayılan turizm sağlanması,
	16	Son zamanlarda kültür turizmine artan yoğun ilginin turizm bağlamında faydaya dönüştürülebilmesi için eserlerin çevresiyle birlikte değerlendirilerek yeşil alanlar oluşturulması ve imar kirliliklerinin ortadan kaldırılması,
	17	Kültür turizminde sürdürülebilirliğinin sağlanması için tüm paydaşların ortak bir noktada buluşarak işbirliği içinde hareket etmesini sağlayacak Turizm Master Planı'nın hayata geçirilmesine dair gerekli çalışmaların yürütülmesi,
	18	Kültür turizminde sürdürülebilirliğin sağlanması için yerel halkın bilinçlendirilerek aidiyet duygusunun pekiştirilmesi ve turizme katılımlarının sağlanması,
	19	Kültür turizminde sürdürülebilirliğin sağlanması için bu alanda çalışan nitelikli personeller yetiştirilmesi ve turizmde çalıştırılması,
	20	Savaş tarihinden izler taşıyan ve önemli bir kültürel değere sahip Tabyaların, çevresiyle birlikte alternatif turizm faaliyetlerinde değerlendirilmesiyle cazibe merkezi haline getirilmesi ve insanların turizm anlayışının değiştirilmesi,
	21	Şehir merkezinde yoğunlaşan kültürel doku ve tarihi eserlerin sağladığı kültürel çekiciliğin kullanılmasıyla çevre illerle uyumlu olması ve turizm potansiyellerinin artırılması,

Tablo 47. (Devamı)

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
	22	Yaz mevsiminde uygun hava koşullarından hareketle kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması durumu kullanılarak iklim değişikliğinin olası etkilerinin azaltılması için tüm yıla yayılan kültür turizminin kullanılması
	23	Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısından yararlanılarak SOKUM değerlerinin kış turizmiyle ilişkilendirilmesi ve kültür turizminin kış turizmine tamamlayıcı olmasının sağlanması,
	24	Alternatif turizm çeşitliliğinden kaynaklı turizm potansiyeli ile kültürel varlıkların korunarak yaşatılması ilkesine dayanarak kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması,
	25	Erzurum'un öğrenci dostu bir kent olmasından hareketle kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için öğrencilerin turizme katılımını sağlayacak eğitimlerin verilmesi ve yönlendirmelerin yapılması,
	26	Zengin tarihi geçmişi ile birçok medeniyetin farklı türde mimari eserlerine marka değeri kazandırılarak ulusal ve uluslararası ölçekte tanınırlığın sağlanması,
<i>Turizm Odaklı Stratejiler</i>	1	Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olmasından hareketle, iklim değişikliğini karşısında kırılganlık gösteren kış turizmi alternatif turizm çeşitliliği ile desteklenerek sürdürülebilir turizmin sağlanması,
	2	İnsanların genellikle kıyı turizminden ibaret olan ve iklim değişikliği karşısında kırılganlık gösteren turizm anlayışını değiştirmek için kentin sahip olduğu alternatif turizm çeşitlerini birbirleriyle uyumlu hale getirerek kentin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması,
	3	Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısına dayanarak bölgede merkezi konumda olmasının avantajı da kullanılarak turizmde tercih edilen Erzurum'da turizm çeşitlerinin birbiriyle ilişkilendirilerek sunulması,
	4	Alternatif turizm çeşitliliğinden kaynaklı tercih edilen kentin, coğrafi bölgesinde merkezi konumda olması göz önünde bulundurularak çevresindeki illerin turizm potansiyelinden yararlanmasının sağlanması,
	5	Kentin yaz mevsimindeki uygun hava koşulları ve son yıllarda kültür turizmine artan yoğun ilgiden hareketle turizm faaliyetlerinde kamu kurumları ve halkın birlikte fayda sağlayabilmesi için çalışmalar yapılması,
	6	Kentin alternatif turizm çeşitliliği kullanılarak iklim değişikliğinden etkilenen kıyı turizminin tercih edilebilirliğinin azalması nedeniyle insanların turizm anlayışının diğer alternatif turizm çeşitlerine kaydırılması,
	7	Şehir merkezindeki tarihi eserlere ulaşımın elverişli hale getirilmesi için harita ve rotalar oluşturulması, turizm ürünlerini tanıtacak resmi rehberlerin yetiştirilmesi,
	8	Alternatif turizm faaliyetlerinde yaz mevsimindeki uygun hava koşullarının değerlendirilmesi ile kış mevsiminin uzun ve soğuk imajının yok edilmesi, turizm faaliyetlerinin mevsimlere özgü olarak düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapılması,
	9	Farklı kültür rotalarının oluşturulmasına elverişli olmasından hareketle oluşturulan çekim merkezleri ile coğrafi konum kaynaklı uzaklık algısının yok edilmesi,

Tablo 47. (Devamı)

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
	10	Karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzunluğundan dolayı kentte oluşan soğuk imajı ile birlikte iklim değişikliğinden etkilenen kış turizminin turizmdeki bu yanlış imajlardan kurtarabilmek için alternatif turizm çeşitlerine yönlendirilmesi,
	11	Erzurum'un Doğu Ekspresi rotasındaki önemli duraklardan biri olmasından yola çıkarak yeni rotalar oluşturabilmek ve alternatif turizm çeşitlerine yönlendirmeler yapabilmek amacıyla Turizm Master Planı'nın hazırlanması ve uygulamaya geçirilmesi,
	12	Karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzunluğu karşısında yaz mevsiminde görülen karasal iklimin serin etkisinin olumlu katkısı doğrultusunda yapılacak tanıtım ve pazarlamalarda bu etkilerin vurgulanmasıyla turizme katkı sağlanarak turistlerin kentteki alternatif turizm çeşitliliğine yönlendirilmesi,
	13	Erzurum'un coğrafi bölgesinde merkezi konumda olmasından hareketle, Turizm Master Planı'nın ivedilikle hazırlanarak Erzurum'a farklı amaçlarla gelen ziyaretçilerin turizme yönlendirilmesinin sağlanması,
	14	Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olması hareketle, turizm rehberleri tarafından kış turizmi ve diğer alternatif turizm faaliyetleri için kente gelen ziyaretçilere tüm yıla yayılan turizmi, alternatif turizm etkinliklerini ve rotalarını tanıtması,
	15	Erzurum'un karasal iklim şartları ve kış mevsiminin uzun olması nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerinin daha uzun bir sürede hissedilecek olmasından hareketle turizm türlerini birbirleriyle uyumlu hale getirip her mevsim farklı ve birkaç çeşit turizm imkânının sağlanması,
	16	Kentteki karasal iklim şartları kaynaklı soğuk imajını kırmak amacıyla turistlerin memnuniyetinin ve öncelikli tercih edilebilirliğine yönelik olarak konaklama tesisleri ve sosyal tesislerin kültürel doku ile iç içe olacak şekilde hayata geçirilmesi ve artırılması, bu yönde etkili sosyal faaliyetler ve organizasyonların düzenlenmesi,
	17	İnsanların genellikle kıyı turizminden ibaret olan turizm anlayışını değiştirmek için Erzurum'un kültürel potansiyelini ve alternatif turizm türlerini ortaya koyacak reklam, tanıtım ve pazarlamaların yapılması,
	18	Karasal iklim şartları ve kış mevsimi uzunluğundan kaynaklı soğuk imajını değiştirmek için Erzurum'daki kültür turizmi potansiyelini etkili şekilde tanıtarak çekim merkezleri oluşturacak yeterli sayı ve uzmanlıkta nitelikli personelin ilgili kurumlarca görevlendirilmesi,
	19	İnsanların genellikle kıyı turizminden ibaret olan turizm anlayışını değiştirmek ve Erzurum'u turizm kenti yapabilmek amacıyla ortak paydada buluşacak ve işbirliği içinde çalışacak kurumlar arasında birliktelik sağlanması ile kurum yöneticilerinin kentin turizmde gelişimine yönelik politikalar izlemesi,
	20	İnsanların turizm anlayışının, kıyı turizmi dışındaki turizm faaliyetlerine yönlendirilmesi için Erzurum'un Turizm Master Planı'nın hazırlanmasına öncelik verilmesi ve bu plan eşliğinde kentteki turizm politikalarının geliştirilmesi,
	21	Kentin coğrafi konumundan kaynaklı diğer büyükşehirlerle uzaklığının göz ardı edilmesinden hareketle; kente gelen turistlerin uzun süreli konaklaması, kaliteli ve eğlenceli vakit geçirmesi ve de kültürel anlamda tatmin olması için yeterli konaklama, sosyal tesis ve etkinliklere yer verilmesi,

Tablo 47. (Devamı)

<i>Strateji Alanı</i>	<i>No</i>	<i>Strateji</i>
	22	Karasal iklim şartları ve kış mevsimi uzunluğunun olumsuz bir algı oluşturmaması için şehrin turizmini her yönüyle ortaya koyabilecek Turizm Master Planı hazırlanarak turizmde yılın her mevsimi tercih edilebilecek potansiyelinin ortaya koyulması
<i>Kent Ekonomisine Katkı Odaklı Stratejiler</i>	1	Doğu Ekspresi rotasında önemli duraklardan biri olan Erzurum'un sahip olduğu doğal madeni taşların ve kaynakların oluşturduğu turizm potansiyeli üzerinden kültürel değerlerin tanıtımının yapılmasıyla kente ekonomik katkı sağlanması,
	2	Yaz mevsimindeki uygun hava koşullarından hareketle alternatif turizm çeşitliliğinin çekim merkezi oluşturduğu Erzurum'da, turizm faaliyetlerinin maddi katkısı ile ekonomik güvensizliklerin önüne geçilmesi,
	3	Yöresel ürünler, gelenek ve görenekler gibi somut olmayan kültürel miras öğelerinin kullanılmasıyla ekonominin canlandırılması ve ayrıca ekonomik güvensizliklerin önlenmesi için bu değerlerin SOKUM Geçici Listesine dahil edilmesi konusunda gerekli çalışmaların yürütülmesi,
	4	Turizmde değerlendirilebilecek potansiyelinden hareketle Tabyaların turizme kazandırılması sayesinde istihdam sağlanması ve Erzurum'un turizm sektörü bağlamında ekonomik canlılık ve istikrar yakalamasının sağlanması,
	5	Tabyaların kültür turizminde değerlendirilerek Erzurum'a kültür turizmi anlamında katma değer kazandırılması ve yatırımların yeni yerleşim yerlerine kaymasının önlenerek bu bölgelerde yoğunlaştırılmasının sağlanması,
	6	Kış turizmi potansiyeli ve kış sporları altyapısının sağladığı mevcut potansiyel ve işgücünün kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesiyle kentte ekonomik yönden canlılık ve istikrar sağlanması,
	7	Alternatif turizm çeşitliliği kullanılarak çevre illerle uyumlu bir planlama yapılması ve turizmde karşılıklı fayda sağlanması,
	8	Kültür turizminin kış turizminden farklı olarak iklimden bağımsız olmasından hareketle; kültür turizminin tüm yıla yayılabilmesi için yerel halkın bilgilendirilmesi, yerel halka aidiyet duygusunun kazandırılması ve ayrıca yerel halkın turizmde görev almasının sağlanmasıyla istihdamın artırılması,
	9	Şehrin imkânlarının yetersiz olması nedeniyle şehrin göç vermesinin önlenmesi ve kaliteli göç almasının sağlanması için Erzurum'un zengin kültür varlığı potansiyelinin etkili tanıtım ve reklam çalışmalarıyla vurgulanarak kültür turizmine kazandırılması ve yatırımların şehre döndürülmesinin sağlanması,
	10	Turizm sektöründeki ekonomik güvensizliklerin önüne geçebilmek amacıyla turizm paydaşı kurumlar ve STK'ların bir araya gelmesiyle düzenlenecek görüşmelerde ve toplantılarda; turizme ilişkin durum ve çalışmaların görüşülmesi, yeni projelerin üretilmesi,
	11	Turizmdeki ekonomik güvensizliği yok etmek için Erzurum'un sahip olduğu tarih, doğa, kış, sağlık vb. turizm çeşidi potansiyelinin iyi bir tanıtım ve reklam çalışması ile vurgulanması,
	12	Erzurum'da turizm sektöründeki ekonomik güvensizliği ortadan kaldırmak için kış turizmi ile diğer turizm çeşitlerinin birbirleriyle uyumlanması ve turizm türlerinin birbirini tamamlamasıyla yıl boyu turizmin devam ettirilmesinin sağlanması,

Sonuç olarak bu çalışmanın amaç ve hedeflerinden hareketle Erzurum’da kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı göz önüne alınarak turizmin dirençliliğini artırabilmek için kültür varlıklarının koruma kullanma dengesi içerisinde turizmde araç olarak kullanılabilmesi konusunda literatür çalışması yapılmış, saha çalışması kapsamında kentin kültür ve turizm paydaşlarına anket uygulanmıştır. Bu yolla elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ilgili aktörlerin değerlendirmeleri üzerine yapılan analizlerle ilişkiler ve ayrışmalar ortaya konulmuştur, kültür varlıklarının kültür turizmi için koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliklerinin sağlanması için de stratejiler üretilmiştir. Tez çalışmasının önceki bölümlerinde elde edilen veriler ve bulgulardan hareketle bu bölümde sunulan sonuçlar Erzurum’da kültür varlıklarının kültür turizmi için araç olarak kullanılmasının turizmin dirençliliği artırabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında kültür varlıklarının koruma kullanma dengesi içerisinde kültür turizmi için kullanılmasıyla Erzurum’da turizm sektörünün dirençliliğinin artırılmasına yönelik stratejiler üretilmiştir. Çalışma kapsamında Koruma Odaklı Stratejiler, Kültür Turizminin Sürdürülebilirliği Odaklı Stratejiler, Turizm Odaklı Stratejiler ve Kent Ekonomisine Katkı Odaklı Stratejiler başlıkları altında sınıflandırılan bu stratejiler Erzurum’da kış turizminin kırılganlığı karşısında kültür varlıklarının turizm için araç olarak kullanılmasıyla turizm sektörünün dirençliliğini artırmak için öne çıkan eylem alanlarını işaret etmektedir.

Önemli bir konumda ve merkezi bir bölgede yer alması, Erzurum’un geçmişten günümüze kadar pek çok medeniyete ev sahipliği yapmasına neden olmuş, bu nedenle de şehir zengin bir kültürel mirasa sahip olmuştur. Günümüze dek Erzurum’da yeterince değerlendirilememiş bu kültür varlıkları kentin sahip olduğu kültür turizmi potansiyelini ortaya koymakta; iklim değişikliğinin seyri de düşünüldüğünde kültür turizminin kış turizmine alternatif olarak değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle Erzurum’un turizm ve kültür alanlarında uygulamalar yapan paydaş kurumların bu farkındalıkla çalışıyor olmaları oldukça önemli ve değerlidir. Ancak bu kararların ve uygulamaların hızlı üretilmesi söz konusu kültür varlıkları olduğunda beraberinde bazı riskleri de getirmektedir. Kültür varlıklarına bağlı olarak kültür turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığı yüksek olan kış turizmine alternatif ve/veya destekleyici turizm türü olarak ortaya konulması sürecinde sürdürülebilirlik kaygısının ön planda tutulması gerekmektedir. Bunun içinde karar üretme ve uygulama süreçlerinde hız değil kültür varlığının koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğini sağlama kaygı konusu olmalıdır. Çünkü kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması doğrudan kültür varlıklarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasına bağlıdır. Bu bağlamda hızlı üretim ve sürdürülebilirlik kaygısı arasındaki karşıtlığın bu araştırmanın saha çalışması kapsamında toplanan veriye bağlı olarak ortaya

konulan GZFT analizinde de karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu durum konuya ilişkin kurum çalışanları arasında da kültür varlıklarının kullanımı süreçlerinde hızlı üretim mi? yoksa sürdürülebilir uygulamalar mı? gibi önemli ve gerekli konusunun bir tartışma konusu olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kültür varlığının sürdürülebilirliğine odaklanan projelendirme ve uygulama süreçlerinin hazırlık aşamasının kapsamlı ve çok boyutlu bir ele alış gerektirdiğinden daha uzun bir zamana yayılması kaçınılmazdır. Ancak söz konusu olan gelecek nesillere aktarılması sorumluluğunu taşıdığımız insanlığın ortak mirası olduğunda noktasal çözümler geliştirilmesi veya anlık kararlar üretilmesi uzun vadede kültür varlığının sürdürülebilirliğini tehlikeye atacağından kabul edilemez. Kültür varlığının koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması için doğru koruma yöntemleri ile süreklilik arz eden uygulamaların gerçekleştirilmesi tercih değil zorunluluktur. Bu araştırmanın konusu dışında kalan, ancak izleyen çalışmalara konu olması faydalı olacak diğer bir alan ise özellikle yerel halkın yaşam alanında gerçekleştirilen korumaya konu olan çalışmalara halkın katılımının sağlanmasıdır. Koruma kullanma dengesi içerisinde turizme konu olacak kültür varlığının sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yerel halk en önemli aktörler arasında yer almaktadır. Bu nedenle katılımlı süreç tasarımlarının gerçekleştirilmesi, bilinçlendirme ve tanıtım çalışmalarıyla kültür varlığı potansiyeline ilişkin farkındalık oluşturulmalı ve hazırlanan proje ve gerçekleştirilecek uygulamalara ilişkin bilgilendirmeler yapılmalıdır. Ancak bu yolla yerel halkın kültür varlığının koruma kullanma dengesi içerisinde turizm için araç olarak kullanılarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı koyması ve kültür varlığı/varlıkları ile gerçekleştirilen çalışmaları sahiplenmesi sağlanabilir.

İklim değişikliği nedeniyle Erzurum'un önemli kalkınma eksenlerinden biri olan kış turizmi sektörünün kırılganlığının yüksek olmasından hareketle bu araştırma kapsamında kentin sahip olduğu zengin kültür varlığının turizm sektörünün dirençliliğini artırmasında kullanılması için stratejiler üretilmiştir. Üretilen stratejilerin ilgi alanlarına göre sınıflandırıldığında ortaya çıkan strateji grupları turizm, sürdürülebilir kültür turizmi, kültür varlıklarının korunması ile kent ekonomisine katkı olmuştur. Bu durum çalışmanın anahtar kelimeleri olan turizm, kültür turizmi ve korumaya ek olarak insan ve kent için önem arz eden kent ekonomisi kavramının kültür varlıkları ile ilişkisini, daha sonraki çalışmalarda derinlemesine araştırılmak üzere gündeme getirmektedir. Temel olarak kültür varlıklarının turistik değer olarak kullanılmasıyla Erzurum'da alternatif turizm çeşitliliğinin artmasıyla turizm sektörünün gelişmesinin kent ekonomisine de yansıtacağı ve sürdürülebilir uygulamalar uzun vadede istihdam olanağı sağlayan bir sektöre dönüşeceği ifade edilebilir.

Sonuç olarak, MÖ 4000'lere dayanan yerleşim tarihinde çok çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan ve bu nedenle de zengin ve çok çeşitli kültür varlığına ev sahipliği yapan Erzurum'un bu kültür varlıklarını turizm sektörünün dirençliliği artırmak gibi nedenlerle kullanma hakkına sahip olmasıyla birlikte, kültür varlıklarını koruma sorumluluğu olduğu da unutulmamalıdır. Kültür varlıkları insanlığın ortak mirasıdır ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması tercih değil zorunluluktur. Bunu sağlamak için kültür varlıklarının kültür turizmi için araç olarak kullanılmasına yönelik projelendirme, uygulama ve kullanım süreçlerinde koruma kullanma dengesi çerçevesinde düşünülmeli, kültür varlıkları için taşıma kapasitesini aşmayacak şekilde yeniden işlevlendirmeler ve kullanımlar gerçekleştirilmelidir. Ancak bu yolla Erzurum'da kış turizminin iklim değişikliği karşısında kırılganlığından kaynaklı olarak turizm sektörünün sürdürülebilirliği sorunu kültür varlıklarını merkezine alan ve koruma kullanma dengesi çerçevesinde gerçekleştirilecek kültür turizmi ile desteklenerek uzun vadede aşılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmadov, F. 2010. Azerbaycan'ın ulusal rekabet gücü: TOWS ve Elmas modeli bir çözümleme. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Altaş, N.T, 2013. Kentsel Dönüşümde Kültürel Miras Değerlerinin Korunması: Erzurum Örneği. Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:32.
- Akpınar-Külekçi, E.A., Sezen I., Gencer S., 2019. Erzurum Kentinin Turizm Potansiyelin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Kent Akademisi/Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, Cilt: 12, Sayı: 4, Sayfa: 714-728.
- Anonim 2012. Erzurum Kalesi Çevresi Kültür Yolu Projesi ve 1. Etap ile Üç Kümbetler Çevresi Yenilenmesi ve İyileştirilmesi Projesi 1. Etap Fizibilite Raporu. Erzurum Büyükşehir Belediyesi,
- Anonim 2014. Erzurum Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu. PLANEVİ Şehircilik Planlama Organizasyon Taahhüt Ticaret İthalat ve İhracat Ltd. Şti.
- Anonim 2017. Erzurum Rapor. Epos Gayrimenkul ve Değerleme A.Ş.
- Anonim 2018. Erzurum Kalesi Medeniyetler Otağı Tarihi Yaşam Alanı Projesi Fizibilite Raporu. Erzurum Büyükşehir Belediyesi,
- Anonim 2022. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>
- Anonim 2022a. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>
- Anonim 2022b. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/6887/mod_resource/content/2/Konu%201.pdf
- Anonim 2022c. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-II.-Ceyrek:-Nisan---Haziran,-2021-37441>
- Anonim 2022d. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erzurum/genelbilgiler>
- Anonim 2022e. <https://www.turkiye-rehberi.net/harita/erzurum-haritas%C4%B1>
- Anonim 2022f. <http://www.goerzurum.net/erzurum-hakkinda/erzurum-tarihi/>
- Anonim 2022g. <https://slideplayer.biz.tr/slide/7255896/>
- Anonim 2023. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>
- Anonim 2023a. <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ERZURUM>
- Anonim 2023b. <https://erzurum.ktb.gov.tr/Resim/418730,sehir-haritasijpg.png?0>
- Anonim 2023c. file:///C:/Users/Ay%C5%9Feg%C3%BCI/Desktop/91418,il-kultur-ve-turizm-mudurlugu-faaliyet-raporu-pdf.pdf
- Anonim 2023d. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-istatistigi.html>
- Anonim 2023e. Nitel Araştırmada Veri Analizi Betimsel ve İçerik Analizi-akgöl.pdf
- Anonim 2023f. <https://www.istmer.com/frekans-analizi-spss-ile-nasil-uygulanir/>
- Arat, T., 2017. Kültür Turizmi Bağlamında Konya. Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:18, Sayfa: 367-385, Konya.

- Atabeyoğlu, Ö., Turgut H., Yeşil P., Yılmaz H., 2009. Tarihi Bir Kentin Değişimi: Erzurum Kenti, İTÜ Dergisi, Cilt:1, s.41-53, Erzurum.
- Aydemir, B., Şenerol, H., 2014. İklim Değişikliği ve Türkiye Turizmine Etkileri: Delfi Anket Yöntemiyle Yapılan Bir Uygulama Çalışması. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 31, Balıkesir.
- Bandeoğlu, Z., 2015. Türkiye’de Kültür Turizmi Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2
- Bayazıt, S., 2018. İklim Değişikliği ve Turizm İlişkisinin Türkiye İç Turizmi Açısından İncelenmesi..Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt:29, Sayı:2, Sayfa:221-231.
- Bozic, S., Tomic N., 2016. Developing the Cultural Route Evaluation Model (CREM) and its application on the Trail of Roman Emperors. Serbia, Tourism Management Perspectives, Pages 26-35.
- Brouder, P., Lundmark L., 2011. Climate change in Northern Sweden: intra-regional perceptions of vulnerability among winter-oriented tourism businesses. Journal of Sustainable Tourism. 19:8, 919- Sweden.
- Canatan, E., 2019. Cumhuriyet Caddesi (Havuzbaşı-Tebrizkapı Arası)’nın Yaya Bölgesi Olarak Planlanması Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çılgınoğlu H., Şengül A., 2021. Kültürel Miras Turizmi Açısından Kral Kızı Hamamı’nın Swot Analizi İle Değerlendirilmesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 11(2), s.539-552.
- Demiralp, M. 2022. İklim Değişikliğinin Turizm Üzerine Etkisi. Çevre, Şehir ve İklim Dergisi. Yıl: 1. Sayı: 2. ss. 251-272.
- Demiroğlu, C., 2016. Technical Assistance for Winter Tourism Corridor in Erzurum, Erzincan and Kars. D.15 Climate Change and Ski Tourism in Northeast Turkey, EuropeAid/133451/IH/SER/TR– Contract N° TR07R1.06-01/001.
- Demiroğlu, C., Kulözü-Uzunboy N., 2021. Climate change adaptive capacity of ski tourism in Western Asia. The 6th Conerence on Climate, Tourism and Recreation 2021 Book of Abstracts, Umea University Arstic Research Centre, Sweden, 17-19.
- Demirtaş, N., 2011. Turizm ve Çevre. Ankara, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Yayın No: 91.
- Doğan, E., 2009. Kentsel Kültür Varlıklarının Değerlendirilmesine Ve Tanıtılmasına Yönelik Bir Öneri: Buldan Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Emekli, G., 2004. Türkiye’de Kültürel Turizm. II. Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, S:11-20, İzmir.
- Er, Ö., Bardakoğlu Ö., 2016. Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Turizm Ürünü Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi: Edirne Örneği, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı:2, 95-111.
- Eser S., Dalgın T., Çeken H., 2012. Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği. Ege Coğrafya Dergisi, 19/2, 27-34, İzmir.
- Fagence, M., 2003. Tourism in Destination Communities. Department of Geographical Sciences and Planning, University of Qoeensland, Brisbane, Australia.

- Garda, B., Temizel M., 2016. Sürdürülebilir Turizm Çeşitleri. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi Sayı: 12, 2016, ss. 83-103, Konya.
- Gomez, LAE., 2018. Realities and Problems of a Major Cultural Tourist Destination in Spain. Toled., Revista de Turismoy Patrimonio Cultural, Pages: 617-636.
- Gökçe, D., Pancar Z.B., Türk A., 2018. İklim Değişikliğine Karşı Mekânsal Kırılganlığın ve Uyum Kapasitesinin Belirlenmesi: Alanya Örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 9(2): 119-128, Isparta.
- Gülbahar, O., 2008. Küresel Isınma, Turizme Olası Etkileri ve Türkiye. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008(2), 160-198.
- Gülcan, B., 2010. Türkiye’de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı. İşletme Araştırmaları Dergisi 2/1 , 11-120.
- Gündoğdu, H., 2018. Tarihi Geçmişiyle Erzurum Kalesi. Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi , (3) , 177-211.
- Güneş, E., 2009. Turizm Kümelenmesi Ve Erzurum Bölgesi Turizm Kümelenme Potansiyeline Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Hekimoğlu, B., Altındağ, M., 2008. Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. Samsun İl Tarım Müdürlüğü Çiftçi Eğitimi ve Yayın Şubesi, Samsun.
- IPCC, AR4, 2007. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 4. Değerlendirme Raporu (AR4), Climate Change 2007, Impacts, Adaptation and Vulnerability.
- IPCC, 2007a: Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Geneva, Switzerland.
- Kajin, E., Saarinen J., 2013. Tourism, climate change and adaptation: a review, Current Issues in Tourism, 16(2), 167-195.
- Kalaycı, Ş., 2006. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, 426, Ankara.
- Karakaya, E., Sofuoğlu E., 2015. İklim Değişikliği Müzakerelerine Bir Bakış: 2015 Paris İklim Zirvesi. International Symposium on Eurasia Energy Issues 28-30 May 2015, İzmir.
- Kaya, Ş., 2021. Turizme Konu Olan Kış Kentlerinde İklim Değişikliğine Uyum Sağlama Sürecinde Sosyal Sermayenin Rolü : Erzurum İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kayserili, A., 2011. Erzurum Şehri’nin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum.
- Kayserili, A., 2016. Kültürel Miras Turizmi Açısından Bir Değerlendirme: Bir İpekyolu Şehri Erzurum. Uluslararası İpekyolu Kültür Diyaloğu Sempozyumu, Erzurum.
- Kızilkaya, Y., 2013. Erzurum İlinin İnanç Turizm Potansiyeli. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- KUDAKA, 2014. Erzurum İli Turizm Sektörü Raporu.
- Kulözü, N., 2016. Bir Mekânsal Modernleşme Öyküsü: Erzurum Kenti ve Kentsel Mekânında İkili Dokunun Oluşumu. İdealkent, 7 (18) , 22-47.

- Kulözü-Uzunboy, N., Demiroğlu C., 2019, Winter and Urban Tourism Duality Under Climate Change: Case of Erzurum. Turkey.
- Kulözü-Uzunboy, N., Ataöv Demirkan, A., Çetin, G., Demiroğlu, O.C., 2021. Erzurum'da Kış Turizminin İklim Değişikliğine Uyumlanma Stratejilerinin Katılımlı Bir Yaklaşımla Belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi, Tubitak 1001 Araştırma, Proje No: 118K191, Erzurum.
- Lépy, E., Heikkinen H.I., Karjalainen T.P., Tervo-Kankare, K., Kauppila P., Suopajarvi T., Ponnikas J., Siikamäki P., Rautio A., 2014. A Multidisciplinary and Participatory Approach to Evaluate the Local Sensitivity of the Tourism Industry to Climate Construct. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 14:1, 41-59.
- Milosević, S., Jegdic V., Skrbic I., 2014. Multicultural History of the City of Bar (Montenegro) as a Basis of Development of Cultural Tourism – Attitudes of Tourism Workers, American Journal of Tourism Management, 3(1B): 20-25.
- Okuyucu, A., Somuncu, M., 2012. Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaneli İlçe Merkezi Örneği. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi 4 (1), 37, Bilecik.
- Özbay. G., 2018. Alternatif Turizm Politikaları İçerisinde Kış Turizmi: Türkiye'ye Yönelik Swot Analizi. The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences, V: 4, No: 2.
- Özdemir-Daşcıoğlu, B.Z., 2021. IPCC'nin Altıncı Değerlendirme Raporu Ne Anlama Geliyor?. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı, Sayı:316.
- Özgüven, S., 1994. Tarih-Kültür Varlıkları Eski Yapıların Korunması, Yeniden Kullanımı ve Turizm Açısından Önemi Özgün Bir Örnek: Soğukçeşme Sokağı ve Evleri. Yüksek Lisans Tezi, Turizm Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özvar, S., 2022. İklim Değişikliği: Etkiler ve Karşılaşılan Zorluklar Kapsamında Bir Değerlendirme. Maliye Çalışmaları Dergisi, Journal of Public Finance Studies, 68: 81-106.
- Peker, E., Orhan E., 2020. İklim Krizi Ve Deprem Riskleri Karşısında Kentler: Yerel Yönetimler İçin Bütünleşik Politikalar. İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi, Stiftung Mercator Girişimi, 12 s.; 30 cm.
- Roman, C.E., Lynch A.H., Dominey-Howes D., 2010. Uncovering the Essence of the Climate Change Adaptation Problem - A Case Study of the Tourism Sector at Alpine Shire, Victoria, Australia. Tourism and Hospitality Planning & Development, 7:3, 237-252.
- Sarı, E.N., Yılmaz S., 2017. Erzurum Kentinde Bulunan Tescilli Yapıların Kültürel Miras Kapsamında Yeniden Kente Kazandırılması ve Kültür Rotası Oluşturulması, The Journal Of Social Sciences Institute, Cilt: 3, ss.141-152.
- Schweitzer, C. 1999. Cultural Tourism: The Hot Ticket to Cool Meetings. Association Management-Washington-, 51, 121-130.
- Somuncu, M., 2018. İklim Değişikliği Türkiye Turizmi İçin Bir Tehdit mi, Bir Fırsat mı? TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara.
- Steiger, R., Abegg B., 2013. The Sensitivity of Austrian Ski Areas to Climate Change. Tourism Planning & Development, 10(4), 480-493.
- Swarbrooke, J., 1999. Urban areas. Sustainable tourism management, 172-182.
- Tanç, A.. 2020. Erzurum İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi: Kuzey İlçeleri Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Erzurum.

- Tarsuslugil, G., 2013. Kültür Turizmi ve Uluslararası Tanın rl k: Ankara-Hamamönü  rneği. Yüksek Lisans Programı, İşletme Ana Bilim Dalı İşletme Yönetimi (Mba), Ankara.
- Toy, S., Demircan N., 2018. Türkiye Kentsel İklim Değişikliği Literatürü. Atlas International Referred Journal on Social Science, Vol:4, Issue, 10, Pp: 809-814.
- Toy, S., Esring  A., Demircan M.,  alı kan U., İ  i M.N., 2021. Determination of the effects of climate change on winter tourism in East Anatolia Region of Turkey through a tourism – climate index, the samples of Palandöken and Konaklı Winter Tourism Centres in Erzurum. The 6th Conerence on Climate, Tourism and Recreation 2021 Book of Abstracts, Umea University Arstic Research Centre, Sweden, 71-72.
- Toy, S., T rke   ., 2022. Evaluation of Climatic Characteristics of Erzurum for Winter Tourism. Journal of Environmental and Natural Studies, 4 (1), 1-14.
- Ta  ıoğlu, S.G., 2011. Turizm Planlamasında Sayısal SWOT Analizi Uygulaması: Oymapınar Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi  rneği. Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 24(2): 87-93.
- Uygur-Meydan, S., Baykan E., 2007:2-3. Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar  zerindeki Etkileri. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2.
-  sk dar,  ., 2012. Eskişehir'in Kültür Turizmi Potansiyeli Ve Yerli Turistlerin Buna İlişkin Algıları  zerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Wyss, R., Luthe R., Abegg B., 2015. Building resilience to climate change – the role of cooperation in alpine tourism networks. Local Environment, 20:8, 908-922.
- Yenice, Z. F. ve Yalçıner-Erco kun  ., 2019. Türkiye'de Kı  Turizmi Merkezlerinin İklim Değişikliğine Dirençliliğinin Değerlendirilmesi, Bolu Köroğlu Dağı ve Erzurum Palandöken  rnekleri. Dirençlilik Dergisi, 3(2), (269-285), Ankara.
- Ye ilta , M.,  zt rk İ., 2008. Bölgesel Kalkınma  er evesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme: Sivas  rneği. C. . İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, Sivas.
- Yıldırım-Saçılık, M., Topta , A., 2017. Kültür Turizmi ve Etkileri Konusunda Turizm  ğrencilerinin Algılarının Belirlenmesi. Turizm Akademik Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 2, 107-119.
- Yumuk, G., İnan, İ.H. 2005. Trakya Bölgesindeki İmalat Sanayi İşletmelerinin Kalite Maliyetlerinin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 2(2), 177-188.
- Yüksel 2015. https://www.academia.edu/24209083/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K_%C3%87%C3%96Z%C3%9CMLEMES%C4%B0
- Zaman, M., Sevindi C., Birinci S., 2018. Tarihi Yolların Bulu tuğu Erzurum  hrindeki Beşeri Turistik Eserler. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 22  zel Sayı, 581 - 601,

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Ayşegül KAYA AYNALI
Doğum tarihi:	
Doğum Yeri:	
E-mail:	
Eğitim	
Lise:	Erzurum Anadolu Lisesi
Lisans:	Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
	Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık
Yüksek Lisans:	Anabilim Dalı, Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalı (2023)
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce:	Orta
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar	
TMMOB Mimarlar Odası	